

Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja
Sarja A:23

SUOMEN PANKKI
Kirjasto

TALOUDELLISIA
SELVITYKSIÄ

1960

ESIPUHE

Taloudellisten Selvitysten nyt ilmestyvässä niteessä on kaksi erikoistutkimusta, joista toinen käsittelee Suomea ja Euroopan vapaakauppaliittoa sekä toinen osamaksukauppaa ja sen säätelyä. Lisäksi on esitetty hintojen ja palkkojen kehitystä koskeva katsaus, joka on jatkoa aikaisemmin julkaistuille kirjoituksille. Nide sisältää edelleen selvityksen tutkimuslaitoksessa laadittavista luottovolyymitilastoista sekä laskelmat luottovolyymista ja sen jakaantumisesta vuoden 1959 lopussa. Liitteenä on esitetty taulukot maksuvälinevarannosta kuukausittain vuosina 1959—1960.

Helsingissä heinäkuun 30 päivänä 1960.

SUOMEN PANKIN TALOUSTIETEELLINEN
TUTKIMUSLAITOS

HEIKKI VALVANNE

SISÄLLYS

	Sivu
Suomi ja Euroopan vapaakauppaliitto. Kirj. valtiot. tri Pentti Viita	5
Katsaus osamaksukauppaan ja sen säätelyyn. Kirj. valtiot.lis. Timo Helelä	27
Hinnat ja palkat vuosina 1959—1960. Kirj. fil. maist. Kalevi Lagus	59
Luottovolyymitilastot ja luottolaitosten luottovolyymi vuonna 1959. Kirj.yht.kuntat. lis. Jussi Linnamo	73

Liite

Maksuvälinevarantotase vuosina 1959—1960	99
--	----

SUOMI JA EUROOPAN VAPAAKAUPPALIITTO

1. Kansainvälinen erikoistuminen

Tuotannossa käytettävän työn ja reaali-pääoman tuottavuus, so. tuotoksen määrä työ- ja pääomapanosta kohden, yleensä kasvaa, kun tuotannontekijät keskitetään entistä harvempiin yrityksiin ja eri yrityksissä pyritään tuottamaan entistä rajoitetumpaa lajivalikoimaa. Nämä ns. suurtuotannon edut merkitsevät käytettävissä olevan hyödykemäärän lisäystä. Edellytyksenä tällaiselle tuotannolle on kuitenkin riittävän suuri markkina-alue. Tässä mielessä markkinoiden laajentaminen kansallisista kansainvälisiksi voi lisätä panosten tuottavuutta. Mitä pienempi maa on kysymyksessä, sitä rajoitetumpia sen kotimaiset markkinat ovat. Näin ollen juuri pienimmillä mailla on tavallisesti saavutettavissa suurimmat edut kansainvälisen työnjaon laajentamisesta kaupan avulla.

Kansainvälinen erikoistuminen tekee kullekin maalle mahdolliseksi keskittyä niiden hyödykkeiden tuottamiseen, joiden osalta sen teknilliset tuotannon-edellytykset ovat suhteellisesti parhaimmat. Kun otetaan huomioon maksutaseen tasapainon välttämättömyys pitkällä tähtäimellä, voidaan kotimaisten hyödykkeiden tuotantokustannushintojen (tuotantokustannusten) ja ulkomaankaupassa maksettavien hintojen perusteella päätellä, mitkä ovat ne hyödykkeet, joiden tuottamiseen maalla on suhteellisesti parhaimmat tuotannonedellytykset.

Kansainvälisessä kaupassa maksettavien hintojen trendikehityksen kannalta ovat maat jaettavissa kahteen pääryhmään, nimittäin toisaalta lähinnä elintarvikkeita ja raaka-aineita vieviin ja teollisia lopputuotteita tuoviin sekä toisaalta lähinnä teollisia lopputuotteita vieviin ja elintarvikkeita sekä raaka-aineita tuoviin maihin. Edelliseen ryhmään kuuluvat useimmat ns. alikehittyneet maat ja jälkimmäiseen taas ns. teollistuneet maat.

Pitkällä tähtäimellä on vientimahdollisuuksien ja siten vientituotannon kannalta ratkaisevaa, miten eri hyödykkeiden kysyntä muuttuu ostomaissa tulo-tason noustessa henkilöä kohden laskettuna.¹ Niinpä on todettavissa, että elintarvikkeiden osuus kulutuksessa yleensä supistuu. Sen sijaan useimpien teollisuustuotteiden kysyntä seuraa tulotason nousua kysynnän lisäyksen ollessa kuitenkin huomattavinta ns. palveluselinkeinojen tuotteiden osalta.

¹ Ks. Trends in International Trade, A Report by Panel of Experts, Geneva 1958, s. 19—29.

Jos maa on erikoistunut elintarvikkeiden vientiin, sillä ei ole useinkaan mahdollisuutta lisätä tätä vientiä samassa suhteessa, kuin tulotaso kohoaa ostomaissa. Kun tämän ryhmän maat ovat kuitenkin pyrkineet lisäämään vientituotantoa, seurauksena on ollut, että ne ovat joutuneet jatkuvasti alentamaan vientihintoja suhteessa tuontihintoihin menettäen näin vaihtosuhteen heikentymisen muodossa erikoistumisesta alunperin saavuttamaansa etua. Monet näistä maista eivät ole myöskään ryhtyneet kehittämään tuotantoa kotimaisia markkinoita varten. Osaksi tämä on johtunut siitä, että kotimaista tuotantoa ei ole katsottu voitavan suojella ulkomaista kilpailua vastaan, koska tämä olisi voinut johtaa vastatoimenpiteisiin myyntimaiden taholta ja ehkä vientivaikeuksiin. Osaksi taas työvoiman heikko ammattitaito ja pääomien puute ovat olleet esteenä tuotannon kehittämiselle. Huomattavan osan teollisista lopputuotteista tämän ryhmän maat ovat joutuneet ostamaan ulkomailta.

Edullisempi tilanne on ollut niiden raaka-aineita ja puolivalmisteita tuottavien maiden osalta, joiden vientituotteiden kysyntä on seurannut tulotason nousua ostomaissa. Tällaisiin tuotteisiin kuuluvat mm. perusmetallit, öljy ja puu jalosteineen. Kun tämän ryhmän mailla on ollut maailmanmarkkinoilla myös vahvempi asema kuin edellisen ryhmän mailla, monet ensiksi mainituista ovat kehittäneet myös kotimaista, tuonnin kanssa kilpailevaa tuotantoa.

Yleensä on hintojen kehitys ollut edullisin teollisten lopputuotteiden vientiin keskittyneiden maiden osalta. Kysynnän lisäys ostomaissa on kohdistunut voimakkaana niiden vientituotteisiin, minkä ohella ne ovat saaneet etuja elintarvikkeiden, raaka-aineiden ja puolivalmisteiden hintojen suhteellisesta alentumisesta.

Kuvattu epäedullinen hintojen kehitys on ilmennyt myös Suomen elintarvikkeiden viennissä. Sen sijaan puun ja sen jalosteiden hinnat ovat kehittyneet Suomen kannalta edullisesti varsinkin, jos otetaan huomioon, että tuottavuuden tason kohoaminen paperiteollisuudessa on ollut huomattava ja että se on tehnyt mahdolliseksi tarjonnan voimakkaan lisäämisen.¹ Paperin, pahvin sekä niistä valmistettujen teosten kysyntä on kasvanut ostomaissa jopa voimakkaammin kuin tulotaso. Muissa tuotteissa, joissa metalliteollisuuden tuotteilla on keskeinen merkitys, voidaan hintojen kehitystä pitää myös verrattain edullisena.

Toisaalta on tullien yms. toimenpiteiden avulla voitu kehittää tuonnin kanssa kilpailevaa kotimarkkinatuotantoa. Tämä on ilmeisesti merkinnyt kansainvälisen erikoistumisen hyväksikäytön supistumista, mutta samalla riippuvuus kansainvälisistä markkinoista on vähentynyt.

Suomi kuuluu täten lähinnä niihin raaka-aineita ja puolivalmisteita vieviin maihin, joiden vientihinnat eivät ole pitkällä tähtäimellä suhteellisesti alentuneet. Suomi on lisäksi siirtymässä entistä enemmän teollisten lopputuotteiden vientiin.

¹ Ks. lähemmin ERKKI LAATTO Ulkomaankaupan vaihtosuhte ja taloudellinen kasvu, *Unitas* n:o 4/1959.

2. Kansainvälisen taloudellisen yhteistyön laajentaminen

Pyrkimys entistä laajempaan kansainväliseen taloudelliseen yhteistyöhön voimistui heti toisen maailmansodan päätyttyä. Olihan monissa maissa jouduttu laajentamaan tuotantoa, mikä ei ollut kansainvälisesti kilpailukykyistä kauppayhteysien jälleen avautuessa.

Merkittävimpiin yhteistyön muotoihin kuuluu ns. GATT-sopimuksen syntyminen vuonna 1947. Siinä sopimusmaat sitoutuivat antamaan toisilleen ehdottoman suosituimmuuden tulleihin sekä muihin ulkomaankauppaan liittyviin maksuihin ja muodollisuuksiin nähden. GATT:in päätehtäväksi muodostui tullien alentaminen ja kansainvälisen kaupan määrällisten rajoitusten supistaminen. Nykyisin myös Suomi kuuluu GATT-sopimuksen piiriin. Suomi saa viennilleen tullietuja sopimusmaissa, mutta joutuu puolestaan esittämään mm. tullien muutokset GATT:in hyväksyttäväksi.

Ehdoton suosituimmuus merkitsee mm., että sopimusmaan alentaessa tulleja tai supistaessa tuonnin rajoituksia toisesta maasta tapahtuvan tuonnin hyväksi, nämä edut lankeavat automaattisesti kaikkien sopimusmaiden osalle. Tästä yleissäännöstä muodostavat poikkeuksen tulliliitot ja vapaakauppa-alueet. Niihin liittyvien maiden keskinäiseen kauppaansa soveltamat tullialennukset yms. toimenpiteet eivät tule muiden GATT-maiden hyväksi. Tulliliiton yhteinen tullitariffi ei saa kuitenkaan olla GATT-maille rasittavampi kuin tulliliittoon kuuluvien maiden tullitariffi keskimäärin ennen tulliliiton muodostamista. Muisakaan suhteissa muodostettavat tulliliitot ja vapaakauppa-alueet eivät saa supistaa ulkopuolisten GATT-maiden etuja.

Yhdysvaltain Euroopalle antaman avun käytön ohjaamiseksi ja tätä apua saavien maiden tuotannon kehittämiseksi perustettiin vuonna 1948 alunperin kaikkia Euroopan maita käsittäväksi tarkoitettu OEEC-järjestö. Sen ulkopuolelle jäivät kuitenkin Itäblokin maiden ohella Suomi ja Espanja, joista viimeksi mainittu liittyi jäseneksi vuonna 1959. Avustusohjelman toteuduttua ja jälleerakennusvaiheen päätyttyä OEEC:n tavoitteeksi muodostui lähinnä kansainvälisen kaupan määrällisten rajoitusten poistaminen. Jäsenmaiden taloudellisen yhteistyön laajentamiseen on pyritty myös monilla muilla tavoin. Kun tämä ei ole kuitenkaan onnistunut toivotussa määrin, on viime aikoina esiintynyt pyrkimyksiä korvata OEEC uudella, lähinnä Länsi-Euroopan maiden taloudelliseen kehittämiseen keskittyvällä järjestöllä.

Vuonna 1955 aloittivat Länsi-Saksa, Ranska, Italia ja Benelux-maat neuvottelut yhteistyön laajentamisesta mainittujen maiden välillä. Aikaisemmin tämä yhteistyö oli johtanut mm. Euroopan Hiili- ja Teräsunionin muodostamiseen. Vuonna 1957 ne pääsivät sopimukseen muodostaen ns. Euroopan Talousyhteisön (EEC:n) eli »kuutoset». Pyrkimyksenä on poistaa tullit ja määrälliset rajoitukset jäsenmaiden keskinäisestä kaupasta vuoteen 1971 mennessä, siirtyä yhteiseen tullitariffiin ulkopuolisia maita kohtaan, luoda yhteiset työvoima- ja

pääomamarkkinat, yhdenmukaistaa sosiaalipolitiikka jne. Yhteistyö muodostuu täten taloudellista yhteistyötä laajemmaksi. Kun jäsenmaat ovat muodostaneet itsenäisiä elimiä yhteistyötä toteuttamaan ja viimeksi mainitut ovat verrattain riippumattomia kansallisista hallituksista, tämä rajoittaa jäsenmaiden päätäntävaltaa.

Yhteistyön näkyvimpänä ilmauksena on tullien ja määrällisten rajoitusten poistaminen. Ensimmäinen tullien alentaminen toteutettiin vuoden 1959 alussa alennuksen ollessa 10 %. Tämä ulotettiin myös ulkopuolisia maita (mm. OEEC- ja GATT-maita) koskevaksi, mikäli Talousyhteisön maiden tullit olivat tuolloin korkeampia kuin sovitut lopulliset yhteistullit. Tuontikiintiöitä korotettiin myös yleensä 20 % jäsenmaista ja kaikista OEEC-maista tapahtuvan tuonnin osalta. Kuitenkin tuotteissa, joissa kiintiö oli korkeintaan 3 % kotimaisesta tuotannosta, kiintiöt korotettiin vähintään mainitun suuruiseksi, mutta vain jäsenmaista tapahtuvaan tuontiin nähden. Toistaiseksi sovelletaan myös maataloustuotteiden kauppaan entisiä rajoituksia.

Syksyllä 1954 ryhtyivät Ruotsi, Tanska ja Norja tutkimaan mahdollisuuksia muodostaa mainittujen maiden kesken yhteismarkkina-alue. Useita vuosia kestäneeseen selvittelytyöhön osallistui myös Suomi vuodesta 1956 lähtien. Kesäkuussa 1959 suunnitelma oli valmis jätettäväksi kansanedustuslaitoksille lopullista hyväksymistä varten. Tarkoituksena oli siirtyä tullittomaan kauppaan pohjoismaiden kesken 12 vuoden kuluessa sekä ryhtyä soveltamaan yhteistä tullitariffia ulkopuolisiin maihin. Kun tästä yhteistyöstä saavutettavat edut olisivat ilmeisesti jääneet pienemmiksi kuin vuoden 1959 alkupuolella hahmottuneessa Euroopan vapaakauppaliitossa saavutettavat edut, varsinkin Ruotsin kiinnostus laimeni Pohjoismaiden yhteismarkkinoita kohtaan.

Jo varsin aikaisessa vaiheessa otettiin OEEC:ssä tarkasteltavaksi mahdollisuus entistä kiinteämpään taloudelliseen yhteistyöhön jäsenmaiden kesken. Kun Talousyhteisön syntyminen näytti aiheuttavan vaikeuksia sen ulkopuolelle jääneiden jäsenmaiden viennille, aloitettiin OEEC-maiden kesken neuvottelut tullialennusten yms. ulottamisesta myös muita OEEC-maita koskeviksi. Joulukuussa 1958 nämä neuvottelut epäonnistuivat. Tämä johtui osaksi maataloustuotteiden kauppaa ja hyödykkeiden alkuperää koskevista erimielisyyksistä, osaksi yhteistyön muita muotoja koskevista vastakkaisista käsityksistä. Tämä johti kuitenkin lopullisesti Euroopan vapaakauppaliiton (EFTA:n) eli »seitsikon» syntymiseen. Vapaakauppaliitton kuuluvat puolueettomien maiden, Ruotsin, Itävallan ja Sveitsin, ohella Englanti, Tanska, Norja ja Portugali. Tällaisesta yhteistyöstä ovat olleet kiinnostuneita myös Irlanti ja Suomi. Sen sijaan Kreikka, Espanja ja Turkki ovat lähentyneet Talousyhteisöä.

Kansainväliset yhteistyöpyrkimykset ovat voimistuneet yleisemminkin. Niinpä on mainittava, että jo vuonna 1949 perustettiin Itä-Euroopan maita varten ns. Keskinäisen Avunannon Neuvosto, minkä puitteissa on mm. parin viime vuoden aikana pyritty taloudellisen erikoistumisen lisäämiseen mainitun ryhmän maiden kesken.

3. Euroopan vapaakauppaliitto

Euroopan Talousyhteisön maille merkitsi keskinäisen kaupan esteiden supistaminen entistä laajempaa erikoistumismahdollisuutta yhteisön puitteissa. Kun tuonti ulkopuolisista maista kuitenkin vaikeutui, oli ilmeistä, että Talousyhteisön syntyminen vaikeutti sen ja ulkopuolisten maiden keskeistä työnjakoa. Osaksi tätä taustaa vasten on tarkasteltava Euroopan vapaakauppaliiton syntymistä. Alunperin kiinnitettiin paljon toiveita siihen, että seitsemän maan ja ehkäpä kaikkien OEEC-maiden neuvotteluasema tätä tietä vahvistuisi ja niiden viennille saataisiin myöhemmin tulli- yms. etuja Talousyhteisön markkinoilla. Tämä otettiin huomioon mm. laadittaessa tullien alentamishjelmaa. Tällaisen yhteistyön mahdollisuudet ovat alkuperäisestä heikentyneet. Useimmille seitsikön jäsenmaille merkitsee kuitenkin vapaakauppaliiton syntyminen jo sellaisenaan markkinoiden laajentumista. Tästä saavutettavat edut muodostunevat jäsenmaille huomattaviksi, joskin ne tulevat ehkä menettämään markkinoita Talousyhteisön maissa.

Vapaakauppaliiton valtiot allekirjoittivat yhteistyösopimuksen tammikuun 4 päivänä 1960. Sopimus tulee voimaan sen jälkeen, kun kunkin maan kansanedustuslaitos on sen hyväksynyt. Vapaakauppaliiton korkein elin on neuvosto, missä jokaisella valtiolla on yksi ääni. Kun päätösten on yleensä oltava yksimielisiä, tämä merkitsee sitä, että neuvosto ei rajoita jäsenmaiden omaa päätäntävaltaa. Yhteistyösopimuksen tärkeimmät kohdat ovat seuraavat:

1. Jäsenmaista peräisin olevilta hyödykkeiltä poistetaan tullit vuoteen 1970 mennessä. Ensimmäinen tullien alennus, määrältään 20 %, toteutetaan heinäkuun alussa 1960, minkä jälkeen seuraavat alennukset yleensä 10 %:n vuotuisvauhdilla. Kukin maa saa säilyttää ns. finanssitullit siinä muodossa, että kotimainen tuotanto ei saa niistä etuja muista jäsenmaista tapahtuvaan tuontiin nähden.
2. Kaupan määrälliset rajoitukset poistetaan jäsenmaiden keskeisestä kaupasta vuoteen 1970 mennessä. Tuontikiintiöitä pyritään lisäämään vuosittain vähintään 20 % eikä niiden avulla saa tehdä mitättömäksi tullien alentamisesta saatavia etuja siirtymiskautena.
3. Maksutaseen tasapainottamiseksi käytettävät keinot ja muutkaan toimenpiteet eivät saa asettaa jäsenmaita ulkopuolisia maita epäedullisempaan asemaan. Nämä keinot on pyrittävä valitsemaan siten, että yhteistyön kehittäminen käy mahdolliseksi. Jos tuonti aiheuttaa vaikeuksia tietyllä tuotannonalalla tai alueella, tuontia voidaan rajoittaa määrättyksi ajaksi ja poiketa kohdissa 1 ja 2 mainituista määrärajoista.
4. Vientipalkkiot ja niitä täydentävä kotimaisen tuotannon rahoitus julkisin varoin poistetaan.
5. Maataloustuotteet, kala ja eräät kalajalosteet jäävät tässä mainittujen

toimenpiteiden ulkopuolelle. Jäsenmaat pyrkivät kuitenkin ottamaan huomioon toistensa vientiedut ja voivat tässä tarkoituksessa mm. solmia bilateraalisia sopimuksia.

6. Kukin jäsenmaa säilyttää omat tullinsa ulkopuolisiin maihin.
7. Jäsenmaat ovat lisäksi muillakin toimenpiteillä velvolliset edistämään yhteistyön toteutumista.

Yleispiirteenä on vielä todettava, että mukautumista uusiin markkinaolosuhteisiin pyritään helpottamaan. Niinpä mm. Portugalin osalta noudatetaan esitettyä pitempää aikataulua. Kaupan määrällisiä rajoituksia voidaan myös käyttää maksutasevaikeuksien voittamiseen. Jos nämä vaikeudet kuitenkin jatkuvat enemmän kuin 18 kuukautta ja rajoitukset häiritsevät yhteistyötä, neuvosto voi puuttua kysymykseen ja suositella kaikkien jäsenmaiden edut huomioon ottavia toimenpiteitä tilanteen korjaamiseksi. Vapaakauppaliiton muodostaminen ei saa GATT-sopimuksen mukaan vähentää kuitenkaan ulkopuolelle jäävien GATT-maiden etuja nykyisestä.

Seuraavassa pyritään lyhyesti tarkastelemaan, mitä etuja Suomi voi saavuttaa, jos se tavalla tai toisella hankkii viennilleen vapaakauppaliiton markkinoilla samat edut kuin jäsenmailla on ko. markkinoilla. Koska Suomi joutuisi kuitenkin vastavuoroisesti myöntämään tulli- yms. etuja vapaakauppaliiton jäsenille, tällaisessa tarkastelussa on otettava huomioon myös syntyvät haitta-vaikutukset.

Tarkastelun lähtökohdaksi on luonnollisesti otettava nykytilanne ja tässä mielessä käytettävä hyväksi viimeisimpiä tietoja mm. tuotannon, ulkomaankaupan ja kulutuksen rakenteesta. Aivan yhtä tärkeää on ottaa huomioon myös odotettavissa olevat talouselämän muutokset. Tällöin on nojaututtava eräisiin perusolettamuksiin, joiden realistisuudesta myös lopputulosten luotettavuus riippuu. Näihin olettamuksiin kuuluvat mm. harjoitettavaa talouspolitiikkaa, yksityisen sektorin kulutuskysyntää sekä investointien suuntaa ja laajuutta koskevat olettamukset.

4. Suomen ulkomaankaupan rakenne vuonna 1959

Yleiskuvan saamiseksi tarkastellaan seuraavassa Suomen ulkomaankaupan rakennetta¹ vuodelta 1959. Oheisessa asetelmassa esitetään ulkomaankaupan jakaantuminen maaryhmittäin, tuonti alkuperä- ja vienti kulutusmaan mukaan. Ryhmiin sisältyvät tässä myös siirtomaat.

¹ Yksityiskohtaisemmin tästä rakenteesta ks. myös ERKKI LAATTO Suomen tavarantuonnin rakenteesta ja sen alueellisessa koostumuksessa vuosina 1954—1958 tapahtuneista muutoksista, Taloudellisia Selvityksiä 1959: II, Helsinki 1959.

Taulukko 1. Suomen vienti¹ tavaralajeittain vuonna 1959

	Pää- luokka SITC:n mukaan	Koko vienti		Vienti EFTA:an		
		mrd mk	%	mrd mk	%	koko viennistä %
Voi, juusto ja kananmunat . . .	0	10.27	3.8	4.77	6.0	46.4
Muut elintarvikkeet, juomat ja tupakka	0—1	1.59	0.6	0.46	0.6	28.9
Pyöreä puutavara	2	16.00	6.0	5.27	6.6	32.9
Veistetty, sahattu ja höylätty puutavara	2	47.15	17.6	25.07	31.4	53.2
Paperivanuke	2	48.27	18.1	16.11	20.1	33.4
Muut raaka-aineet	2	8.81	3.3	1.37	1.7	15.6
Kemian teollisuuden tuotteet .	3—5	1.76	0.7	0.48	0.6	27.3
Puuteokset	6, 8, 9	16.58	6.2	8.68	10.9	52.4
Sanomalehtipaperi	6	23.66	8.9	5.90	7.4	24.9
Muu paperi ja pahvi sekä niistä valmistetut teokset	6, 8, 9	45.20	16.9	6.94	8.7	15.4
Muut valmistetut teokset	6, 8, 9	10.49	3.9	3.63	4.5	34.6
Koneet, laitteet ja kuljetus- välineet	7	37.46	14.0	1.21	1.5	3.2
Yhteensä		267.24	100.0	79.89	100.0	29.9

	Tuonti		Vienti	
	mrd mk	%	mrd mk	%
EFTA	77.30	28.9	81.11	30.4
EEC	84.67	31.7	70.00	26.2
Itäryhmän maat	66.39	24.8	62.90	23.5
Muut bilateraaliset maat	13.41	5.0	18.29	6.8
Muut maat	25.53	9.6	35.02	13.1
Yhteensä	267.30	100.0	267.32	100.0

Vuonna 1959 kauppavaihto Seitsikkomaiden kanssa käsitti vajaan kolmanneksen koko Suomen ulkomaankaupasta. Vain hieman vähäisempi oli kauppa Euroopan Talousyhteisön kanssa. Itäryhmän maiden osuus kaupasta oli lähes neljännes. Seuraavasta asetelmasta havaitaan, että Englannilla oli valta-asema vapaakauppaliiton maiden kanssa käydyssä kaupassa.

	Tuonti		Vienti	
	mrd mk	%	mrd mk	%
Englanti	36.26	46.9	61.42	75.7
Skandinavia	32.96	42.6	17.74	21.9
Sveitsi, Itävalta ja Portugali	8.08	10.5	1.95	2.4
Yhteensä	77.30	100.0	81.11	100.0

¹ Ilman kultaa

Kolme neljänestä tästä viennistä suuntautui Englantiin vastaavan osuuden ollessa tuonnista vajaat puolet. Skandinavian maiden kanssa käydyssä kaupassa oli tuonti huomattavasti vientiä suurempi. Sveitsillä, Itävallalla ja Portugalilla oli taas verrattain vähäinen merkitys Suomen ulkomaankaupassa.

Taulukossa 1 esitetään viennin jakautuminen tavararyhmittäin koko viennin ja Seitsikkomaihin tapahtuneen viennin osalta. Yhdistelmänä tästä liitteestä on todettava:

	Koko vienti		Vienti EFTAan	
	mrđ mk	%	mrđ mk	%
Puutavara ja paperivanuke	111.42	41.7	46.45	58.2
Muut puujalosteet	85.44	32.0	21.52	26.9
Koneet, laitteet ja kuljetusvälineet .	37.46	14.0	1.21	1.5
Muut tuotteet	32.92	12.3	10.71	13.4
Yhteensä	267.24	100.0	79.89	100.0

Puun ja sen jalosteiden osuus koko viennistä oli noin 74 % ja vapaakauppaliittoon tapahtuneesta viennistä 85 %. Tällöin ei ole otettu huomioon Seitsikkomaiden siirtomaihin tapahtunutta vientiä. Koneiden, laitteiden ja kuljetusvälineiden vienti vapaakauppaliiton maihin on ollut varsin vähäistä. Tämä käy selville erityisesti taulukosta 2, missä esitetään viennin prosentuaalinen jakautuminen tavaralajeittain eri maaryhmien kesken vuonna 1959.

Taulukko 2. Viennin prosentuaalinen jakautuminen tavaralajeittain vuonna 1959

	EFTA	EEC	Muut OEEC- maat	Itä- ryhmä	Muut maat	Yhteensä
Pyöreä puutavara	33	40	2	11	14	100
Veistetty, sahattu ja höylätty puutavara	53	32	3	4	8	100
Paperivanuke	33	30	2	14	21	100
Puuteokset	52	16	3	9	20	100
Sanomalehtipaperi	25	20	5	3	47	100
Muu paperi ja pahvi	15	32	3	23	27	100
Puu ja sen jalosteet	34	30	3	12	21	100
Koneet, laitteet ja kuljetusvälineet	3	2	3	87	5	100
Muut tuotteet	33	30	3	21	13	100
Yhteensä	30	26	3	24	17	100

Noin kolmannes puun ja sen jalosteiden viennistä suuntautui vuonna 1959 Seitsikkomaihin. Varsin huomattava oli näiden maiden osuus sahatavaran ja puuteosten (lähinnä vanerin) ostoissa. Talousyhteisöön vienti oli pienempi. Siitä on erityisesti huomattava pyöreän puutavaran suuri osuus. Itäryhmän maihin vietiin puuta ja sen jalosteita niiden koko arvosta vain 12 %. Sen sijaan näillä

Taulukko 3. Suomen tuonti¹ tavaralajeittain vuonna 1959

	Pää- luokka SITC:n mukaan	Koko tuonti		Tuonti EFTAsta		
		mrd mk	%	mrd mk	%	koko tuonnista %
Jauhamaton vilja ja rehu	0	12.86	4.8	0.71	0.9	5.5
Sokeri ja kahvi	0	13.20	4.9	0.02	0.0	0.2
Tupakka	1	2.00	0.8	0.00	0.0	0.0
Muut elintarvikkeet ja juomat	0—1	11.33	4.3	1.26	1.7	11.1
Raaka-aineet:						
villa		3.65	1.4	2.16	2.8	59.2
puuvilla		4.04	1.5	0.02	0.0	0.5
muut tekstiilikuidut		0.97	0.4	0.38	0.5	39.2
muut raaka-aineet		12.27	4.6	2.51	3.3	20.5
Kivennäispolttoaineet yms.	3	28.59	10.7	1.78	2.3	6.2
Eläin- ja kasvisöljyt ja -rasvat	4	2.51	0.9	0.83	1.1	33.1
Kemian teollisuuden tuotteet	5	24.36	9.1	7.89	10.3	32.4
Valmiit tuotteet:	6, 8, 9					
kumi- ja muovituotteet		1.99	0.8	0.94	1.2	47.2
tekstiililangat		6.41	2.4	2.01	2.6	31.4
puuvillakankaat		3.27	1.2	0.68	0.9	20.8
muut tekstiilivalmisteet		2.38	0.9	0.68	0.9	28.6
epäjalot metallit ja niiden valmisteet		35.58	13.3	11.49	15.1	32.3
muut valmiit tuotteet		19.60	7.3	6.99	9.2	35.7
Moottoriajoneuvot	7	18.77	7.0	7.97	10.4	42.5
Alukset	7	4.33	1.6	1.76	2.3	40.6
Koneet, laitteet ja muut kul- jetusvälineet	7	59.19	22.1	26.31	34.5	44.5
Yhteensä		267.30	100.0	76.39	100.0	28.6

mailla oli koneiden, laitteiden ja kuljetusvälineiden ostajina merkittävä asema. Mainitusta myynnistä suuntautui niihin 87 %. Muissa tuotteissa ei ole huomattavia eroja koko viennin jakautumaan verrattuna.

Tuonnin jakautuminen tavaralajeittain esitetään taulukossa 3. Yhteenvertaamalla siinä on todettava:

	Koko tuonti		Tuonti EFTAsta	
	mrd mk	%	mrd mk	%
Elintarvikkeet, juomat ja tupakka	39.39	14.8	1.99	2.6
Raaka- ja polttoaineet, kemikaalit	76.39	28.6	15.57	20.3
Koneet, laitteet ja kuljetusvälineet	82.29	30.7	36.04	47.2
Muut valmiit tuotteet	69.23	25.9	22.79	29.9
Yhteensä	267.30	100.0	76.39	100.0

¹ Ilman kultaa

Elintarvikkeet, juomat, tupakka ja erilaiset raaka-aineet käsittivät koko tuonnista vuonna 1959 yli 43 %, pitkälle jalostetut tuotteet ja lopputuotteet lähes 57 %. Vastaavat luvut olivat kuitenkin Seitsikkomaiden osalta 23 ja 77 %. Koneet, laitteet ja kuljetusvälineet muodostivat viimeksi mainitusta tuonnista 47 %, mutta koko tuonnista 31 %. Tuonti Itäryhmän maista käsitti ennen kaikkea elintarvikkeita ja raaka-aineita.

Itäryhmän maiden kanssa käytävän kaupan osuus on Suomen ulkomaankaupassa suurempi kuin minkään muun Länsi-Euroopan maan ulkomaankaupassa. Tästä antavat yleiskuvan seuraavat tiedot vuodelta 1958:

	Tuonti Itäryhmästä % koko tuonnista	Vienti Itäryhmään % koko viennistä
EFTA	3.0	2.7
EEC	3.4	2.8
Suomi	25.7	24.9

Vuonna 1959 tilanne on pysynyt olennaisesti samana kuin vuonna 1958.

5. Suomen vienti

Seuraavassa siirrytään tarkastelemaan Suomen vientikysymystä. Tällöin on erityisesti huomattava, että tullien ja kaupan määrällisten rajoitusten poistaminen toteutetaan asteittain vuoteen 1970 mennessä, mikä helpottaa sekä jäsenmaiden että vapaakauppaliiton ulkopuolelle jäävien maiden mukautumista uusiin markkinaolosuhteisiin 1960-luvulla.

Tullien alentaminen ja poistaminen tekee jäsenmaille mahdolliseksi myydä tuotteitaan vapaakauppaliiton markkinoilla hintoihin, jotka ovat alempia kuin ulkopuolelle jäävien maiden vastaavat myyntihinnat (cif-hinnat tulleilla korotettuna) näillä markkinoilla. Miten tämä vaikuttaa jäsenmaiden ja ulkopuolisten maiden vientiin, riippuu lähinnä kysynnästä ja tarjonnasta vapaakauppaliitossa ja ulkopuolelle jäävissä maissa.

Kun tulleja alennetaan, tämä johtaa ilmeisesti jäsenmaista tuotavien hyödykkeiden myyntihintojen alentumiseen. Tästä seuraa, että tuontimaissa siirrytään ostamaan entistä enemmän muista jäsenmaista tuotavia hyödykkeitä kotimaisten ja ulkopuolisista maista tuotavien hyödykkeiden sijaan. Kun jäsenmaiden vientiin kohdistuva kysyntä täten voimistuu, se tekee niille mahdolliseksi lisätä viennin ja vientituotannon määrää ja/tai korottaa tämän viennin osalta hintoja. Edellinen tapaus on ilmeinen nimenomaan pitkällä tähtäimellä, kun tuotannon rakenteessa saadaan aikaan muutoksia. Lyhyellä tähtäimellä voidaan sen sijaan odottaa tarjonnan joustamattomuudesta johtuen hintojen nousua. Samasta syystä on myös mahdollista, että vienti ulkopuolisiin maihin supistuu ja hinnat tässäkin viennissä kohoavat.

Pysyäkseen kilpailukykyisinä ulkopuolisten maiden on alennettava vapaakauppaliiton markkinoilla hintojaan jäsenmaiden myyntihintojen tasolle, mutta tämä alennus jäänee yleensä tullien määrällistä alennusta pienemmäksi. Tämän ohella ne menettänevät osan markkinoistaan vapaakauppaliitossa lopullisesti jäsenmaille. Tämän vastapainoksi ulkopuolisille maille voi olla mahdollista vallata vapaakauppaliiton ulkopuolisia markkinoita siitä syystä, että lyhyellä tähtämellä jäsenmaiden vientihinnat ehkä kohoavat ja taloudellisen aktiviteetin voimistuminen on omiaan nostamaan kustannustasoa jäsenmaissa.

Pitkällä tähtämellä vapaakauppaliiton maiden siirtyminen entistä enemmän suurtuotantoon alentaa tällaisen tuotannon kohteeksi tulevien hyödykkeiden suhteellisia hintoja. Tämä parantaisi ko. hyödykkeiden kilpailukykyä myös ulkopuolisissa maissa. Koska viimeksi mainittujen viennin vaikeutuminen vapaakauppaliittoon aiheuttanee maksutaseen tasapainottomuutta ja edelleen valuuttakurssien muuttamistarvetta, voitaneen lähteä siitä, että kilpailukyvyyn voimistuminen ulkopuolisissa maissa ei muodostu huomattavaksi. Sen sijaan se ehkä rajoittaa ulkopuolisten vientimahdollisuuksia jäsenmaihiin.

Edellä kuvattu kehityssuunta on mahdollinen myös niiden hyödykkeiden osalta, joista ei peritä tullevia tai jotka jäävät tullialennusten ulkopuolelle. Yhteistyön laajentaminen voi johtaa nimittäin myös tällaisten tuotteiden ostojen lisäämiseen jäsenmaista. Tästä syystä ulkopuoliset maat joutuvat ehkä alentamaan näidenkin hyödykkeiden hintoja vapaakauppaliittoon suuntautuvan viennin osalta. Kun useimmat raaka-aineet ovat tullittomia, on myös odotettavissa, että tuotannon rakenteen muutokset vapaakauppaliiton maissa muuttavat raaka-aineiden viennin suuntaa nykyisestä.

Määrällisten rajoitusten poistaminen tekee puolestaan jäsenmaille mahdolliseksi laajentaa myyntejä vapaakauppaliiton sisällä. Ulkopuoliset maat voisivat ollessaan suosituimmuusasemassa säilyttää viennin nykyisen volyymin, mutta eivät ehkä pystyisi sitä laajentamaan. Kun otetaan kuitenkin huomioon kaupan määrällisten rajoitusten poistamispyrkimyksen yleinen voimistuminen, voitaneen tässä muodossa odottaa helpotuksia pitkällä tähtämellä myös ulkopuolisille maille.

Kun tarkastellaan Suomen vientikysymystä tätä yleistä taustaa vasten, on kiinnitettävä huomiota ennen kaikkea Suomen vientituotteiden kysynnän odotettavissa olevaan kehitykseen 1960-luvulla sekä vientituotannon laajentamismahdollisuuksiin. Tällöin on huomattava, että kilpailijamme puun ja sen jalosteiden viennissä, Ruotsi, Norja ja Itävalta, kuuluvat Seitsikkoon. Näin ollen mainitut maat saavat vapaakauppaliitossa Suomea edullisemman aseman, jos Suomi ei saa vastaavia etuja viennilleen Seitsikkomaiden markkinoilla.

Seuraavassa asetelmassa esitetään yhdistelmä vapaakauppaliiton maiden vuoden 1959 tullitasosta laskettuna Suomen vuoden 1959 viennin arvosta fob-hinnoin:

	Tulli, %
Voi, juusto ja kananmunat	7.9
Pyöreä puutavara	0.1
Veistetty, sahattu ja höylätty puutavara	0.6
Paperivanuke	0.2
Puuteokset	10.1
Sanomalehtipaperi	0.0
Muu paperi, pahvi ja niistä valmistetut teokset	9.8
Koneet, laitteet ja kuljetusvälineet	5.2
Muut valmiit teokset	6.6
Muut tuotteet	(6)
Kaikki tavarat	3.2

Asetelmasta havaitaan, että raaka-aineet ja puolivalmisteet ovat yleensä tullittomia tai varsin merkityksettömän tullin alaisia. Tähän ryhmään kuului vuonna 1959 noin 77 % puun ja sen jalosteiden viennistä vapaakauppaliittoon. Muu osa käsitti lähinnä lopputuotteita, joiden tulli oli keskimäärin 10 %. Näiden tietojen mukaan on laskettavissa, että jos puun ja sen jalosteiden hintojen alentuminen tullien koko määrällä olisi estettävissä, tämä voisi merkitä vientitulojen lisäystä vuoden 1959 arvon mukaan noin 1.8 miljardia markkaa. Koko viennin osalta mainituksi summaksi saadaan 2.6 miljardia markkaa. Vientituloissa lisäys olisi edelleen 1 % ja vaihtosuhdetta osoittava indeksi kohoaisi pisteen. Tällaista, varsin karkeaa yleiskuvaa on syytä täydentää hyödykekohtaisella tarkastelulla erityisesti viennin rakenteessa odotettavissa olevien muutosten osalta.

Tullialennusten yms. toimenpiteiden ulkopuolelle jäävät EFTA-sopimuksen mukaan lähes poikkeuksetta kaikki maataloustuotteet ja samalla pääosa elintarviketeollisuuden tuotannosta. Kahdenkeskisiin sopimuksiin perustuen jäsenmaat tulevat kuitenkin varaamaan kotimaiset markkinansa lähinnä muista jäsenmaista tapahtuvalle maataloustuotteiden tuonnille. Vastavuoroisuuteen perustuen pyritään täten turvaamaan ko. tuotteita vievien jäsenmaiden edut. Tällainen menettely ei ole ristiriidassa GATT-sopimuksen kanssa. Mainittu vienti, jos sitä tuetaan joko välittömästi tai välillisesti julkisin varoin ja jos se tuottaa vahinkoa muiden jäsenmaiden eduille, ei saa kuitenkaan mainittavasti lisääntyä nykyisestä. Lisäksi tullaan lähiaikoina neuvottelemaan tämän viennin asettamisesta lopettamisesta. Kun tämä lopettaminen tapahtunee kuitenkin varsin pitkän mukautumisajanjakson jälkeen ja eräät jäsenmaat ovat huomattavassa määrin riippuvaisia maataloustuotteiden viennistä, tuettu vienti voinee jatkua nykyisessä laajuudessa vielä kuluvan vuosikymmenen ajan.

Ulkopuolisille maille voi esitettyjen sopimuskohtien toteuttaminen merkitä jo muutaman vuoden kuluessa EFTA-alueelle suuntautuvan maataloustuoteviiennin ratkaisevaa supistumista. Meillä Suomessa maitotaloustuotteiden tuotantoa ei pystyttäne vielä kuluvalla kymmenluvulla supistamaan täysin kotimaista ku-

lutusta vastaavaksi, joten maataloustuotteiden vientiä jouduttaneen jatkamaan. Maataloustuotteiden tarjonta näyttää samalla jatkuvan runsaana maailmanmarkkinoilla. Jos Suomi jää Seitsikkomaiden taloudellisen yhteistyön ulkopuolelle, niin maataloustuotteiden vientimahdollisuudet saattavat jo lähivuosina huomattavasti supistua.

Sahatavaramme tärkeimmällä markkina-alueella, Länsi-Euroopassa, on vielä odotettavissa kysynnän kasvua.¹ Neuvostoliitosta tapahtuvan tarjonnan voimistuminen voi kuitenkin johtaa siihen, että menetämme osan tästä kysynnän lisäyksestä Neuvostoliitolle. Mainitun maan laajeneva puunjalostusteollisuus voi aiheuttaa myös itäryhmän maihin vietävän puutavaran määrässä vähentymistä 1960-luvun loppupuolella. Näistä syistä ei sahatukkien ja sahatavaran viennissä voitane odottaa 1960-luvulla mainittavaa lisäystä nykyisestä. Vapaa-kauppaliiton muodostaminen ei myöskään alhaisen tullin vuoksi vaikuttane mainittavasti tähän vientiin.

Vanerin kysyntä on toistaiseksi kasvamassa, joskin kysynnän laimenemisen merkkejä on havaittavissa mm. kuitu- ja lastulevyjen käytön yleistymisestä johtuen. Muiden puuteosten osalta kysynnän lisäys muodostunee sen sijaan suuremmaksi. Puolet puuteoksiin kuuluvista tuotteista (lähinnä vaneri) vietiin vuonna 1959 Seitsikkomaihin tullin määrän ollessa viennin arvosta keskimäärin 10 %. Kun kysynnän lisäys tulee puuteosten osalta olemaan kokonaisuutena varsin rajoitettua ja vapaa-kauppaliiton mailla on edellytykset tämän kysynnän tyydyttämiseen ko. markkinoilla, joutunee Suomi alentamaan useimpien puuteosten hintoja siinä tapauksessa, että se ei pysty hankkimaan tälle viennille samoja etuja kuin kilpailevat jäsenmaat.

FAO:n sihteeristön arvion mukaan² paperin, pahvin ja niistä valmistettujen teosten kysyntä tulee kasvamaan Länsi-Euroopassa vuodesta 1955 vuoteen 1965 noin 50 % ja edelleen vuodesta 1965 vuoteen 1975 noin 35 %. Sanomalehtipaperissa lisäys on tätä suurempi samoin kuin paperiteollisuustuotteiden kysyntä koko maailmassa. Kysynnän kehitystä osoittaviksi suhdeluvuiksi saadaan:

	1958	1965	1970
Länsi-Eurooppa:			
Sanomalehtipaperi	100	135	165
Paperi ja pahvi yhteensä	100	130	155
Muu maailma:			
Sanomalehtipaperi	100	130	165
Paperi ja pahvi yhteensä	100	135	175
Koko maailma yhteensä	100	135	170

¹ Puun ja sen jalosteiden kysynnästä ks. SEPPÖ ERVASTI Suomen metsäteollisuuden laajentamismahdollisuudet tuotteiden käytön kehityksen kannalta, Silva Fennica 97, Helsinki 1958.

² Food and Agriculture Organization of the United Nations, Final Report of the World Consultation on Pulp and Papers Demand, Supply and Trade, FAO/WPPC-59/27, liitteinen.

Samojen laskelmien mukaan maailman raaka-ainevarat riittävät kokonaisuutena tyydyttämään tällaisen kysynnän lisäyksen, joskin kaupan rajoitukset yms. seikat voivat aiheuttaa tarjonnan niukkuutta eräissä osissa maailmaa. Toisaalta tuotantokapasiteettia laajennetaan parhaillaan. Seuraavassa asetelmassa esitetään Länsi-Euroopan ja muun maailman tuotantokapasiteetti vuodelta 1958 ja sen suunniteltu lisäys vuosina 1959—1965. Erityisesti on huomattava Suomen primäärijalostuksen lisääminen puolella.

	Sanomalehtipaperi		Muu paperi ja pahvi		Paperimassa	
	1 000 tn	Lisäys %	1 000 tn	Lisäys %	1 000 tn	Lisäys %
Suomi	803	58	1 137	48	3 275	50
EFTA	1 700	16	5 702	24	7 060	33
Muu Länsi-Eurooppa	1 402	7	7 642	21	4 284	22
Yhteensä Länsi-Eurooppa	3 905	21	14 481	25	14 619	34
Muu maailma	10 530	26	44 710	25	44 575	22

Vuoteen 1965 mennessä sanomalehtipaperin kysyntä kasvaa Länsi-Euroopassa noin 35 % kapasiteetin laajennuksen ollessa 21 %. Kun Seitsikkomaiden kapasiteetti kasvaa tätä vähemmän ja tuonti voi tapahtua ko. maihin yleensä tullitta, Suomi pystynee joka tapauksessa säilyttämään markkinansa vapaakauppaliiton maissa. Lisäksi sanomalehtipaperin vientimahdollisuudet vapaakauppaliiton ulkopuolellekin ovat tämän mukaan voimistumassa.

Muun paperin ja pahvin osalta tilanne ei ole Suomelle yhtä edullinen. Monista tämän ryhmän tuotteista on lisäksi maksettava tullia vapaakauppaliiton maissa ja tuonti on osaksi määrällisten rajoitusten alaista. Tämän vuoksi voidaan mainittujen tuotteiden osalta odottaa ainakin lyhyellä tähtäimellä viennin vaikeutumista, ellei Suomi saa ko. markkinoilla samoja etuja kuin kilpailevat jäsenmaat. Paperimassan tuotantokapasiteetti laajenee Länsi-Euroopassa vuoteen 1965 mennessä enemmän kuin kysyntä, mutta kun otetaan huomioon paperimassan merkityksetön tulli vapaakauppaliiton maissa ja kysynnän lisäys Länsi-Euroopan ulkopuolella, näyttää paperimassan menekki turvatulta.

Suomen raaka-ainevarat asettavat 1960-luvun jälkipuoliskolla entistä enemmän rajoituksia puun ensiasteisen jalostuksen lisäämiselle. Pyöreän puun viennin vähentymisen ohella tällöin on kiinnitettävä huomiota nimenomaan puun jalostusasteen korottamiseen. Tähän Suomella onkin hyviä mahdollisuuksia siitä syystä, että raaka-aineilla ja puolivalmisteilla on viennissä valta-asema. Eräiden laskelmien mukaan jalostusastetta pystytään verrattain helposti korottamaan siinä määrin, että puun ja sen jalosteiden viennin arvo kohoaisi nykyisestä neljänneksellä.

Viime kädessä kysynnän jakautuminen raaka-aineiden ja lopputuotteiden kesken ratkaisee sen, miten pitkälle tässä jalostusasteen korotuksessa voidaan mennä. Jo teknillisistä syistä täytyy jalostuksen tapahtua osittain ostomaissa. Jos taas lopputuotteiden hinnat eivät kohoja raaka-aineiden hintoihin verrattuna

riittävän korkeiksi, jalostus voi muodostua kannattamattomaksi. Asettamalla lopputuotteet tullien alaisiksi ja raaka-aineet tullittomiksi ostomaat voivat rajoittaa edellisten tuontia jälkimmäisten hyväksi. Tämä mahdollisuus on otettava huomioon myös Suomen vientiin nähden.

Jalostusasteen korottaminen lisännee huomattavassa määrin nimenomaan niiden paperiteollisuuden tuotteiden vientitarvetta, joista nykyisin on maksettava tullia tai jotka ovat tuonnin määrällisten rajoitusten alaisia vapaakauppaliitossa. Tullien alentamisesta yms. saavutettavat edut tulevatkin tästä syystä 1960-luvun jälkipuoliskolla muodostumaan suuremmiksi, kuin ne ovat nykyisen viennin rakenteen mukaan laskettuna. Kun paperiteollisuuden tuotteiden kysyntä kuitenkin näyttää kasvavan tarjontaa voimakkaammin, on nimenomaan 1960-luvun lopulla otettava huomioon se mahdollisuus, että tämä jo sellaisenaan johtaisi tullien alentamiseen ja tuontirajoitusten vähentämiseen vapaakauppaliiton maissa. Tämä tietysti parantaisi vientimahdollisuuksiamme sekä samalla vähentäisi tullien alentamisesta yms. saavutettavia etuja.

Muiden kuin mainittujen tuotteiden osuus vapaakauppaliittoon suuntautuneesta viennistä oli vuonna 1959 noin 9 %. Niissä oli metallituotteilla ja monilla raaka-aineilla varsin keskeinen asema. Suomella ei ole tällaisten tuotteiden tuottamiseen mainittavia teknillisiä etuja ja useimpia niistä tuotetaan laajassa mittakaavassa vapaakauppaliiton maissa. Kilpailukyvyyn säilyttämiseksi mainituilla markkinoilla olisi tällaisten hyödykkeiden hintoja alennettava ehkä niiden nykyisiä tulleja vastaavasti eli keskimäärin 5—7 %. Kun viime vuosina on kiinnitetty huomiota viennin monipuolistamisen tarpeellisuuteen ja tässä mielessä erityisesti ns. toisasteisen viennin lisäämiseen, on ilmeistä, että tähän päästään vapaakauppaliiton maihin suuntautuvan viennin osalta vain edellyttäen, että jäsenmaiden kilpailukyky ko. markkinoilla ei muodostu paremmaksi kuin Suomen. Lisäksi on muistettava, että toisasteisen viennin kilpailukyky maailmanmarkkinoilla on maataloustuotteita lukuun ottamatta muihin vientihyödykeryhmiin verrattuna heikoin.

Jos Suomi saa viennilleen vapaakauppaliitossa kilpailevien jäsenmaiden edut, nämä tulevat nykyisten tullien ja tuontirajoitusten sekä vuoden 1959 viennin rakenteen mukaan koskemaan varsin rajoitettua hyödykemäärää. Viimeksi mainittuun kuuluvat ennen kaikkea puuteokset ja ns. toisasteiseen vientiin luettavat hyödykkeet. Jos hintoja joudutaan alentamaan tulleja vastaavasti, voidaan lähteä siitä, että tätä vientiä ei pystytä ylläpitämään Seitsikkomaihin nykyisessä laajuudessa. Pitkälle jalostetuissa paperiteollisuuden tuotteissa saavutettavat edut eivät sen sijaan muodostune pitkällä tähtäimellä yhtä suuriksi kuin mainituissa tuotteissa, koska paperin kysyntä on voimakkaasti kasvamassa. Maataloustuotteiden vienti EFTA-maihin voinee myöskin jatkua vain sillä edellytyksellä, että Suomi saa tälle viennille jäsenmaiden edut. Pääosan viennistä muodostavat muut tuotteet, joista perittävät tullit ovat nykyisin merkityksettömät. Niiden osalta saavutettavien etujen määrä riippuu siitä, tuleeko ja missä

määrin vapaakauppaliiton maiden kysyntä siirtymään Suomesta tapahtuvista ostoista jäsenmaihiin.

Syntyvät vaikeudet ilmenisivät joka tapauksessa siinä viennissä, josta saavat valuutat ovat ainakin toistaiseksi olleet vaihtokelpoisimpia. Tämä rajoittaa tuontimahdollisuuksia siinäkin tapauksessa, että vientiä vapaakauppaliiton alueelle voitaisiin korvata viennillä ulkopuolisiin maihin. Lisäksi puuteosten, pitkälle jalostettujen paperiteollisuuden tuotteiden sekä toisasteisen viennin supistuminen merkitsisi viennin muodostumista entistä yksipuolisemmaksi.

Kuvattua epäedullisempaan asemaan Suomi joutuu siinä tapauksessa, että vapaakauppaliiton maat saisivat tullietuja ja lisäksiä tuontikiintiöihin Euroopan Talousyhteisössä ja mahdollisesti lähes koko Länsi-Euroopan käsittävässä OEEC:ssä. Suuntautuihan Suomen viennistä vuonna 1959 näihin maihin yli puolet ja puun ja sen jalosteiden viennistä 64 %. Tullittomien tuotteiden osuus Talousyhteisön tuonnissa on myös vähäinen ja tullit ovat yleensä korkeampia kuin Seitsikkomaissa. Tämä käy selville seuraavasta asetelmasta, missä esitetään tärkeimpien Suomen vientituotteiden tullit.¹

	EFTA %	EEC %
Sahatavara	1	6
Vaneri	10	15
Kuitulevy	20	14—15
Puuhioke	0	4
Selluloosa	0	5
Sanomalehtipaperi	0	5
Muu paperi	16	15—16
Kartonki	20	15—16
Paperi- ja kartonkijalosteet	18	19—21
Muu vienti:		
raaka-aineet ja jalostamattomat tuotteet ..	0—3	0—5
teolliset lopputuotteet	12—15	15—20

Tällainen mahdollisuus merkitsisi sitä, että lähes kaikissa tuotteissa saisivat kilpailevat maat Länsi-Euroopan markkinoilla Suomea edullisemman aseman ja Suomen vientihintoja olisi alennettava lähes koko länsiviennin osalta. Kun muihin maihin suuntautuvassa kaupassa seurataan osaksi näitä hintoja, on olemassa myös se mahdollisuus, että hintoja on alennettava muunkin kuin Länsi-Eurooppaan suuntautuvan viennin osalta.

¹ (Ulkoministeriön) P. M. Suomen ulkomaankaupan tilanteesta alueellisten integraatiohankkeiden toteutuessa.

6. Suomen tuonti

Tullien ja määrällisten rajoitusten avulla on mahdollista vähentää ulkomais-ten hyödykkeiden maahantuontia ja tätä tietä edistää vastaavanlaisten hyödykkeiden tuotantoa kotimaassa. Tämän seurauksena voi kuitenkin sellaisten hyödykkeiden tuotanto laajentua, joissa maalla ei ole kansainvälisesti parhaimpia tuotannonedellytyksiä. Niinpä yritysten koko ja tuotevalikoimat voivat muodostua sellaisiksi, että tuottavuuden taso jää alemmaksi kuin käytettäessä hyväksi kansainvälistä erikoistumista laajemmassa mitassa.

Vapaakauppaliiton maissa saatavien vientietujen vastapainoksi Suomi joutuisi puolestaan alentamaan tulleja ja vähentämään tuonnin määrällisiä rajoituksia Seitsikkomaista tapahtuvan tuonnin hyväksi. Periaatteessa tällöin on kysymys siitä, miten nykyisin kotimarkkinatuotannon piirissä käytettävien työ- ja pääomapanosten käyttö voitaisiin mukauttaa entistä enemmän kansainväliseen työnjakoon niin, että panosten tuottavuus kohoaisi ja samalla saavutettaisiin niitä muita tavoitteita, joita talouspolitiikalle asetetaan.

Tuotannontekijäin keskittäminen entistä suurempiin yrityksiin ja lajivali-koimien vähentäminen olemassa olevissa yrityksissä voivat jo sinänsä lisätä panosten tuottavuutta. Tähän voidaan osaksi päästä lisäämällä ulkomais-ten hyödykkeiden kilpailumahdollisuuksia. Kun edellä mainitut toimenpiteet pa-rantavat kotimaisen tuotannon kilpailukykyä muiden maiden vastaavaan tuotantoon verrattuna, on tässä tapauksessa jo kysymys kansainväliseen työnja-koon mukautumisesta. Ulkomaisen kilpailun avulla voidaan ts. muuttaa koti-maisen tuotannon rakennetta siten, että tuotannontekijäin tuottavuus kohoaa.

Tullien alentuessa ja tuontirajoitusten supistuessa kysyntä tulee ilmeisesti jossain määrin siirtymään kotimaisista hyödykkeistä tuontihyödykkeisiin. Tämä merkitsee vaikeuksia kotimarkkinatuotannolle mm. alenevan työllisyyden ja kapasiteetin vajaakäyttöisyyden muodossa. Jos kysynnän siirtyminen muodos-tuu myös pysyväksi, on tällaista tuotantoa pakko pitkällä tähtäimellä supistaa (tai lisätä sen kilpailukykyä tuontiin nähden). Edellä todettiin, että vapaakaup-paliiton maihin suuntautuvassa jäsenmaiden vientikysynnässä voidaan odottaa voimistumista. Tämä avaisi luonnollisesti Suomessakin mahdollisuuksia sellaisen tuotannon laajentumiselle, minkä tuotteet ovat entistä kilpailukykyisempiä va-paakauppaliiton markkinoilla.

Kun taloudellista yhteistyötä siirrytään toteuttamaan vähitellen, tämä hel-pottaa mukautumista uusiin markkinoihin. Tällöin työvoimaa voidaan koulut-taa uudelleen ja käyttää supistuvien tuotannonalojen koneet ja eräät muutkin pääomavälineet loppuun. Toisaalta uuden työvoiman koulutuksella ja uusilla investoinneilla on mahdollista edistää kilpailukykyisten tuotannonalojen laaje-nismahdollisuuksia. On myös huomattava, että tehdyn sopimuksen mukaan siirtymisaikataulusta sallitaan poikkeamia. Lisäksi maatalous ja eräät muutkin

tuotannonalat, joissa mukautumisvaikeudet olisivat suurimmat, jäävät erikois- asemaan.

Maatalous- ja teollisuustuotteet, turkikset, kala ja pyöreä puutavara ovat meillä tärkeimmät kansainvälisen vaihdannan kohteena olevat hyödykkeet. Kun maataloustuotteet yms. jäävät erikoisasemaan ja eräät muut hyödykkeet ovat kansainvälisesti kilpailukykyisiä, vastavuoroisuus edellyttää ennen kaikkea koti- markkinateollisuuden tullisuojan vähentämistä. Seuraavassa rajoitutaankin vii- meksi mainitun tuotannonalan tarkasteluun.

Teollisuudesta vientiin, kotimaiseen kulutukseen ja sijoitustoimintaan sekä teollisuuden ulkopuolella oleviin elinkeinoihin myytyjen hyödykkeiden arvo yrittäjien saamin hinnoin vuodelta 1958¹ esitetään oheisessa asetelmassa. Tuo- tannon arvosta on vähennetty teollisuuden sisäiset raaka-aineiden myynnit.

	Tuotannon arvo	
	mrd mk	%
Puu- ja paperiteollisuus ..	184	26
Kotimarkkinateollisuus ..	537	74
Vienti	(51)	(7)
Kotimainen myynti ...	(486)	(67)
Yhteensä	721	100

Puu- ja paperiteollisuuden tuotteista on pääosa viety maasta. Myös osa kotimarkkinateollisuuden, ennen kaikkea metalliteollisuuden tuotannosta on mennyt vientiin. Kokonaisuutena vienti on käsittänyt tuotannon arvosta va- jaan kolmanneksen.

Kilpailukyky tuontiin nähden riippuu ratkaisevasti siitä, voivatko hyödyk- keet yleensä olla kansainvälisen vaihdannan kohteena. Seuraavassa esitetään laskelma kotimarkkinateollisuuden tuotannon arvosta tältä kannalta. Yrittäjien saamiin hintoihin sisältyvät raaka-aineista, pääomavälineistä yms. maksetut välilliset verot, mutta eivät sen sijaan tuotetuista hyödykkeistä maksetut vä- lilliset verot. Hyödykkeet, joilla on yleensä olemassa vain paikallisia markki- noita,² käsittävät lähinnä elintarvikkeita, juomia ja korjauspalveluksia. Niiden osalta ulkomainen kilpailu ei aiheuta välittömästi vaikeuksia.

	Tuotannon arvo	
	mrd mk	%
Hyödykkeet, joilla vain paikallisia markkinoita	220	41
Hyödykkeet, joiden (yrittäjien saamat) hinnat ulkomaan- kaupan hintojen tasolla	79	15
Hyödykkeet, joiden (yrittäjien saamat) hinnat ulkomaan- kaupassa maksettuja hintoja korkeammat	238	44
Yhteensä	537	100

¹ Laskelma perustuu julkaisuun PENTTI VIITA Suomen maatalouden ja teollisuuden tuo- tantokustannushinnat verrattuna kansainvälisen kaupan hintoihin vuosina 1953—1958, Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, Sarja B: 22, Helsinki 1959.

² Ks. VIITA mt. s. 77—81.

Noin 41 % kotimarkkinateollisuuden ja 31 % koko teollisuuden tuotannon arvosta on luettavissa hyödykeryhmään, minkä osalta kansainvälinen vaihto on erittäin rajoitettua. Niiden hyödykkeiden arvosta, joiden hinnat olivat likimain ulkomaankaupassa maksettujen hintojen tasolla, on noin puolet viety maasta. Niiden kilpailukyky tuontiin nähden on luonnollisesti varsin hyvä. Viimeisen asetelmaan sisältyvän tuoteryhmän arvo oli 238 miljardia markkaa ja osuus kotimarkkinateollisuuden tuotannon arvosta 44 % ja koko teollisuuden vastaavasta arvosta 33 %. Lähinnä tämän tuotannon osalta voidaan odottaa mukautumisvaikeuksia.

Seuraavassa esitetään niiden kotimarkkinateollisuuden tuotteiden arvo teollisuusaloittain, joiden hinnat ylittivät ulkomaankaupassa maksetut hinnat, sekä laskelma siitä, miten suuri mainittu ylitys oli keskimäärin. Vapaakauppaliiton maiden keskinäisen sopimuksen mukaan jää kuitenkin vielä osa näistä hyödykkeistä tullien alennusten yms. ulkopuolelle. Asetelmassa esitetään erikseen laskelma siitä, mikä olisi kilpailun piiriin jäävien hyödykkeiden arvo. Käytyjen neuvottelujen perusteella on ilmeistä, että Suomen osalta tulnaisiin soveltamaan järjestelyjä, joiden vuoksi kilpailuun jäävien hyödykkeiden arvo vielä supistuu esitettävästä.

	Tuotannon arvo	Yrittäjien saamat hinnat ylittivät ulkomaankaupan hinnat	Kilpailun piiriin jäävän tuotannon arvo
	mrd mk	%	mrd mk
Elintarvike- yms. teollisuus	89	105	7
Tekstiili- yms. teollisuus	56	21	56
Kemian teollisuus	30	31	29
Savi-, lasi- ja kivenjalostusteollisuus	3	10	3
Metalliteollisuus	60	16	60
Yhteensä	238	43	155

Hintakilpailun piiriin jäävän tuotannon arvoksi saadaan 155 miljardia markkaa, mikä on noin 21 % koko teollisuuden ja noin 29 % kotimarkkinateollisuuden tuotannon arvosta. Luvuista todetaan, että pääosa elintarviketeollisuuden tuotannosta jää tullien alennusten ulkopuolelle. Muissa tuoteryhmissä näin ei tapahdu mainittavassa määrin.

Elintarviketeollisuudessa yrittäjien saamat hinnat ylittivät eniten ulkomaankaupan hintatason, kuuluvathan tähän teollisuudenalaan useimmat maataloustuotteita raaka-aineena käyttävät teollisuusyritykset. Kemian teollisuuden hintatasoa korottaa erityisesti ravintoöljyjen välillinen verotus.

Suurimmat mukautumisvaikeudet tulisivat ilmenemään tekstiiliteollisuudessa, kemian teollisuudessa ja metalliteollisuudessa. Nämä tuotannonalat ovat-

kin maatalouden ohella lähinnä laajentuneet tullien ja ulkomaankaupan määrällisten rajoitusten turvin.

Niiden lopputuotteiden tullisuoja, jotka tekstiiliteollisuus myy kotitalouksille yms., on noin 15—50 %. Keskimääräinen tullisuoja on lähes 30 %. Kuitenkin mainittu teollisuudenala on käyttänyt hyväkseen vain osan tästä tullisuojasta, kuten edellä olevista luvuista todetaan. Tämä on ymmärrettävissä jo siitäkin syystä, että devalvoinnin jälkeen tulleja korotettiin 39 %, mutta tekstiilien hinnat eivät ole kohonneet vastaavalla määrällä. Parin ensimmäisen vuoden aikana tullien alentaminen Seitsikkomaiden tavoin ei aiheuttanekaan mainittavia vaikeuksia tekstiiliteollisuudessa, mikä luonnollisesti helpottaa mukautumista.

Jos kemian teollisuudessa ei oteta huomioon ravintoöljyjen valmistusta, yrittäjien saamat hinnat ylittivät ulkomaankaupassa maksetut hinnat noin 20 %. Tämän teollisuudenalan myymien lopputuotteiden tullit ovat varsin epäyhtenäiset. Ilman ravintoöljyjä ne ovat kuitenkin keskimäärin korkeampia, kuin millä kotimaiset hinnat ylittivät ulkomaankaupan hinnat. Tästä syystä myös kemian teollisuuden tulleja voitaneen alentaa parin vuoden ajan ilman, että se mainittavassa määrin vaikeuttaa menekkiä kotimaassa.

Savi-, lasi- ja kivenjalostusteollisuudessa hinnat ylittivät ulkomaankaupan hinnat noin 10 %. Kun tullisuoja on kuitenkin keskimäärin lähes 25 %, voidaan tulleja ilmeisesti alentaa monen vuoden ajan aiheuttamatta mainittavia vaikeuksia kotimaiselle tuotannolle.

Metalliteollisuudessa olivat nyt tarkastelun kohteena olevien hyödykkeiden hinnat noin 16 % korkeammat kuin ulkomaankaupan hinnat. Tullisuoja on epäyhtenäinen ja lienee varsin lähellä mainittua prosenttilukua. Tullien alentaminen tuleekin ilmeisesti vaikuttamaan välittömästi huomattavaan osaan metalliteollisuuden kotimaista myyntiä.

Edellä on todettu, että vapaakauppaliiton maiden vientituotannon voidaan odottaa pitkällä tähtäimellä laajentuvan nimenomaan jäsenmaihin tapahtuvan viennin osalta, mutta lyhyellä tähtäimellä on myös mahdollista, että vientihinnoissa tapahtuu nousua. Tämä luonnollisesti vähentäisi Suomen mukautumisvaikeuksia, mutta pitkällä tähtäimellä vapaakauppaliiton maiden siirtyminen entistä enemmän suurtuotantoon on omiaan alentamaan tällaisen tuotannon kohteeksi tulevien hyödykkeiden suhteellisia hintoja.

Sekä kotimaiset hinnat että kansainvälisen kaupan hinnat muuttuvat jatkuvasti ja niiden mukaan määräytyvät kunakin ajankohtana eri maiden erikoistumismahdollisuudet. Etukäteen ei ole myöskään arvioitavissa, miten paljon kotimarkkinatuotannon piirissä nyt käytettävien panosten tuottavuus kohoaa pitkällä tähtäimellä siirryttäessä käyttämään entistä enemmän hyväksi kansainvälistä työnjakoa. Jo näistä syistä tuottaa suuria vaikeuksia ennakoita, miten suuriksi kotimarkkinatuotannon ja nimenomaan kotimarkkinateollisuuden mukautumisvaikeudet lopultakin muodostuisivat.

7. Neuvostoliitosta tapahtuva tuonti

Neuvostoliitto ei kuulu GATT-sopimuksen piiriin, mutta sillä on suosituimmuusasema Suomen ulkomaankaupassa. Jos Suomi myöntää etuja jostakin maasta tapahtuvalle tuonnille, nämä edut tulevat myös Neuvostoliitosta tapahtuvan tuonnin hyväksi. Pääasiassa tämä tuonti käsittää elintarvikkeita, raaka-aineita ja puolivalmisteita. Näiden tuotteiden tullit ovat eräitä maatalouden suojaamiseksi tarkoitettuja tulleja lukuun ottamatta varsin alhaiset tai tuonti on tullitonta. Jos tulleja alennetaan mainittujen tuoteryhmien osalta tai tuontisäännöstelyä vähennetään, tämä ei aiheuttane ainakaan huomattavassa määrin kysynnän siirtymistä Neuvostoliitosta tuoduista tuotteista länsituotteisiin tai päinvastoin. Teollisten lopputuotteiden osalta tilanne on jossain määrin toinen. On näet ilmeistä, että länsituonnin rajoittaminen on lisännyt niiden kysyntää Neuvostoliitosta. Jos mainitut rajoitukset poistetaan, kysyntä voi siirtyä entistä enemmän länsimaista tapahtuvaan tuontiin. Toisaalta Neuvostoliitto seurannee osaltaan yleismaailmallista suuntausta pyrkimällä lisäämään lähinnä jalostetuimpien tuotteiden vientiä. Nämä kaksi seikkaa voivat yhdessä johtaa siihen, että tulleja alennettaessa tai tuonnin rajoituksia vähennettäessä tarvitaan erillisjärjestelyjä nimenomaan jalostetuimpien Neuvostoliitosta tuotavien hyödykkeiden kysynnän lisäämiseksi. Tämä tuonti on puolestaan edellytys mm. metalliteollisuuden tuotteiden viennille Neuvostoliittoon.

8. Loppupäätelmät

Ilmeisesti tullipolitiikan ja sitä täydentävän ulkomaankaupan määrällisen säännöstelyn aika on väistymässä. Eri maat ovat pyrkimässä entistä kiinteämpään kansainväliseen taloudelliseen yhteistyöhön, minkä edut ovat ilmeiset nimenomaan pienille maille, joiden rajoitetut kansalliset markkinat estävät suurtuotannon etujen hyväksikäyttöä.

Euroopan vapaakauppaliiton syntymisen jälkeen useimmat Euroopan maat kuuluvat eri yhteistyöryhmittymiin. Tällaisen yhteistyön ulkopuolelle ovat jääneet yleensä pienimmät ja taloudellisesti kehittymättömimmät Euroopan maat. Kun taloudellinen kasvu on muodostumassa näissäkin maissa keskeiseksi tavoitteeksi, voidaan lähivuosina odottaa yhteistyön saavan näissä maissa entistä enemmän huomiota osakseen.

Meillä Suomessa suurten ikäluokkien sijoittaminen tuotannon piiriin ja elintason jatkuva korottaminen edellyttävät ekspansiivista talouspolitiikkaa. Tämän perusedellytyksenä on kuitenkin valuuttavarannon riittävyys ja edelleen viennin laajentaminen. Tästä syystä Suomelle on ensiarvoisen tärkeää säilyttää kilpailukykynsä kansainvälisillä markkinoilla.

Vapaakauppaliiton maissa toteutettavat tullien alennukset yms. toimenpiteet kohdistuvat nykyisen viennin rakenteen mukaan varsin rajoitettuun osaan Suomen vientiä. Jos Suomi saa viennilleen samoja etuja kuin kilpailevat jäsenmaat, nämä edut koskevat ennen kaikkea puuteoksia ja toisasteista vientiä. Jalostetuimmista paperiteollisuuden tuotteissa nämä edut eivät sen sijaan muodostune pitkällä tähtäimellä yhtä suuriksi kuin em. tuotteissa. Pääosan vapaakauppaliiton maihin suuntautuvasta viennistämme muodostavat tuotteet, joiden tullit ovat nykyisin merkityksettömät tai jotka ovat kokonaan tullittomia. Niiden osalta kilpailukykyämme ei voida mainittavasti lisätä. Jos kuitenkin vapaakauppaliiton maat pyrkivät keskittämään tällaistenkin tuotteiden ostoja entistä enemmän jäsenmaista tapahtuviksi, voidaan yhteistyöhön osallistumisella ehkä välttää viennin vaikeutumista tältä osin. Kuitenkaan tämän välillisen vaikutuksen osuutta saavutettavissa eduissa ei ole mahdollista arvioida. Maataloustuotteiden viennin jatkuminen EFTA-alueelle lienee myös mahdollista vain edellyttäen, että saamme vapaakauppaliitossa tälle viennille jäsenmaiden edut.

Jos Suomi alentaa vastavuoroisesti tulleja ja tuonnin määrällisiä rajoituksia Seitsikkomaiden tuonnin hyväksi, tämä merkitsee vaikeuksia kotimarkkinatuotannolle. Ne tulevat koskemaan ennen kaikkea tekstiiliteollisuutta, kemian teollisuutta sekä metalliteollisuutta. On kuitenkin ilmeistä, että kansainvälisen työnjaon laajentaminen merkitsee Suomelle suurimpia etuja juuri tältä osin. Meillä on mahdollisuus korottaa kansainvälisen hintakilpailun avulla kotimarkkinatuotannon piirissä nykyisin käytettävien tuotannontekijäin tuottavuutta. Nämä pitkällä tähtäimellä saavutettavat edut on kuitenkin »kustannettava» mukautumisvaikeuksilla.

29. 4. 1960.

Timo Helelä:

KATSAUS OSAMAKSUKAUPPAAN JA SEN SÄÄTELYYN

Osamaksukaupan voimakas laajeneminen Suomessa parin viime vuoden aikana on tuonut tähän luottomuotoon liittyvät ongelmat yleisen mielenkiinnon kohteeksi.¹ Ajankohtaiseksi on tullut osamaksuluottojen jatkuvan tilastoinnin järjestäminen, luottoliikkeen organisointi, suhdannepoliittisten näkökohtien huomioon ottaminen osamaksukaupan ehtojen ollessa kysymyksessä ja kuluttajien valistustoiminnan tehostaminen etenkin pitkän inflaatiokauden jälkeen. Niinpä eduskunnan pankkivaltuusmiehet lähettivät joulukuussa 1959 valtioneuvostolle kirjelmän, jossa kiinnitettiin huomiota osamaksukaupan yleistymiseen, sen merkitykseen eri suhdannevaiheissa ja tarpeeseen saada aikaan sellainen lainsäädäntö, »jolla voitaisiin valvoa ja ohjata osamaksusopimusten luottoehtoja ja sitä tietä koko osamaksukaupan laajuutta». Seurauksena oli, että valtioneuvosto päätti 28. 4. 1960 asettaa korkeimman hallinto-oikeuden presidentin REINO KUUSKOSKEN johdolla toimivan komitean, »jonka tehtävänä on esityksen valmistaminen osamaksukaupan luottoehtojen ohjaamisesta niin, että valtiovallan, elinkeinonharjoittajain ja kuluttajain edut tulevat tasapuolisesti otetuiksi huomioon».

Tämän kirjoituksen tavoitteeksi on asetettu katsauksen luominen osamaksukaupan laajenemiseen ja sen säätelyyn. Ensimmäisessä luvussa tarkastellaan eräitä käsitteitä. Toisessa luvussa pyritään antamaan kuva osamaksukaupan laajenemistendensseistä eräissä markkinatalouden maissa. Kolmannessa luvussa hahmotellaan aluksi osamaksukaupan laajenemista maassamme eräiden kvalitatiivisten tietojen perusteella, koska Suomen osalta toistaiseksi puuttuvat osamaksukaupan laajuutta koskevat kvantitatiiviset arviot, ja sen jälkeen tarkastellaan osamaksuluottojen organisaatiota ja ehtoja maassamme. Neljännessä luvussa tarkastellaan osamaksukaupan säännöstelyä talouspolitiikan keinona ja osamaksukaupan merkitystä eri suhdannevaiheissa.

¹ Ks. esim. Talouselämä-lehden järjestämässä keskustelutilaisuudessa käytettyjä puheenvuoroja. Talouselämä N:o 10/1959.

1. Käsitteistö

Nykyaikaisessa markkinataloudessa esiintyvät moninaiset luotot voidaan niiden käyttötarkoituksen mukaan jakaa a) tuotannollisiin ja b) kulutusluottoihin. Edellisten avulla pyritään tuotannon jatkumisen ylläpitämiseen ja/tai tuotantokapasiteetin lisäämiseen. Kulutusluottojen avulla kotitalouksilla on mahdollisuus jonakin ajanjaksona lisätä kulutustaan enemmän, kuin niiden käytettävissä olevat tulot ja varallisuuden disponointi sallisivat. Kulutusluottoja voidaan käyttää joko kesto- tai kertakulutushyödykkeiden hankkimiseen. Asuntojen hankkimiseen myönnettyjä luottoja ei kuitenkaan sisällytetä kulutusluottoihin. Näin ollen kulutusluottojen piiriin voidaan lukea kulutushyödykkeiden hankkimiseen kotitalouksille myönnettyt ns. lyhyet ja keskipitkät luotot.

Käytännössä rajanveto tuotannollisten luottojen ja kulutusluottojen välillä tuottaa usein vaikeuksia. Etenkin itsenäisten elinkeinonharjoittajien saamien luottojen ryhmittely saattaa muodostua varsin mielivaltaiseksi. Missä suhteessa esimerkiksi lääkäriille tai kauppiaille henkilöauton hankkimiseksi myönnetty luotto olisi jaettava tuotannolliseen ja kulutuskomponenttiin? Vaikka seuraavassa käsittelyssä on huomio lähinnä kiinnitetty kulutusluottoihin, on kuitenkin syytä pitää mielessä, että samoja hyödykkeitä voidaan usein käyttää joko kulutus- tai tuotantotarkoituksiin. Lisäksi esimerkiksi osamaksuluottojärjestelyjen kohteina saattavat olla yhtä hyvin tuotantotavarat kuin kulutustavarat. Esimerkkeinä osamaksukaupan kohteina olevista tuotantohyödykkeistä voidaan mainita kuorma-autot, moottorisahat, pora- ja hitsauskoneet, useat maatalouskoneet jne.

Kulutusluotot voidaan jakaa luottojärjestelyjen mukaan kahteen pääryhmään: 1) osamaksuluotot ja 2) muut kulutusluotot. Osamaksuluotoista on esitetty useita erilaisia määritelmiä.¹ Pyrkimättä tässä yhtey-

¹ Erilaisista määritelmistä ks. R. HEINO Vähittäismaksukaupan organisaatio ja rahoitus, Liiketaloustieteellisen Tutkimuslaitoksen julkaisuja 10, Helsinki 1948, s. 31—45.

USA:n Federal Reserve System'in mukaan: »The term 'credit' is interpreted to mean either an advance of funds to purchase goods and services or an advance of goods or services in exchange for a promise to pay at a later date». Edelleen osamaksukaupasta todetaan: »Instalment credit includes all consumer credit held by financial institutions and retail dealers which is scheduled to be repaid in two or more instalments». Federal Reserve Bulletin, April 1953, s. 339, 341.

Vähittäismaksukaupasta 30. 11. 1933 Suomessa annettu laki sisältää seuraavan määritelmän: »Vähittäismaksukaupalla tarkoitetaan tässä laissa sellaista kauppaa, jossa on sovittu, että hinta suoritetaan maksuerissä, joista ainakin yksi erääntyy vasta sen jälkeen, kuin myyty esine on luovutettu ostajalle, ja jossa myyjä on pidättänyt itselleen joko oikeuden esineen takaisinottamiseen, jos ostaja laiminlyö hänelle sopimuksesta johtuvan velvollisuuden täyttämisen, taikka omistusoikeuden esineeseen siihen asti, kunnes koko hinta tai ainakin määrätty osa niistäkin maksueristä, jotka eräänntyvät esineen luovuttamisen jälkeen, on suoritettu». Suomen Asetuskokoelma n:o 296/1933.

dessä tiukkaan käsitelmäärittelyyn todettakoon ainoastaan, että osamaksukaupalle on tunnusomaista se 1) että hyödykkeen hinnan luotto-o-sa suoritetaan kahdessa tai useammassa osamaksuerässä ja 2) että osamaksuerien suoritus tapahtuu ennakkosuunnitelman mukaisesti määräsuuruisena ja määräpäivinä.

Osamaksuluottojen piiriin voidaan lukea suuri joukko erilaisia järjestelyjä,¹ joiden avulla kuluttajan on mahdollista saada sellaista kulutusluottoa, jonka takaisinmaksaminen tapahtuu kahdessa tai useammassa erässä määräsuuruisena ja määräajoin. Tämä järjestely voidaan suorittaa joko vähittäismyyjän ja ostajan tai rahalaitoksen ja ostajan välillä.

Edelliseen ryhmään kuuluvat ensinnäkin ne kestokulutushyödykkeiden myynnit, joissa luoton takaisinmaksaminen tapahtuu ennalta laaditun suunnitelman mukaisesti kahdessa tai useammassa erässä. Tavara muodostaa luoton vakuuden, ja myyjällä on oikeus tavaran takaisinottamiseen siinä tapauksessa, että ostaja rikkoo sopimusehtoja. Toiseksi osamaksukaupan piiriin luetaan myös ne vuokrasopimukset, joiden mukaan tavara siirtyy ostajan haltuun määrätyn pituisen vuokrausajan päätyttyä. Kolmanneksi voidaan sopia, että ostaja suorittaa kuukausittain määrätyn kiinteän osan tilivelasta. Neljäntenä on rajatapaus: ostajalla on oikeus nostaa luoton määrä sovittuun summaan saakka, ja kuukausimaksut suoritetaan joko määrätyn suuruisina tai kiinteänä osana tilivelan määrästä² (ns. kiertävät luotot).

Osamaksujärjestelyistä, joista on sovittu rahalaitoksen ja kuluttajan kesken, voidaan mainita toisaalta esim. USA:ssa käytössä olevat henkilöluotot ja toisaalta ns. Königsbergin järjestelmän mukaiset osamaksuluotot. Henkilöluotoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä niitä luottoja, jotka rahalaitos antaa asiakkaalleen kulutustarkoituksiin, kun luottojen takaisinmaksu tapahtuu määrätyn suuruisissa erissä esimerkiksi kuukausittain. Sen sijaan Königsbergin³ järjestelmän ydinajatus on, että rahalaitos myöntää asiakkaalleen kulutusluoton erityisten kuponkivihkojen muodossa. Kupongeilla kuluttaja voi suorittaa kulutustavaroiden hankinnat määrättyissä järjestelmään kuuluvissa yrityksissä; hinta suoritetaan siis kupongeilla eikä rahana. Luottoa saadessaan on kuluttajan sovittava osamaksueristä ja takaisinmaksuajasta sekä annettava luotosta vakuus.

¹ USA:n Federal Reserve System'in tilastoissa tehdään ero seuraavien osamaksuluottojen välillä: 1) Automobile paper, 2) Other consumer goods paper, 3) Repair and modernization loans, 4) Personal loans. Federal Reserve Bulletin, February 1960, s. 200; SAMA, April 1953, s. 341.

² Esimerkkinä kolmannesta ja neljännessä osamaksuluottomuodosta mainittakoon Suomessa käytännössä olevat kirjakauppojen opintotilit ja vähittäismaksutilit.

³ FRIEDRICH A. LUTZ Der Konsumentencredit, Köln/Berlin 1954, s. 14—16; GÜNTER HOBBSIEFKEN Begriffe der Teilzahlungsfinanzierung, Handbuch der Teilzahlungswirtschaft, Frankfurt am Main 1959, s. 52—53.

Muihin kulutusluottoihin¹ luetaan näin ollen ne kulutusluotot, joiden suorittaminen tapahtuu vain yhdessä erässä tai epäsäännöllisin väliajoin. Tällaisista luotoista mainittakoon vähittäiskaupassa esiintyvät vastakirjaluotot, tavaratalojen ostotilit ja bensiiniluottokortit; sovitun ajanjakson kuluessa syntyneet velat maksetaan yhdellä kertaa, edelleen yritysten palkansaajilleen myöntämät tavaraluotot, joiden takaisin maksaminen tapahtuu palkanpidätyksen muodossa. Luonnollisesti myös vekseli- ja shekkituliluotot sekä erilaiset »pikkuvipit» kuuluvat tähän ryhmään.²

2. Osamaksukaupan laajeneminen

Teolistuneissa markkinatalouksissa osamaksukauppaa voidaan pitää vaikiintuneena markkinoimismuotona.³ Vaikka osamaksukauppaa esiintyikin jo 1800-luvulla, sen voimakas laajeneminen tapahtui vasta 1920-luvulla. Lama-kausi 1930-luvun alussa ja toinen maailmansota jälkiseurauksineen hidastivat osamaksukaupan leviämistä. Kuitenkin 1950-luvulla osamaksukauppa on jälleen saavuttanut sellaisen merkityksen, että useissa maissa on katsottu aiheelliseksi kiinnittää erityistä huomiota osamaksukaupan kehitykseen.

Käytettävissä olevat tilastotiedot osamaksukaupan laajuudesta eri maissa ovat heikosti vertailukelpoisia; eräissä maissa tiedot koskevat vain niitä osamaksuluottoja, joita erilaiset *financial intermediaries* ovat myöntäneet; rajanveto kulutukseen ja tuotannollisiin tarkoituksiin myönnettyjen osamaksuluottojen välillä vaihtelee jne. Seuraavassa asetelmassa on esitetty ECE:n laskema⁴ osamaksuluottojen volyyymi suhteessa bruttokansantuotteeseen muutamissa maissa.

¹ Federal Reserve System'in tilastoissa luetellaan: 1) Single Payments loans; 2) Charge accounts; 3) Service accounts.

² Saksalaisesta kulutusluottoja koskevasta terminologiasta ja jaottelusta ks. esim. SIEGFRIED SCHIMANSKI Zur Theorie des Konsumentencredits, Tübingen 1958, s. 15.

³ Radcliffe'n raportissa todetaankin: ». . . it is hardly too much to say that, just as a mortgage is the normal method of borrowing for the purchase of a house, so hire purchase is becoming the main source of credit for equipping it». Committee on the Working of the Monetary System Report, Cmnd 827, London 1959, s. 73.

⁴ ECE, Economic Survey of Europe in 1958, Geneva 1959, Chapter V, s. 25. Mainittakoon lisäksi, että osamaksuluottojen volyyymi oli vuonna 1956 Australiassa 6 % ja Kanadassa 10 % kansantulosta. (Consumer Instalment Credit, Part I, Volume 2, Washington 1957, s. 248.)

Osamaksuluottojen osuus bruttokansan-
tuotteesta vuonna 1957 eräissä
maissa

	%
USA	5.5
Englanti	2.2
Belgia	1.6
Länsi-Saksa	1.4
Itävalta	0.9
Norja	0.9
Ranska	0.8

Länsi-Euroopassa on siis osamaksukaupan suhteellinen laajuus vielä huomattavasti pienempi kuin USA:ssa. Lisäksi on pantava merkille, että osamaksukaupan suhteellinen merkitys on erilainen Länsi-Euroopan eri maissa. Maiden välisiä eroja tässä suhteessa ei voida selittää yksinomaan tulotasojen eroilla ja tilastollisilla seikoilla, vaan ilmeisesti erot kuluttajien käyttäytymisessä, institutionaalisissa oloissa ja talouspolitiikassa ovat olleet omiaan supistamaan osamaksukaupan merkitystä esimerkiksi Norjassa ja Ranskassa verrattuna Länsi-Saksaan ja Englantiin.

Osamaksukaupan kehitysvauhtia kuvaa se, että osamaksuluottojen volyymin lisäys oli USA:ssa vuosina 1920—1956 keskimäärin 10 % vuodessa. Kun kaikkien osamaksuluottojen osuus bruttokansantuotteesta oli 3.0 % vuonna 1929, oli vastaava luku vuonna 1941 jo 4.8 % ja vuonna 1959 peräti 8.2 %.¹ Federal Reserve System'in toimittamassa tutkimuksessa ennakoidaan, että osamaksuluottojen lisäystä tulee seuraavien viiden vuoden aikana edelleen tapahtumaan, vaikka niiden kasvunopeuden odotetaan hidastuvan aikaisempiin vuosiin verrattuna.²

Edellä olevan valossa näyttää siltä, että osamaksukauppa ei Länsi-Euroopassa ole vielä saavuttanut kylläntymispistettä, vaan mikäli taloudellinen kasvu tapahtuu nopeana ja tasapainoisena, osamaksukaupan volyymi tulee edelleen kasvamaan ja sen suhteellinen merkitys lisääntymään.

Miksi osamaksukauppa on viimeisten neljänkymmenen vuoden aikana laajentunut näin voimakkaasti? Tässä yhteydessä voidaan ainoastaan viitata muutamiiin relevantteiksi katsottuihin tekijöihin; yhden ja yhtenäisen käsittevälineistön puitteissa tapahtuvan selityksen puuttuessa on siis tyydyttävä esittämään vain joitakin irrallisia näkökohtia.

Ensinnäkin todettakoon osamaksukaupan laajenemisen olleen sekä tuottajien

¹ Federal Reserve Bulletin, February 1960, s. 198, 216. Korostettakoon, että tässä laskelmassa osamaksuluottojen käsite on laajempi kuin ECE:n tietoihin perustuvassa asetelmassa.

² LOUIS WEINER et. al., Prospects for Long-term Growth in Consumer Instalment Credit, Consumer Instalment Credit, Part I, Volume I, s. 325—355.

että kuluttajien intressien mukaista. Tuottajille se on antanut mahdollisuuden uusien kulutushyödykkeiden — etenkin kestävien kulutushyödykkeiden — markkinoimisen edistämiseen. Tunnusomaista kestäville kulutushyödykkeille on, että ne antavat kulutuspalveluksia pitkän ajan kuluessa, mutta samalla niiden yksikköhinta on keskimääräisiin tuloihin verrattuna varsin korkea. Mikäli kuluttaja joutuisi maksamaan kestävät kulutushyödykkeensä käteisellä, tämä edellyttäisi useimmissa tapauksissa ennakoita tapahtuvaa säästämistä; tuollaista tavoitesäästämistä esiintyykin nykyisin jossain määrin. Kuluttajan kannalta muodostaa osamaksukauppa kuitenkin joustavamman järjestelmän: hyödyke voidaan hankkia tarpeen vaatiessa, ja sen antamia palveluksia voidaan ryhtyä kuluttamaan, vaikka koko hintaa ei ole maksettukaan.

Toiseksi henkeä kohden laskettujen reaalityulojen lisäys on ollut teollistuneissa maissa mittava. Asukasta kohden laskettu bruttokansantuote kasvoi vuodesta 1938 vuoteen 1957 Itävallassa, Länsi-Saksassa, Ranskassa ja Ruotsissa 80—50 prosentilla vastaavan luvun ollessa 49—30 % Belgiassa, Sveitsissä, Norjassa, Suomessa, Italiassa, Hollannissa ja Tanskassa.¹ Koska vuonna 1957 näissä maissa yksityisen kulutuksen osuus bruttokansantuotteesta oli 60—70 %, on kuluttajilla ollut mahdollisuus yhä laajemman ja monipuolisemman hyödykevalikoiman hankkimiseen.

Tämä reaalityulojen nousu on heijastunut myös kulutusrakenteen muutoksina. Elinkustannustutkimuksiin viitaten on esitetty olettaus, että ns. välttämättömyysmenojen osuus kulutusmenoista supistuu reaalityulojen lisääntyessä. Viime aikoina on kuitenkin kansantulotilastojen perusteella päädytty toteamukseen, että vaikka alhaisen tulotason maissa ruokamenojen osuus kulutusmenoista on suurempi kuin teollistuneissa maissa, niin tietyn siirtymävaiheen jälkeen ruokamenojen osuus kulutusmenoista on pysynyt melko pitkienkin ajanjaksojen kuluessa varsin vakaana; ravintomenojen osuutta on omiaan pitämään korkeana siirtyminen kalliimpiin tavaroihin, valmiisiin ja pakattuihin tuotteisiin. Samoin on voitu todeta, että ruoka-, vaatetus- ja asuntomenojen yhteenlaskettu osuus kulutusmenoista vaihtelee vähemmän kuin eri maiden tulotason välisten erojen perusteella voitaisiin olettaa.

Jälleenrakennuskauden päätyttyä Länsi-Euroopassa on kestävien kulutushyödykkeiden osuus kulutusmenoista kasvanut sekä absoluuttisesti että suhteellisesti. Viime vuosina on niiden osuus kulutusmenoista ollut teollistuneimmissa Länsi-Euroopan maissa lähes yhtä suuri kuin USA:ssa eli noin 8—10 %, kun sen sijaan vastaava luku vähemmän kehittyneissä Länsi-Euroopan maissa on ollut vain 2—4 %.² Näin ollen taloudellinen kehitys on antanut kuluttajille mahdollisuuden suunnata kvantitatiivisesti ja myös suhteellisesti entistä suuremman menoerän tyypillisten osamaksuhyödykkeiden ostamiseen.

¹ ECE mt. Chapter V, s. 3.

² ECE mt. Chapter V.

Kolmanneksi kuluttajien luottokauppaa kohtaan tuntemat ennakkoluulot ovat väistymässä. Tulonjaon tasoittaminen sosiaalipoliittisin toimenpitein, korkea työllisyys ja odotukset jatkuvasta taloudellisesta kasvusta ovat olleet omiaan vaikuttamaan tähän.

Neljänneksi mainittakoon erilaiset institutionaaliset järjestelyt. Niissä maissa, joissa osamaksukauppa on saavuttanut suurimman laajuutensa, on perustettu erilaisia luottolaitoksia, joiden erikoistehtävänä on osamaksuluottojen hoitaminen.¹ Ne ovat myötävaikuttaneet siihen, että tuottajien ja kauppaportaan rajoitettujen luotonantomahdollisuuksien lisäksi on ollut mahdollista kanavoida luottoja osamaksukaupan laajentamiseksi.

3. Katsaus osamaksukauppaan Suomessa

3.1. Osamaksukaupan leviäminen Suomessa

Yhtenäistä tutkimusta osamaksukaupan kehityksestä ja laajuudesta eri ajankohtina ei maassamme ole toistaiseksi suoritettu. Käytettävissä olevien hajatietojen² mukaan ompelu- ja kutomakoneiden osamaksukauppaa harjoitettiin Suomessa jo 1800-luvun loppupuoliskolla. Tämä kauppamuoto laajeni ennen ensimmäistä maailmansotaa käsittämään myös kellot, huonekalut, polkupyörät ja kirjat. Voimakkaan sysäyksen osamaksukaupan laajenemiselle antoi 1920-luvulla autojen ja radioiden käytön yleistymisen. Lamakausi keskeytti laajenemisprosessin, mutta 1930-luvun lopulla osamaksukauppa oli maassamme varsin yleistä.³ Toisen maailmansodan ja sitä seuranneen jälleenrakennuskauden

¹ Ks. Consumer Instalment Credit, Part I, Volume I, s. 22—24; Handbuch der Teilzahlungswirtschaft, 3. Kapitel.

² Ks. R. HEINO mt. s. 71—77; JUSSI LUMME Teilzahlungskreditgeschäft in Finnland, Handbuch der Teilzahlungswirtschaft, s. 778—780.

³ Vuonna 1938 myytiin karkeiden arvioiden mukaan osamaksuehdoin seuraavat osuudet eräiden hyödykkeiden kokonaismyynnistä: Singer-ompeelukoneet 73 %, autot 40—50 %, kirjat 40 % (suurimmat kustantajat ja kirjakaupat), pianot, flyygelit ja urkuharmonit 30 % (yksi liike), huonekalut 34 %, radiot 40 %, polkupyörät 50 %, kutomakoneet 50 %. R. HEINO mt. s. 76—77.

aikana osamaksukauppa oli lamassa, mutta se alkoi uudelleen elpyä vuosina 1948—1950. Osamaksukaupan huomattava laajeneminen tapahtui kuitenkin ilmeisesti vasta 1950-luvun loppupuoliskolla.¹ Vaikka osamaksukaupan osuus vähittäiskaupasta on maassamme ilmeisesti ollut pienempi kuin teollistuneimmissa markkinatalouksissa, voidaan odottaa toisaalta kestävien kulutushyödykkeiden osuuden kokonaiskulutuksesta edelleen laajenevan ja toisaalta samalla osamaksurahoituksen määrän laajenevan. Arvioni mukaan osamaksuluottojen määrä lienee nykyisin noin prosentti kansantuotteesta.

Osamaksukaupan laajeneminen on Suomessakin liittynyt siihen talouselämän rakennemuutokseen, jonka ansiosta asukasta kohden käytettävissä olevien reaalityulojen määrä on merkittäväällä tavalla lisääntynyt. Asukasta kohden laskettu nettokansantuote näet kasvoi reaalisesti 43 % vuodesta 1926 vuoteen 1938 ja 48 % vuodesta 1938 vuoteen 1959.² Samaan aikaan on tulonjaossa tapahtunut merkittäviä muutoksia. Palkkojen ja muiden työtulojen osuus nettokansantulosta oli 50 % vuonna 1938, 59 % vuonna 1948 ja 62 % vuonna 1958.³ Ilmeisesti on myös toisen maailmansodan jälkeen harjoitetulla tulonsiirtopoliitikalla, joka on pyrkinyt vaikuttamaan tasoittavasti käytettävissä oleviin tuloihin, ollut syvälekkäviä vaikutuksia kulutuksen rakenteeseen.

Näin ollen kuluttajilla on ollut toisen maailmansodan jälkeen entistä suuremmat mahdollisuudet kulutuksen monipuolistamiseen ja lisäämiseen. Asukasta kohden laskettu kulutus kasvoi reaalisesti 41 % vuodesta 1948 vuoteen 1959.⁴ Vaikka olemmekin talouselämän rakennemuutoksissa jäljessä kehittyneimmistä Länsi-Euroopan maista, on reaalityulojen kasvaessa kulutusrakenteessa tapahtunut siirtymiä, jotka ovat tunnusomaisia muutosprosessin alaisena olevalle kansantaloudelle. Seuraavan asetelman luvut antavat karkean kuvan kulutuksen rakenteesta tapahtuneista muutoksista vuodesta 1948 vuoteen 1958.

¹ Valtiovarainministeriön kansantalousosaston pari vuotta sitten keräämien tietojen mukaan eräiden kulutushyödykkeiden kokonaismyynnistä myytiin osamaksulla seuraavasti: valmiit vaatteet 15—30 %, huonekalut 40 %, pianot 10 %, polkupyörät 70 %, mopedit 75 %, pesukoneet 30—40 %, jääkaapit 15 %, radiot 80 %.

² Tilastokatsauksia 1950/11—12; 1958/10; 1960/2.

³ Tilastokatsauksia 1960/2; Valtiovarainministeriön kansantalousosaston Taloudelliset katsaukset.

⁴ Tilastokatsauksia 1958/10; 1959/9. Mainittakoon, että Klaus Wariksen arvioima »tärkeimpien kulutushyödykkeiden tuotannon ja tuonnin sekä eräiden kulutusmenojen nettoarvo» kasvoi »reaalisesti» vuodesta 1926 vuoteen 1938 noin 38 prosentilla. Vastaavana ajanjaksona oli maassa asuvan väestön lisäys noin 10 %. KLAUS WARIS Kuluttajain tulot, kulutus ja säästäminen suhdannekehityksen valossa vuosina 1926—1938, Helsinki 1945, Taulukko V.

Kulutusmenot Suomessa vuosina 1948 ja 1958

Menoerä	Kulutuksen jakaantuma		Kulutuksen määrällinen muutos
	1948	1958	vuodesta 1948 vuoteen 1958
	%	%	%
»Välttämättömyysmenot»	78.3	74.1	+ 48
Elintarvikkeet, juomat, tupakka	56.8	49.6	+ 47
Asunto, valo, lämpö	6.0	11.5	+ 32
Vaatetus	15.5	13.0	+ 57
Kotitalouskalusto	5.4	4.9	+ 39
Muut menoerät	16.3	21.0	+ 61
Kotitaloustarvikkeet ja palvelukset	2.7	2.2	+ 13
Terveysten- ja sairaanhoito	2.8	3.6	+ 36
Matkat ja kuljetusvälineet	4.6	6.7	+ 76
Opinnot, kirjallisuus	2.2	2.4	+ 41
Hotelli- ja ravintolapalvelukset	1.5	1.6	+ 49
Muu virkistys ja huvitus	1.5	1.7	+ 85
Muut erät	1.0	2.8	+202
Yhteensä = Yksityinen kulutus	100.0	100.0	+ 50

Lähde: Tilastokatsauksia 1956/10; 1959/9.

Asetelman perusteella voidaan todeta, että »välttämättömyysmenojen» osuus on supistunut vuodesta 1948 vuoteen 1958. Kuitenkin voidaan panna merkille, että lähinnä vuokrien nousun vuoksi asunnon, valon ja lämmön kokonaismenoista vaatima osuus on lisääntynyt. Kotitalouskalusto edustaa asetelmassa tyypillistä kestokulutushyödykettä; sen osuus kokonaismenoista on vähentynyt vuodesta 1948 vuoteen 1958. Tämän lukusarjan perusteella ei kuitenkaan vielä voida tehdä johtopäätöksiä kestävien kulutushyödykkeiden ostojen kehityksestä. Eräisiin muihinkin alaryhmiin kuuluu tyypillisiä kestokulutustavaroita; niinpä sellaiset menoerät kuin polkupyörät, moottoripyörät, kellot ja erät urheilu- ja huvitusvälineet jne. olisi erotettava omaan ryhmäänsä, jotta saataisiin kuva kestokulutushyödykkeiden merkityksestä kokonaiskulutuksessa. Yliaktuaari LAURI KORPELAISEN antamien arvioiden mukaan kestäviksi kulutushyödykkeiksi luettavien tavaroiden osuus yksityisestä kulutuksesta oli vuonna 1948 noin 8.8 % ja vuonna 1958 noin 9.0 %. Kuitenkin on edelleen korostettava, että selvää jakoa ei ole voitu suorittaa, minkä lisäksi esimerkiksi sellainen suuri menoerä kuin henkilöautot ei ole lainkaan luvuissa mukana. Lisäksi on tähdennettävä, että kulutuksen rakenteessa tapahtuneet muutokset heijastavat eri hyödykeryhmien suhteellisissa määrissä ja hinnoissa tapahtuneita siirtymiä. Oli si ehkä voitu odottaa kulutuksen rakenteessa tapahtuneen suurempiakin muutoksia, kuin edellä olevan taulukon perusteella voidaan todeta. Suomen kulutus ei vielä ole saavuttanut »kypsälle» taloudelle tunnusomaista rakennetta. On todennäköistä, että sekä palvelusten että kestävien kulutushyödykkeiden mer-

kitys tulee edelleen kasvamaan, mikäli kansantuotteen kasvuvauhti tulee pysymään nopeana. Näin ollen voidaan hyvällä syyllä odottaa myös osamaksukaupan merkityksen edelleenkin kasvavan maassamme ja sen laajenemisen myötävaikuttavan 1960-luvulla kulutusrakenteemme muutoksiin.

Osamaksukaupan laajenemista on toisaalta hidastanut ulkomaankaupan lisenssijärjestelmä. Niiden tavaroiden osalta, joiden lisensiointi ei ole ollut kysyntään nähden riittävää, ei ole ollut aihetta siirtyä osamaksujärjestelmään. Tämä on koskenut etenkin eräitä henkilöautoja. Kuluttajien varauksellinen suhtautuminen tähän luottomuotoon lienee ollut myös osamaksukaupan leviämistä hidastanut tekijä. Luoton kysynnän ollessa vilkasta rahalaitokset ovat suhtautuneet pidättyvästi tämän luottomuodon laajentamisyrittämyksiin. Tunnetusti myös osuustoiminnalliset yritykset ovat vanhastaan suhtautuneet pidättyvästi osamaksukauppaan, mutta kestävien kulutushyödykkeiden myynnissä nekin ovat viime aikoina kilpailun kiristyessä ottaneet osamaksujärjestelyt käyttäntöön.¹

3. 2. Osamaksukaupan organisaatiosta Suomessa

Osamaksukaupan huomattavasti yleistyttyä toisen maailmansodan jälkeen on eri aloilla alkanut ilmetä tarvetta osamaksukaupan organisoimiseen. Pyrkimykset ovat kohdistuneet toisaalta eri aloilla noudatettavien osamaksumääräysten yhdenmukaistamiseen ja toisaalta osamaksukaupan rahoitusliikkeen järjestämiseen. Edellisistä järjestelyistä mainittakoon esimerkiksi radio- ja televisioala, jonka järjestöt ovat sopineet mm. käsirahan suuruudesta ja maksuajan pituudesta. Liittojen toimesta on pyritty myös tehokkaasti valvomaan sovittujen ehtojen noudattamista.

Osamaksukaupan rahoitukseen osallistuvat maassamme tuotanto- ja jakeluporras sekä rahalaitokset. Kahden ensimmäisen ryhmän osalta osamaksukaupan rahoitus tapahtuu osaksi omarahoituksen ja osaksi erilaisten luottojärjestelyjen varassa. Osamaksukaupan laajennuttua on viime vuosien aikana perustettu myös erilaisia tuotanto- ja jakeluportaan osamaksukaupan rahoituksesta ja järjestelystä huolehtivia yhtiöitä. Näistä mainittakoon seuraavat:

1) LUOTONVALVONTA Oy. Yhtiö perustettiin vuoden 1955 kesällä toimimaan Helkama Oy:n piiriäsiamiesten osamaksusopimusten rahoittajana ja osamaksusuoritusten perijänä.²

¹ Eri intressiryhmittymien kannanotoista ks. esim. *Talouselämä* N:o 10/1959; *Uusi Suomi* 22. 2. 1960 »Osamaksuluotot ja rahapolitiikka»; *Hufvudstadsbladet* 1. 3. 1960 »Avbetalningshandeln»; PAAVO A. VIDING »Osamaksumenetelmällä huomattavia epäkohtia», *Maa-kansa* 17. 3. 1960; WEIJO WAINIO »Osamaksukauppa», *Helsingin Sanomat* 27. 2. 1960; *Elanto* 12. 3. 1960 »Televisio- ja kellokartellit».

² Ks. KARTELLIREKISTERI N:o 1/1959, s. 17—18; JUSSI LUMME *Teilzahlungsgeschäft in Finnland, Handbuch der Teilzahlungswirtschaft*, s. 781—782.

2) OSARAHOITUS Oy perustettiin vuonna 1955 huolehtimaan polkupyöräalan liikkeiden osamaksukaupan rahoituksesta ja maksujen hoidosta.

3) MOOTTORIALAN LUOTTO Oy perustettiin vuonna 1958. Se huolehtii autoalan eräiden liikkeiden osamaksuluotoista.

4) KAUPPIAITTEN MAKSUKESKUS Oy on perustettu 1. 1. 1959 huolehtimaan Kesko Oy:n asiakkaitten osamaksukaupan rahoituksesta.

5) R-HANKINTA-LUOTTO Oy on ottanut vuoden 1960 huhtikuusta lukien Rosenlew & Co. Oy:n osamaksukauppaa koskevien asioiden hoidon käsiinsä.

Osamaksukaupan laajentuessa myös pankit ovat tulleet mukaan erilaisin erikoisjärjestelyin. Luonnollisesti pankit osallistuvat osamaksukaupan rahoitukseen myös epäsuorasti myöntämällä luottoa tuotanto- ja jakeluportaalille. Mutta tämän lisäksi pankkien on periaatteessa mahdollista osallistua osamaksukaupan rahoittamiseen mm. seuraavilla tavoin:¹ Ensinnäkin kalliiden tavaroiden ollessa kysymyksessä on mahdollista, että osamaksueristä kirjoitetaan vekselit, jotka myyjä diskontoi pankkiin. Toiseksi luottolaitoksen ja myyjän välillä sovitaan luottolimiitistä, jonka puitteissa myyjällä on mahdollisuus harjoittaa osamaksukauppaa. Ostaja suorittaa käsirahan myyjälle ja osamaksuerät luottolaitokselle, joka tavallisesti saa tavaran takaisinotto-oikeuden. Myyjälle ei kuitenkaan tilletä heti koko osamaksusopimuksen luotto-osan määrää, vaan siitä pidätetään määrätty prosentti myyjän tilille. Myyjä saa tämän osan käyttöönsä siinä suhteessa, jossa osamaksusuorituksia on luottolaitokseen maksettu. Kolmanneksi on käytännössä taka-alalle joutumassa järjestelmä, jonka mukaan myyjä ajoittain luovuttaa luottolaitokselle listan, johon on merkitty osamaksusopimusten maksamattomat erät. Listan loppusummasta luottolaitos myöntää myyjälle määrätyn prosentin luottoa, tavallisesti 60—75 %. Osamaksuerien perimisen suorittaa myyjä, joka saaduilla erillä lyhentää velkaansa luottolaitokseen.

Kun vuoden 1959 aikana eräillä aloilla — mm. radio- ja televisioalalla — esiintyi pyrkimyksiä uusien osamaksukaupan rahoitusyhtiöiden perustamiseksi, suurimmat liikepankkimme katsoivat aiheelliseksi luoda seuraavat kolme osamaksukaupan rahoitusyhtiötä:²

1) PYP: OSAMAKSU Oy

2) KOP: OSALUOTTO Oy

3) HOP: Oy ASIAKASLUOTTO — KUNDKREDIT Ab

Nämä rahoitusyhtiöt toimivat ao. liikepankkien myöntämien luottojen varassa. Järjestelyltään ne muistuttavat toista edellä mainituista järjestelmistä.

¹ Saksalaisen terminologian mukaan tehdään ero seuraavien järjestelyjen välillä: 1) Einzelfinanzierung auf der Grundlage von Käuferakzepten; 2) Einzelfinanzierung auf der Grundlage eines Kontokorrentkredits; 3) Listenfinanzierung. SIEGFRIED SCHIMANSKI mt. s. 12—13.

² MIKKO TAAVITSAINEN Osamaksukaupan rahoituksesta, Kansallis-Osake-Pankki, Kuu-kausikatsaus 11/1959, s. 3—7; AIMO SALOKOSKI Eräitä näkökohtia osamaksurahoitusyhtiöiden toiminnasta, Radiokauppias 1959.

Rahoitusyhtiön ja sen asiakkaan välillä on nimittäin solmittu sopimus luottolimiitistä, jonka puitteissa asiakkaalla on mahdollisuus rahoittaa osamaksukauppaa. Asiakkaan ja ostajan välillä tehty osamaksusopimus siirretään rahoitusyhtiölle, joka huolehtii osamaksuerien perimisestä. Asiakkaan tiliä hyvitetään ostajan velan määrällä, josta on pidätetty 10 %. Ostajan suoritettua maksueränsä tämä määrä maksetaan asiakkaalle takaisin. Luottoriski on kokonaan asiakkaan. Rahoitusyhtiöiden luottoasiakkaiksi hyväksytään tuottajia, maahantuojia, tukkuliikkeitä sekä suurimpia vähittäisliikkeitä. Pyrkimyksenä on siis ollut luottoasiakspiirin paisumisen välttäminen ja samalla luottotointa kohden tulevan työmäärän vähentäminen. Näin ollen pienet yritykset voivat päästä tästä rahoituksesta osallisiksi ainoastaan suurempien liikkeiden välityksellä.

Osamaksukaupan rahoittamista koskevista järjestelyistä mainittakoon vielä HELSINGIN TYÖVÄEN SÄÄSTÖPANKIN ja Osuusliike ELANNON välillä vuoden 1959 keväällä solmittu sopimus. Sen mukaan Elannolla on pankissa luotollinen shekkitili, jonka limiitin puitteissa Elannolla on mahdollisuus rahoittaa ostajille osamaksukauppojen yhteydessä myöntämiään luottoja. Ostajat puolestaan suorittavat erääntyneet osamaksusuorituksensa pankkiin shekkitilille. Vastaavasta järjestelystä on sovittu Helsingin Työväen Säästöpankin ja Osuusliike HÄMEEN välillä. Luottoriski on näissä tapauksissa osuusliikkeiden.

Autoalalla käytännössä olevan järjestelmän mukaan on osamaksusopimusta tehtäessä autolle otettava vakuutus ja myyjä pidättää itselleen omistusoikeuden, kunnes viimeinen maksuerä on suoritettu. Mutta lisäksi kustakin osamaksuerästä kirjoitetaan *vekseli*, jota ei kuitenkaan diskontata pankkiin, vaan joka toimii velan lisätakeena.

3. 3. Osamaksukaupan ehdoista

Osamaksukauppa muodostuu ostajalle kalliimmaksi kuin käteiskauppa. Tämä johtuu paitsi osamaksulisästä myös siitä, että useiden kestävien kulutushyödykkeiden osalta ostajalla on mahdollisuus saada 3—5 % suuruinen käteisalennus. Osamaksulisän tai rahoituspalkkion suuruuteen vaikuttaa ensinnäkin se, että osamaksukauppa aiheuttaa myyjälle lisätyötä maksujen tapahtuessa pienissä erissä, suoritusten vaatiessa kontrollia, kirjeenvaihtoa yms. toimenpiteitä. Toiseksi osamaksukauppaan sisältyy luottoriski: osa maksuista suoritetaan myöhästyneenä ja perimättä jääneiden erien vastapainona oleva tavaravakuus on usein arvoltaan varsin kyseenalainen. Kolmanneksi ostajalle myönnetty luotto aiheuttaa myyjälle korkokustannuksia.

Käteismaksun suuruus ja velan kuoletusajan pituus vaihtelevat alalta toiselle. Liikepankkien rahoitusyhtiöiden noudattamien periaatteiden mukaan käteismaksun suuruuden on oltava vähintään 20 % tavarahan vähittäishinnasta,

osamaksuerien yhteenlasketun määrän vähintään 6 000 markkaa, osamaksuerän määrän vähintään 2 000 markkaa ja maksuajan enintään 18 kuukautta. Jos jollakin alalla on sovittu näitä tiukemmista ehdoista, myös rahoitusyhtiöt noudattavat niitä.

Eräillä aloilla noudatettavista osamaksukaupan ehdoista mainittakoon seuraavaa: Radio- ja televisioalalla voimassa olevien suositusten mukaan käsirahan tulee olla vähintään 30 % bruttohinnasta, tv-vastaanottimien ja radiokaappiyhdistelmien osalta kuitenkin vähintään 20 %. Pisin maksuaika saa olla 6 kuukautta, tv-vastaanottimien ja radiokaappiyhdistelmien osalta kuitenkin 12 kuukautta.¹ Huonekalualla käsirahan suuruus on yleensä vähintään 5 000 markkaa ja noin 20—30 % tavaran käteishinnasta. Pisin maksuaika saattaa olla 15 kuukautta, mutta keskimääräinen maksuaika liikkuu 6—7 kuukauden vaiheilla. Alalla vallitsevan tarjonnan runsauden vuoksi saatetaan mainituista ehdoista kuitenkin poiketa käsirahan osalta. Polkupyörien ja mopojen osamaksukaupoissa käsirahan suuruudeksi on ilmoitettu yleensä noin kolmannes hinnasta maksuajan ollessa edellisten osalta 3—4 kuukautta ja jälkimmäisten osalta 10—12 kuukautta. Henkilöautojen, kuorma-autojen ja traktoreiden kaupoissa käsirahan suuruus nousee noin kolmannekseen hinnasta ja pisin maksuaika 12 kuukauteen paitsi kuorma-autokaupoissa, joissa se saattaa olla peräti 18 kuukautta. Pesukonekaupoissa on mainosilmoitusten mukaan mahdollista aina 18 kuukauden pituinen maksuaika käsirahan ollessa 11 % käteismaksuhinnasta. On kuitenkin korostettava, että tilanne vaihtelee voimakkaasti alalta toiselle, jopa ostajasta toiseen. Vallitsevasta kilpailutilanteesta riippuu, missä määrin ehtojen lievennyksiin yksityistapauksissa on menty.

Osamaksukaupassa perittävä ns. rahoituspalkkio vaihtelee saatujen tietojen mukaan 7.9 prosentista 12 prosenttiin laskettuna velan alkuperäiselle määrälle vuositasolla. Koska velkaa lyhennetään kuukausittain yhtä suurissa erissä, herää kysymys, miten suureksi muodostuu se vuotuinen efektiivinen korko, jonka ostaja joutuu lainapääomasta maksamaan. Tässä sovelletaan kaavaa, jonka on katsottu antavan käytännön tarpeita silmälläpitäen tyydyttävän likiarvon efektiiviselle korolle.² Oletetaan osamaksuerät yhtä suuriksi ja tasavälisiksi. Merkitään: p = efektiivinen korkokanta, ts. se korkokanta, jota sovellettaessa osamaksuerien yhteenlaskettu arvo on likimäärin yhtä suuri kuin osamaksuluotto, t = osamaksuerän maksuajan pituus, R = rahoituspalkkio,

¹ Radioliikkeiden Liitto r.y. Osamaksutaulukko. Radiokauppias, joulukuu 1959, s. 298 mainitsee, että eräs liike myöntää tv-vastaanottimien osalta aina 18 kuukauden pituisen maksuajan.

² ENSIO KIVIKOSKI Efektiivisen korkokannan laskeminen vähittäismaksukaupassa ostajan saamalle luotolle, Huugo Raninen 50 vuotta, Kauppatieteellisen Yhdistyksen vuosikirja 1949, Helsinki 1949, s. 88—116. Kirjoituksessa esitetään myös menetelmä tarkempien likiarvojen laskemiseksi.

L = osamaksuluotto, n = osamaksuerien luku ja q = R prosenttina L :stä. Tällöin voidaan merkitä:

$$p = \frac{100}{t} \cdot \frac{2 R}{(n + 1) \cdot L} = \frac{2 q}{(n + 1) t}$$

Jos nyt 1) $q = 7.9 \%$, $n = 12$ ja $t = 1/12$ ja 2) $q = 12$, $n = 12$ ja $t = 1/12$, niin saadaan efektiiviseksi koroksi ensimmäisessä tapauksessa 14.58% vuodessa ja toisessa tapauksessa 22.15% vuodessa. Ostaja joutuu siis vuodessa maksamaan huomattavasti korkeamman koron osamaksuluotostaan, kuin hän joutuisi maksamaan saadessaan lainan pankista. Monen ostajan kohdalla tätä vaihtoehtoa ei luonnollisesti ole olemassa, mutta esimerkiksi USA:ssa ja Englannissa pankkien antamat ns. *personal loans* ovat viime aikoina tulleet yleiseen käyttöön. Näiden luottojen osalta lainanottaja voi pelkällä nimikirjoituksella ja luottotiedot annettuaan saada pankista henkilökohtaisen lainan, jonka kuolettaminen tapahtuu sovitun ajan kuluessa yhtä suurissa erissä. Korko. on tavallisesti normaalia pankkikorkoa jonkin verran suurempi.

Osamaksuluottojen korkoja voidaan luonnollisesti tarkastella myös myyjän kannalta. Tällöin ei rahoituspalkkiota kokonaisuudessaan voida pitää lainapääoman korkona, koska siihen sisältyvät myös osamaksukaupasta myyjälle aiheutuvat erilaiset kustannukset. Koska näistä ei toistaiseksi ole ollut käytettävissä tietoja, ei korkokysymystä tässä tarkastella myyjän kannalta.

Edellä olevan täydennykseksi esitetään seuraavassa kaksi esimerkkiä ostajan maksamista lainapääoman koroista osamaksukaupassa. Ensinnä otetaan esimerkiksi eräs sanomalehdissä mainostettu kestävä kulutushyödyke. Sen käteishinnaksi on ilmoitettu 90 000: —. Osamaksulla ostettaessa on käsiraha 10 000: — ja loput maksetaan 18 erässä kuukausierän ollessa 5 250: —; osamaksulla ostettaessa tavaran hinnaksi tulee 104 500: —, josta rahoituspalkkio on 14 500: —. Mikä tässä tapauksessa on ostajan maksama efektiivinen korko? Soveltamalla edellä mainittua kaavaa, jossa tässä tapauksessa $t = 1/12$, $R = 14 500$: —, $L = 80 000$: —, $n = 18$, saamme efektiiviseksi koroksi 22.9% p.a.

Toisen esimerkin tarjoaa eräs osamaksutaulukko, jossa 12 kuukauden osamaksulla 100 000 markan suuruisen ostajan velan lisäksi peritään 12 080 markan suuruisen rahoituspalkkio kuukausierien ollessa 9 340: —. Tässä tapauksessa $t = 1/12$, $R = 12 080$: —, $L = 100 000$: —, $n = 12$. Efektiiviseksi kuluttajan maksamaksi koroksi saamme tällöin 22.3% p.a.

Kysymystä osamaksukaupassa noudatettavista ehdoista voidaan lähestyä myös osamaksukauppaa rahoittavien pankkien ja rahoitusyhtiöiden kannalta. Kun liikepankit myöntävät luottoa edellä mainituille omille rahoitusyhtiöilleen tai muille osamaksukaupasta huolehtiville yhtiöille, ne perivät normaalin luottokoron lainapääomista. Helsingin Työväen Säästöpankki perii tällaisesta luotonannosta $7 \frac{1}{2}$ prosentin suuruisen koron, mikä on $\frac{3}{4}$ prosentti-

yksikköä suurempi kuin pankin määräaikaislainoista perimä korko. Tämä ero johtuu siitä, että vaadittu korko peritään vuosikorkona — ei siis alkuperäiselle velkamäärälle — minkä vuoksi korko lasketaan kulloinkin velkana olevalle määrälle.

Entä liikepankkien osamaksurahoitusyhtiöiden perimät korot? Ensinnäkin ostajalta peritään ostajan velaksi jäävä osa kauppahinnasta plus myyjän ostajalle ilmoittama osamaksulisä, mikäli se poikkeaa rahoitusyhtiön tariffista. Oletetaan, että ostajan koko velka on 112 000 markkaa, josta 12 000 markkaa on rahoituspalkkiota; siis rahoituspalkkion on laskettu olevan 1 % kuukaudessa velaksi jäävästä kauppahinnan osasta, eli siis 12 kuukaudessa yhteensä 12 %. Tällöin ostaja maksaa — edellä olevan kaavan mukaan laskettuna — 22.2 prosentin suuruisen vuotuisen koron sille määrälle, jonka hän jäi velkaa kauppahinnasta. Esimerkissä siis

$$p = \frac{12 \times 100 \times 2 \times 12\,000}{13 \times 100\,000} = 22.2.$$

Minkä koron rahoitusyhtiö sitten saa lainaamilleen varoille? Yhtiö perii ensinnäkin 8 prosentin suuruisen rahoituspalkkion ostajan koko velan alkuperäisestä määrästä, siis esimerkkitapauksessamme $8/100 \times 112\,000 = 8\,960$: —. Lisäksi peritään ostajalta 12×30 : — eli 360 markkaa postikuluina. Ostajalta rahoitusyhtiö siis saa 9 320: —. Lisäksi myyjälle myönnetystä osamaksurahoituksen kokonaismäärästä eli limiitistä peritään rahoituspalkkiota 2 % vuodessa. Tässä yhteydessä ei oteta huomioon sitä, että tämä palkkio peritään siinäkin tapauksessa, ettei koko limiitti ole käytössä, eikä sitä, että palkkio peritään vuosineljänneksittäin etukäteen. Esimerkkitaapauksessa rahoitusyhtiö saa limiitistä korvausta myyjältä 1 213: —. Siis yhteensä rahoitusyhtiön perimät rahoituspalkkiot ovat 10 533: —. Jotta voisimme laskea, minkä efektiivisen koron rahoitusyhtiö perii, tarvitsemme myös tiedon rahoitusyhtiön todella myöntämästä lainasta. Jos oletetaan, että rahoitusyhtiö vähentää ainoastaan ostajalta perimänsä rahoituspalkkion 9 320: — ostajan koko velasta eli 112 000 markasta ja antaa siis myyjälle lainaksi 102 680 markkaa, niin sovelta-

malla tuttua kaavaamme saamme $p = \frac{12 \times 100 \times 2 \times 10\,533}{13 \times 102\,680} = 18.9 \%$ p.a.

Tässä esimerkissä saatu efektiivinen korko 18.9 % on kuitenkin pienempi kuin se, jonka rahoitusyhtiöt tosiasiaassa saavat. Ostajan koko alkuperäisestä velkasummasta merkitään nimittäin 10 % myyjän korottomalle tilille rahoitusyhtiössä. Tältä tililtä maksetaan myyjälle sitä mukaa kuin ostaja on suorittanut maksueränsä. Näin ollen esimerkkitapauksessamme myyjän saama luotto on $112\,000 - (11\,200 + 9\,320) = 91\,480$. Jos otetaan huomioon, että osamaksurahoitusyhtiön saama rahoituspalkkio oli 10 533: —, niin saamme tässä tapauk-

nessa efektiiviseksi koroksi 21.3 %. Mainittakoon lisäksi, että liikepankkien osamaksuyhtiöt eivät toistaiseksi ole ottaneet kantaakseen vastuuta luottoriskistä, vaan se on ollut myyjän kannettavana. Tätä on perusteltu sillä, että toistaiseksi ei ole järjestetty luottotietojen hankkimista.

4. Osamaksukaupan säätelyn ongelma

Osamaksukaupan merkityksen lisääntyttyä ja talouspolitiikalle asetettujen vaatimusten kasvettua on toisen maailmansodan jälkeen eräissä maissa katsottu aiheelliseksi pyrkiä vaikuttamaan osamaksukaupan volyymiin ja suuntautumiseen. Tässä luvussa annetaan ensinnä lyhyt katsaus osamaksukaupan säätelyyn eräissä maissa ja sen jälkeen tarkastellaan kysymystä, miten osamaksukaupan arvelaan vaikuttavan taloudelliseen tapahtumaan.

4.1. Osamaksukaupan säätelyä eräissä maissa

Osamaksukaupan laajuuteen on toisen maailmansodan jälkeen pyritty vaikuttamaan paitsi yleisillä rahamarkkinapoliittisilla toimenpiteillä myös erikoismääräyksin. Käytännössä ovat olleet seuraavat toimenpiteet:

1. Osamaksukaupassa noudatettavia ehtoja on säännöstelty. On määrätty käsirahan suuruudeksi tietty minimiprosentti tavaran hinnasta, ja osamaksuluottojen maksuajalle on säädetty maksimipituus.

2. Asianomaisten elinten välillä on tehty sopimuksia osamaksukaupassa noudatettavista ehdoista ja/tai osamaksukauppaan suunnattavasta luottovolyymista.

3. Keskuspankki on kieltäytynyt rediskonttaamasta osamaksuvekseleitä.

4. Pankkien mahdollisuuksia myöntää luottoa osamaksuyhtiöille on rajoitettu ja/tai näiden yhtiöiden mahdollisuuksia hankkia pääomamarkkinoilta varoja on supistettu.

5. Joidenkin tavaroiden myynti osamaksuehdoin on kielletty.

Ehkä tyypillisimmän esimerkin toimenpideryhmittelyn ensimmäisestä kohdasta tarjoaa USA, jossa Federal Reserve System on saanut kolme kertaa valtuudet ryhtyä osamaksukaupan säännöstelyyn. Säännöstely on joka kerta kohdistunut käsirahan suuruuteen ja maksuajan pituuteen. Säännöstelytoimenpiteet ovat perustuneet poikkeuslainsäädäntöön, mutta kysymys pysyvistä valtuuksista on ollut keskustelun kohteena.¹

¹ Ks. Federal Reserve System'in julkaisemaa teossarjaa: Consumer Instalment Credit, Part I, Growth and Import, Part II, Conference on Regulation, Part III Views on Regulation, Washington 1957.

Sota-aikana ja välittömästi sen jälkeen¹ (1. 9. 1941—1. 11. 1947) toimeenpannun osamaksukaupan säännöstelyn tarkoituksiksi esitettiin voimavarojen siirto sotatarviketuotantoon, inflaatiotendenssien hillitseminen, säästämisen edistäminen ja kuluttajien saamien luottojen rakenteeseen vaikuttaminen.

Osamaksuehdoista määrättiin aluksi, että käsirahan tuli olla tavararyhmästä riippuen 10—33 $\frac{1}{3}$ % hinnasta, joka oli laskettava annettujen määräysten mukaisesti. Vuoden 1942 aikana näitä määräyksiä kuitenkin kiristettiin kahdesti ja säännösteltyjen tavaroiden määrää lisättiin. Vuonna 1945 määräyksiä lievennettiin, ja vuoden 1946 joulukuussa toimeenpantiin tämän säännöstelyn uudelleenjärjestely ja lieventäminen ennen kuin se kumottiin vuoden 1947 loppupuolella.

Vuosien 1947—1948 aikana kestävien kulutushyödykkeiden kysyntä lisääntyi voimakkaasti ja osamaksuluottojen määrä osoitti nopeaa kasvua. Hintatason nousun hillitsemiseksi otettiin syyskuun 20 päivänä 1948 uudelleen käyttöön osamaksukaupan ehtojen säännöstely. Pyrkimyksenä oli tällöin lähinnä asettaa sulkua osamaksuehtojen jatkuvalla lieventämiselle. Alle 1000 dollarin osamaksuluottojen maksuajaksi määrättiin korkeintaan 15 kuukautta ja sitä suurempien luottojen osalta 18 kuukautta. Käsirahan suuruuden tuli olla autojen osalta kolmannes hinnasta ja muiden tarvikkeiden osalta viidennes. Taloudellisen aktiviteetin heikennyttyä vuonna 1949 osamaksukauppaa koskevia säännöstelymääräyksiä lievennettiin kahdesti, kunnes toinen osamaksuehtojen säännöstelykausi päättyi kesäkuun 30 päivänä 1949.

Kolmannen kerran osamaksuehtojen säännöstelyyn turvauduttiin Korean kriisin aikana, jolloin hintatason nousun hillitsemiseksi ja sotatarviketuotannon turvaamiseksi ryhdyttiin näihin toimenpiteisiin syyskuun 18 päivänä 1950. Määräykset olivat aluksi vain lievästi restriktiivisiä käytännössä sovellettuihin ehtoihin verrattuina. Käsirahan suuruudeksi ja pisimmäksi maksuajaksi määrättiin nimittäin: huonekalut 10 % ja 18 kuukautta, huoneistojen erät laitteet 10 % ja 30 kuukautta, autot 33 $\frac{1}{3}$ % ja 21 kuukautta sekä muut kestävät kulutushyödykkeet 15 % ja 18 kuukautta. Lokakuussa 1950 ehtoja kuitenkin kiristettiin tuntuvasti; käsirahan osuutta korotettiin huonekalujen osalta 15 prosenttiin ja edellä mainittujen muiden kestävien kulutushyödykkeiden osalta 25 prosenttiin. Huoneistojen eräitä laitteita lukuun ottamatta yleinen osamaksuluottojen maksuaika lyhennettiin 15 kuukauteen. Heinäkuussa 1951 katsottiin aiheelliseksi kuitenkin tuntuvasti lieventää näitä määräyksiä. Kulutustavaroiden tarjonnan lisääntyttyä ja kysynnän heikennyttyä päätettiin osamaksukaupan säännöstelystä kokonaan luopua toukokuun 7 päivänä 1952.

Mitä kokemuksia on USA:ssa saatu osamaksukaupan säännöstelystä? Federal Reserve System'in tutkimuksessa korostetaan, että kokemukset ovat peräisin

¹ Seuraava esitys perustuu kirjoitukseen: GUY E. NOYES Experience with Consumer Instalment Credit Regulation, Consumer Instalment Credit, Part I, Volume 1, s. 286—324.

ajanjaksoilta, joita hyvällä syyllä voidaan pitää »normaalista» poikkeavina.¹ NOYES puolestaan toteaa esityksensä yhteenvedona, että osamaksukaupan ehtojen säännöstely muodostaa yksinkertaisimman tehokkaan menetelmän pyrittäessä selektiivisesti vaikuttamaan osamaksukaupan ehtoihin.²

Tässä yhteydessä ei ole syytä lähteä tarkastelemaan säännöstelyyn liittyneitä hallinnollisia ongelmia ja kysymystä sanktioista.³ On kuitenkin syytä panna merkille, että osamaksukaupan säännöstely saattaa aiheuttaa sen, että osamaksukaupan sijasta kuluttajat ja myyjät turvautuvat mahdollisiin substituuttijärjestelmiin. Käsirahan suuruuden suhteen on ollut useita vaikeuksia etenkin aloilla, joilla uuden tavaran osamaksuksi hyväksytään vanha tavara, esimerkiksi autot ja radiot. Määräysten kiertämiseen on siis tällaisissa tapauksissa runsaasti mahdollisuuksia. Sen vuoksi USA:ssa onkin katsottu, että maksuajan pituuden rajoitukset muodostavat tehokkaimman säännöstelykeinin. Lisäksi on korostettu, että mikäli tällä säännöstelyllä pyritään haluttuihin tavoitteisiin, on viranomaisten oltava tietyissä tilanteissa valmiita toimimaan nopeasti ehtojen muuttamiseksi.⁴

USA:ssa on käyty vilkas keskustelu ns. *Standby regulatory authority* -ongelmasta. Federal Reserve System'in tutkimuksessa tehdään esitetyistä eri näkökohdista yhteenvedo.⁵

Keskustelussa on esitetty seuraavat argumentit pysyviä säännöstelyvaltuuksia vastaan:

1. Säännöstely on ristiriidassa taloudellisen vapauden periaatteen kanssa.
2. Säännöstely vaikuttaa haitallisesti tuotantovoimien jakaantumiseen: tässä suhteessa tehokkain ja tarkoituksenmukaisin keino kilpailutaloudessa on hintamekanismi.
3. Rahatalouden hoitamisessa olisi huomio kiinnitettävä kokonaiskysyntään eikä sen komponentteihin. Kysymys siitä, käyttävätkö jotkin yksityiset alat liian paljon tai liian vähän luottoa, muodostaa rahapolitiikan kannalta liian syvälle yksityiskohtiin menevän ongelman.
4. Säännöstely vaikuttaa haitallisesti — etenkin usein ja restriktiivisesti käytettynä — sekä taloudelliseen kasvuun että innovaatioihin, joita osamaksukauppa on ollut omiaan edistämään.
5. Lainanantajien ja -ottajien etujen mukaista on, että osamaksuluotto pysyy »terveellä» pohjalla ja muodostuu näin ollen automaattisesti »itseään sääteleväksi».
6. Osamaksuluottojen volyyymiin voidaan tehokkaasti vaikuttaa yleisillä rahapoliittisilla toimenpiteillä.

¹ Consumer Instalment Credit, Part I, s. 386.

² GUY E. NOYES ma. s. 304.

³ USA:n kokemuksista ks. GUY E. NOYES ma. s. 309—315.

⁴ GUY E. NOYES ma. s. 305—309.

⁵ Conflicting Viewpoints, Consumer Instalment Credit, Part I, Volume 1, s. 356—387.

7. Osamaksuluottojen volyyymi ei ole niin suuri, että sillä olisi keskeinen taloudellinen merkitys, minkä lisäksi säännöstelytoimenpiteet koskisivat vain pientä osaa osamaksuluotoista.
8. Säännöstely merkitsee lisätaakkaa liike-elämälle: lisää vaivaa ja työtä, kilpailun supistumista, osamaksukaupan ja siihen liittyvän tuotannon diskriminointia.
9. Hallinnolliset vaikeudet: ne lisääntyvät mitä tiukemmat ehtojen rajoitukset ovat; ne tulevat sitä suuremmiksi, mitä pitempiaikainen säännöstely on; niiden oikea ajoittaminen edellyttää luotettavia ja nopeita ennakointoja.

Vastaavasti voidaan esittää yhteenvedo myös niistä argumenteista, joita on esitetty pysyvien säännöstelyvaltuuksien puolesta:

1. Suhdannevaihtelut merkitsevät taloudellista »tuhlausta»; osamaksukaupan aiheuttamaa tasapainottomuutta voidaan lieventää osamaksukauppaa säännöstelemällä. Toisaalta osamaksukauppa saattaa myötävaikuttaa »varastosuhdanteiden» syntymiseen, toisaalta osamaksuluotot saattavat osaltaan paisuttaa kokonaiskysyntää nousukautena ja supistaa sitä suhdannekäänteen tapahduttua ja siten vaikuttaa epätasapainottavasti.
2. Osamaksukaupan säännöstely tarjoaa rahapolitiikkaa täydentävän keinon. Tämä on tarpeen, koska a) yleiset rahapolitiittiset toimenpiteet vaikuttavat heikosti osamaksuluottoon sen erikoispiirteiden vuoksi, koska b) niiden käyttäminen saattaa vähentää yleisten rahapolitiittisten toimenpiteiden käyttöä ja jos inflaatiopaine juontuu juuri osamaksukaupan sektorista, saattaa tehdä niiden käyttämisen tarpeettomaksi.
3. Osamaksukaupan säännöstely ei ole diskriminoivaa, koska ostajat ja myyjät saattavat vapaasti päättää osamaksukaupan laajuudesta määrättyjen ehtojen puitteissa.
4. Pitkän aikaa jatkunut nopea osamaksuluottojen kasvu saattaa olla haitallista tasapainoisen ja optimaalisen kasvun tavoitteen kannalta. Ainakin voidaan todeta, että osamaksuluotot vaikuttavat huomattavasti luottojen ja säästöjen jakaantumiseen, minkä lisäksi osamaksuluotot saattavat olla se marginaalinen tekijä, joka saa inflaation pyörimään.
5. Kokemus osoittaa, ettei kysymystä, ovatko luotot »terveellä» pohjalla, voida jättää täysin lainanantajien ja -ottajien päätöksistä riippuvaksi.
6. Yleiset restriktiiviset rahapolitiittiset toimenpiteet vaikuttavat osamaksuluottoihin erityisen heikosti. Tämä johtuu institutionaalisista tekijöistä, suhteellisen korkeista voitoista tällä alalla, osamaksuluoton rahoituksen mekaanisesta luonteesta ja osamaksuluottojen voimakkaasta kysynnästä.
7. Säännöstely poistaisi markkinoilta sellaisen »epäterveen kilpailun», joka tapahtuu luottoehtoja keventämällä.
8. Rauhan oloihin sopivien osamaksuehtojen määrääminen ei aiheuttaisi vaikeuksia hallinnollisesti, koska ehtoja ilmeisesti noudatettaisiin paremmin, kuin sota-aikaisiin kokemuksiin viitaten usein väitetään.
9. Jo pysyvien säännöstelyvaltuuksien olemassaolo sinänsä saisi aikaan sen, että osamaksukaupassa pyrittäisiin sellaisiin ehtoihin ja luottovolyyymiin, ettei säännöstelyyn tarvitsisi turvautua.

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista lähteä tarkastelemaan edellä esitetyn luettelon jokaista kohtaa. On korostettava, että on kysymys näkökohdista, jotka eivät välttämättä ole keskenään ristiriitaisia. Kysymys on monessa tapauksessa siitä, että se käsitevälineistö, johon jokin perustelu pohjautuu, on erilainen kuin toisen väitteen takana oleva käsitevälineistö. Lisäksi on pidettävä mielessä, että edellä oleva on Federal Reserve System'in suorittaman tiivistelmän tiivistelmä, joten eri argumenttien täydellisempää esittelyä ei ole voitu suorittaa. Lopuksi on todettava, että kysymys on keskustelusta, jota on käyty silmällä pitäen USA:n taloudellisia ja poliittisia instituutioita, kokemuksia ja poliittisia arvostuksia.¹

Osamaksukaupan säätely Englannissa tarjoaa esimerkin siitä, miten valtiolta on toistuvasti pyrkinyt vaikuttamaan osamaksukaupan laajuuteen tiettyjen talouspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja miten osamaksukauppaan on pyritty vaikuttamaan käyttämällä useita keinoja. Toimenpiteet, joihin on turvauduttu osamaksukaupan säätelyä varten, ovat olleet: 1) osamaksukaupan ehtojen säännöstely, 2) sales finance companies-ryhmään kuuluvien yritysten pääomahankinnan rajoittaminen, 3) liikepankkien osamaksukauppojen rahoittamiseen antaman luoton käytön rajoitukset. On korostettava, että osamaksukaupan säätelyyn tähänneet toimenpiteet ovat olleet täydentämässä muita talouspoliittisia toimenpiteitä; ne ovat muodostaneet osan talouspoliittisten toimenpiteiden »pakkauksesta». Pyrkimyksenä on ollut vaikuttaa kokonaiskysyntään yleensä ja/tai johonkin sen komponenttiin selektiivisesti;² etenkin maksutasenäkökohdat ovat olennaisella tavalla vaikuttaneet säännöstelyyn piiriin mukaan otettujen tavaroiden valikoimaan.

Toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen osamaksukaupan rajoitukset tähtäsivät sekä resurssien jakaantumisen muuttamiseen sotatarviketuotantoa ja jälleenrakennusta edistäväksi että kokonaiskysynnän kasvun aiheuttaman inflaatiopaineen lieventämiseen. Sota-aikana käytännössä olleeseen hintasäännöstelyyn liittyi osamaksuehtojen tarkkailu. Vuonna 1943 osamaksukauppa kiellettiin kokonaan eräiden hyödykkeiden osalta. Sodan päätyttyä osamaksulla myytävien tavaroiden määrää lisättiin, ja vuoden 1947 kesäkuussa säädeltiin ainoastaan osamaksukaupan ehtoja hintasäännöstelyn nojalla. Käsirahan tuli olla vähintään 12 ½ % tavarann hinnasta, luottoajan maksimipituudeksi määrättiin tavarasta riippuen 9—24 kuukautta ja rahoituspalkkio sai nousta korkeintaan 20 prosenttiin vuodessa.

Vuoden 1952 tammikuusta lukien on osamaksukaupan ehtojen säätely kuu-

¹ Seikkaperäisemmästä periaatteellisesta keskustelusta ks. Conference on Regulation, Consumer Instalment Credit, Part II, Volume 2.

² Seuraava esitys perustuu teoksiin: Committee on the Working of the Monetary System Report, s. 72—77, 140—145, 148, 150, 164—167, 187; J. H. FURTH et al. Consumer Instalment Credit and Its Regulation Abroad, Consumer Instalment Credit, Part I, Volume 2, Washington 1957, s. 266—274.

lunut »Board of Traden» tehtäviin. Vuonna 1952 käsirahan minimiksi määrättiin $33\frac{1}{3}$ % ja maksuajan maksimiksi 18 kuukautta radioiden, konttorikalustojen, kotien kestävien kulutushyödykkeiden, konttorivarusteiden ja moottoripyörien osalta. Polkupyöriä ja keveitä ajoneuvoja koskevat määräykset olivat: 25 prosentin suuruinen käsiraha ja 12 kuukauden maksuaika. Sen sijaan autojen osalta vastaavat ehdot olivat $33\frac{1}{3}$ prosentin suuruinen käsiraha ja 30 kuukauden pituinen kuoletusaika. Näitä määräyksiä täydensi ensinnäkin se, että »Capital Issues Committee» ei antanut millekään osamaksuluotosta huolehtivalle luottolaitokselle (finance house) oikeutta hankkia pääomamarkkinoilta varoja enempää kuin 50 000 puntaa kahdentoista kuukauden kuluessa. Toiseksi näillä yrityksillä oli vain rajoitetut mahdollisuudet saada lyhytaikaista luottoa, koska vuodesta 1947 saakka tällaiselle luotonannolle oli asetettu rajoituksia.

Noudatetussa politiikassa tapahtui kuitenkin käänne vuonna 1954. Tällöin pyrittiin erilaisin toimenpitein elvyttämään kokonaisyksyntää ja erityisesti investointitoimintaa. Niinpä syyskuussa 1954 osamaksukaupan ehtoja koskevat rajoittavat määräykset poistettiin ja *finance houses* saivat rajoittamattoman oikeuden hankkia varoja pääomamarkkinoilta. Pian kävi selväksi, että talouspolitiikan johto oli yliarvioinut ne vaikutukset, jotka USA:n suhdannetaantumalla oli Englannin talouteen, ja aliarvioinut elvyttävien toimenpiteiden vaikutukset etenkin investointeihin ja tuontikysyntään. Sekä hintatasoon että valuuttavarantoon kohdistuneen paineen keventämiseksi päätettiin helmikuun lopussa 1955 ottaa käytäntöön useita toimenpiteitä osamaksukaupan rajoitukset mukaan luettuna. Osamaksukaupan rajoittamistoimenpiteet olivat kuitenkin aluksi varsin lievät. Käsirahan minimiksi määrättiin 15 % ja kuoletusajan maksimiksi 24 kuukautta. Lisäksi *finance houses* -yritysten pääomamarkkinaoperaatioista ennen vuoden 1954 syyskuuta voimassa olleet määräykset tulivat jälleen käytäntöön. Nämä toimenpiteet osoittautuivat kuitenkin riittämättömiksi. Katsottiin välttämättömäksi turvautua uusiin restriktiivisiin toimiin: toimenpidevalikoimassa oli heinäkuussa 1955 käsirahan suuruuden korottaminen $33\frac{1}{3}$ prosenttiin useimpien kestävien kulutushyödykkeiden osalta.

Vuoden 1956 alussa Englannin ulkomainen maksuvalmiustilanne oli parantunut, mutta kotimaassa kokonaisyksyntä aiheutti hintapainetta tuotantokapasiteetin ollessa täydessä käytössä. Tällöin pyrittiin rajoittamaan sekä julkista että yksityistä kysyntää. Useiden kestävien kulutushyödykkeiden osamaksukaupoissa käsirahan minimi korotettiin helmikuussa 1956 peräti 50 prosenttiin hinnasta. Määräysten kiertämisen ehkäisemiseksi säännöstelyn piiriin otettiin lisäksi myös vuokraussopimukset. Maaliskuussa 1956 *finance houses* saivat lisäksi määräyksen, että varojen hankinta pääomamarkkinoilta sai vuoden kuluessa nousta korkeintaan 10 000 puntaan.

Kun vuonna 1958 Englannissa, kuten useimmissa Länsi-Euroopan maissa, taloudellinen aktiviteetti oli heikentynyt, katsoivat Englannin viranomaiset ajan tulleen aktiviteettia stimuloivien toimenpiteiden käytäntöön ottamiseen.

Osamaksukaupan ehtojen säännöstelyä lievennettiin ensin syyskuussa 1958, kunnes vuoden 1958 lokakuussa sekä ehtoja että pääomahankintoja koskevat rajoittavat määräykset poistettiin kokonaan.

Taloudellisen aktiviteetin elvyttyä vuonna 1959 ja suhdannenousun osoittaessa merkkejä »ylikuumenemisestä» Englannin viranomaiset ryhtyivät vuoden 1960 alkupuoliskolla restriktiivisiin toimiin. Board of Trade määräsi huhtikuun lopussa, että eräiden kestävien kulutushyödykkeiden — esim. radioiden, televisioiden, useiden kotitalouskoneiden — osamaksukaupassa on käsirahan oltava vähintään 20 % ja maksimikuoletusajan 24 kuukautta, mutta luettelossa esiintyy myös tavaroita, joiden osalta määräykset ovat 10 % ja 24 kuukautta (esim. kellot, huonekalut) sekä 10 % ja 48 kuukautta (esim. pesukoneet, useat kulkuneuvot).¹

Radcliffe-komitea toteaa, että vuosina 1952—1954 osamaksukaupan rajoittamistoimenpiteet tähtäsivät paitsi kokonaiskysynnän rajoittamiseen yleensä erityisesti siihen, että puolustukseen ja vientiin tarvittavaa kapasiteettia kohtaan kotimaisen kysynnän taholta tulevaa painetta lievennettäisiin. Sen sijaan jälkimmäinen pyrkimys ei ollut tunnusomaista vuosina 1955—1958 harjoitetulle osamaksukaupan säännöstelylle. Samaa voitaneen sanoa vuonna 1960 käytäntöön otetuista toimenpiteistä.

Mikä merkitys tällä osamaksukaupan ehtojen ja laajuuden toistuneella säännöstelyllä on ollut? Tässä yhteydessä lienee tarkoituksenmukaisinta tyytyä esittämään Radcliffe-komitean päätelmät osamaksukaupan säännöstelyn merkityksestä talouspoliittisena keinona.² Raportissa todetaan, ettei koronmuutoksilla ja määräyksillä, joilla on pyritty rajoittamaan osamaksukauppaa rahoittavien yhtiöiden mahdollisuuksia turvata rahoituksensa luotto- ja pääomamarkkinoilla, ole ollut sanottavia vaikutuksia kokonaiskysynnän kannalta. Syynä tähän on ollut, että *finance houses* ovat voineet turvautua rahoituksessaan entistä suuremmassa määrin yleisöltä saatuihin talletuksiin. Vaikka tämä on merkinnyt näille yhtiöille korkeampien korkojen maksamista, niillä on ollut mahdollisuus vyöryttää lisääntyneet korkokustannuksensa kuluttajien kannettavaksi. Rajoitukset pääomamarkkinoilla johtivat puolestaan lukuisien pienten yritysten perustamiseen. Koska yksityisten kuluttajien osamaksukauppapäätöksiin vaikuttaa lähinnä käsirahan ja osamaksuerän suuruus, ei rahoituspalkkion lievällä kohoamisella ole ollut tuntuvaa vaikutusta osamaksukauppaa rajoittavana tekijänä. Sen sijaan tehokkain vaikutus on ollut Board of Traden käsirahan suuruudesta ja kuoletusajan pituudesta antamalla määräyksillä. Käsirahan suuruuden kohottamisen ja maksuajan lyhentämisen on

¹ Statutory Instruments, 1960 No. 762, 763, 764.

² Committee on the Working of the Monetary System Report, s. 164—167, 183, 187.

katsottu vaikuttavan nopeasti osamaksukaupan laajuuteen, mutta vain kertailmiönä. Sen jälkeen kun kuluttajat ovat sopeutuneet uuteen tilanteeseen, osamaksuihin käytettävä osa tuloista näyttää nousseen entiselle tasolle. Lisäksi on pidettävä mielessä, että osamaksuehtojen kiristäminen koskee vain tiettyjä hyödykkeitä; näin ollen rajoitukset heijastuvat voimakkaimpina eräissä teollisuudenhaaroissa.

Radcliffe-raportissa todetaan osamaksukaupan rajoituksista yhteenvedona seuraavaa: (1) Osamaksukauppaa koskevilla säännöstelytoimenpiteillä on se etu, että niiden avulla on mahdollista saavuttaa huomattava ja nopea vaikutus kokonaiskysyntään; (2) tämä on kuitenkin kertavaikutus, jolla on taipumus nopeasti hävitä; (3) säännöstelymääräyksiä on mahdollista melko helposti välttää, ja tämä tendenssi vahvistuu, jos säännöstelymääräykset ovat voimassa pitemmän aikaa; (4) näillä toimenpiteillä on *severe directional effects*, jotka saattavat potentiaalisesti olla vahingollisia taloudelliselle kehitykselle. (5) Toisinaan saattaa kuitenkin olla toivottavaa juuri näiden *directional effects* saavuttaminen, etenkin jos kyseisillä aloilla kapasiteetin käyttöaste on täysi.¹

Radcliffe-raportti muotoileekin päätelmänsä seuraavasti:

»Näin ollen saattaa esiintyä aikoja, jolloin viranomaisten on perusteltua käyttää osamaksukaupan säännöstelytoimenpiteitä nopean efektin saavuttamiseksi kunnes muiden toimenpiteiden vaikutus on tunkeutunut läpi; mutta lukuunottamatta tällaisia erikoistapauksia viranomaisten tulisi välttää näiden säännöstelytoimenpiteiden käyttämistä yleiseen taloudelliseen tilanteeseen vaikuttamiseksi.»²

Länsi-Saksassa ei sen sijaan ole turvauduttu niin laajaan osamaksuluottojen säännöstelyyn kuin USA:ssa ja Englannissa, vaikka kysymys osamaksuluottojen säännöstelystä on Länsi-Saksassakin ollut pohdittavana. Sen sijaan keskuspankki on pyrkinyt vaikuttamaan osamaksuluottojen volyyymiin suhdannepoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi asettamalla tiukkoja ehtoja *rediskontattaville osamaksuvekseleille*.³

Vuoden 1949 kesäkuussa määrättiin, että rediskonttauskelpoisia ovat ainoastaan sellaiset osamaksuvekselit, joiden rahoituskohteina ovat tuotantoa edistävät pitkäikäiset tavarat. Tämä määräys rajoitti jo tuntuvasti osamaksuvekse-

¹ Committee . . . s. 183. Vrt myös s. 166, jossa todetaan: »Our broad conclusions on the effects of these measures during the 1950s are that (1) the obstructions to particular channels of finance have had no effect on the pressure of total demand, but have made for much inefficiency in financial organisation; (2) that the controls of hire purchase terms have had sizeable impact, of a once-for-all kind, on each major change; and (3) that these sizeable effects on total demand have implied major directional effects which, though sometimes deliberately sought, have in general been detrimental to industrial efficiency».

² Committee . . . s. 183.

³ Ks. GÜNTER HOBBIENSIEFKEN Kreditpolitik und Teilzahlungsbanken, Handbuch der Teilzahlungswirtschaft, s. 229—233; Geschäftsbericht der Bank Deutscher Länder für das Jahr 1956, Frankfurt am Main 1957, s. 116.

leiden rediskonntausmahdollisuutta, mutta maaliskuussa 1951 tällaisten vekseleiden rediskonntaus kiellettiin tyystin. Kuitenkin lokakuussa 1952 määräyksiä lievennettiin ja rediskonntauskelpoisiksi tulivat jälleen tuotantoa edistävien pitkäikäisten osamaksuluottojen vekselit, joilla rahoitettiin jonkin kaupan viimeinen enintään 90 päivän kuluessa lankeava maksuerä. Saman vuoden joulukuussa määräyksiä edelleen lievennettiin siten, että kolmen viimeisen maksuerän vekselit voitiin rediskontata. Nämä määräykset olivat sitten voimassa myös vuoden 1954 syyskuun jälkeen, jolloin päätettiin rediskontata tuotantoa edistävien kestävien kulutushyödykkeiden vekseleitä, mikäli käsiraha oli vähintään 40 % tavarann hinnasta ja maksuaika enintään 24 kuukautta. Kuitenkin maaliskuussa 1956 keskuspankki päätti uudelleen periaatteessa kieltäytyä rediskonntaamasta osamaksuvekseleitä, ja määräys on edelleen voimassa. Poikkeuksen muodostavat kuitenkin maatalouden pitkäikäiset tuotantoa edistävät koneet, joiden osamaksukaupoissa syntyneitä vekseleitä voidaan erityismääräysten sallimissa rajoissa rediskontata.

Le Conseil National du Crédit, jolla on laajat valtuudet R a n s k a n luottopolitiikassa, suhtautui aina vuoteen 1954 saakka pidättyvästi osamaksuluottojen laajenemiseen. Vuonna 1954 kuitenkin päätettiin, että osamaksukaupan laajeneminen saattoi tapahtua, mutta kontrollin alaisena. Tämän jälkeen Le Conseil National du Crédit on aktiivisesti vaikuttanut osamaksukauppaan ja sen ehtoihin.

Osamaksukauppaa on pyritty kontrolloimaan mm. seuraavilla toimenpiteillä:¹

1) Le Conseil National du Crédit on toimialueellaan vaatinut, että osamaksukaupassa noudatetaan sen antamia määräyksiä k ä s i r a h a n suuruudesta ja osamaksuluottojen m a k s u a j a s t a; omarahoitukseen turvautuvien yritysten osalta on lainsäädännöllä täydennetty näitä määräyksiä.

2) Osamaksukaupan rahoitusyhtiöiden perustaminen on voinut tapahtua vain tiettyjä muotoja noudattaen. Tällöin on kiinnitetty huomiota yhtiöiden o m i e n v a r o j e n määrään.

3) Osamaksukaupan rahoituksesta huolehtivat yhtiöt (*établissements financiers*) eivät ole oikeutettuja keräämään varoja yleisöltä talletusten ja obligatiolainojen muodossa, vaan niiden on toimintansa rahoittamiseksi turvauduttava omarahoitukseen ja pankkiluottoihin. Tällöin on osamaksuluottojen volyymin kontrolloimiseksi otettu käytäntöön ns. *potential de crédit*, mikä merkitsee sitä, että osamaksukaupan rahoitusyhtiön myöntämien luottojen maksimi on rajoitettu määräksi, joka saadaan kertomalla rahoitusyhtiön omien varojen

¹ MINISTÈRE DES FINANCES, Statistiques & Etudes Financières, Supplément 80. Août 1955, s. 835—838; SAMA, Supplément 93, Septembre 1956, s. 964—968; SAMA, Supplément 106, Octobre 1957, s. 1181—1187; SAMA, Supplément 116 Août 1958, s. 842—844; SAMA, Supplément 131, Novembre 1959, s. 1473—1478; PIERRE de la VERGNE, Teilzahlungskreditgeschäft in Frankreich, Handbuch der Teilzahlungswirtschaft, s. 709—724.

määrä tietyllä kertoimella; tämä kerroin oli aluksi 10, mutta vuoden 1956 lopussa se alennettiin kahdeksaan. Ranskan keskuspankki on täydentänyt näitä määräyksiä mm. noudattamalla rediskonttauspolitiikassaan ajoittain kireämpiä vaatimuksia mainitun kertoimen suhteen.

4) Osamaksuluotoissa noudatetuista ehdoista on annettava ilmoitus, ja luotonkäyttäjän on tarpeen vaatiessa saatava vahvistetun mallin mukainen laskelma vertailujen helpottamiseksi.

Osamaksukaupan ehtojen säännöstelystä talouspolitiikan muiden keinojen vaikutuksia täydentävänä toimenpiteenä on Skandinavian maissa saatu varsin vähän kokemuksia. Suomessa voimassa oleva vuoden 1933 laki vähittäismaksukaupasta pyrkii ainoastaan täsmentämään myyjän ja ostajan oikeudet ja velvollisuudet. Kuten edellä on mainittu, on kysymys osamaksuluottojen suhdannepoliittisesta säätelystä nykyisin komitean pohdittavana. Näin ollen osamaksukaupan talouspoliittinen säätely Suomessa on liittynyt Suomen Pankin harjoittamaan rahapolitiikkaan. Vuoden 1956 tammikuussa kiellettiin autokauppojen rahoitukseen tarkoitettujen vekseleiden rediskonttaus. Määräys kumottiin maaliskuussa 1959 annetulla kiertokirjeellä, ja huhtikuussa 1959 annetun täsmennyksen mukaan »rediskonttaavien rahalaitosten ei sallita antaa luottoa asiakkailleen sellaisten henkilöautojen myynnin rahoittamiseksi osamaksuehdoin, joiden tuonti tapahtuu ns. globaalikiintiöiden puitteissa».¹ Norjassa on vuoden 1916 osamaksukauppaa koskevassa laissa vuoden 1953 muutoksineen säädetty, että viranomaisilla on oikeus määrätä, mitä hyödykkeitä saadaan myydä osamaksuehdoilla ja myös mikä osa hinnasta on maksettava käteisellä. Handelsdepartementet antoi 8. 1. 1954 osamaksukauppaa koskevat määräykset, joiden mukaan eräiden tavaroiden myynti osamaksuehdoilla kiellettiin. Käsirahan suuruudeksi määrättiin vähintään 25 % paitsi kirjojen osalta 10 %. Säätelyssä on ollut kysymyksessä ennen kaikkea osamaksukaupassa noudatettavien ehtojen yhdenmukaistaminen kuluttajien ja myyjien edut huomioon ottaen. Viranomaiset ovat kuitenkin käyttäneet näitä valtuuksia myös valuuttasäännöstelyn tukena; osamaksulla myytävien autojen käsirahan suuruudeksi on määrätty 50 %. Vuoden 1956 lokakuussa Handelsdepartementet sai lisäksi oikeuden säädellä maksuajan pituutta. Näiden määräysten lisäksi Norges Bank'in ja rahalaitosten kesken on ajoittain sovittu noudatettavasta luottopolitiikasta, jolloin osamaksukauppaan suunnattavaa luottovolyyomia on rajoitettu.²

R u o t s i s s a Kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering esitti mie-

¹ Suomen Pankin kiertokirjeet No 1/10. 1. 1956; No 1/24. 3. 1959; No 2/9. 4. 1959.

² I. HARALD SKADINN & HENRIK DETHLOFF Teilzahlungskreditgeschäft in Norwegen, Handbuch der Teilzahlungswirtschaft, s. 767—768; STOCKFLETH ANDERSEN Lov om kjøp på avbetaling, Oslo 1954, s. 129 ja seur.; »Avbetalningskreditte», Ökonomisk Revy, Septem-ber 1956; Norges Bank Bulletin, No. 1/1957, s. 8.

tinnössään ajatuksen, että osamaksukaupan ehtoja säätelällä voitaisiin vaikuttaa suhdannevaihteluita tasoittavasti. Komissio ei kuitenkaan päätenyt ehdottamaan muita konkreettisia toimenpiteitä kuin asian perusteellista tutkimista.¹

Samaan kysymykseen kiinnitettiin huomiota myös viiden asiantuntijan mietinnössä vuodelta 1949. Mietinnössä pohdittiin lähinnä mahdollisuuksia osamaksukaupan supistamiseen, mutta siinä viitattiin myös osamaksukaupan suhdannepoliittiseen merkitykseen. Asiantuntijat asettuivat vastustamaan sellaisia osamaksukaupan rajoittamiseen tähtääviä toimenpiteitä kuin erityisen luvan vaatiminen osamaksukaupan harjoittamiseen, agenttitoiminnan säännösteleminen, tavarankakaisinotto-oikeuden rajoittaminen ja tiettyjen tavaroiden osamaksukaupan kieltäminen. Sen sijaan osamaksukaupan rajoittamiseksi suositeltiin, että osamaksukaupan ehtoja — käsirahan suuruutta ja maksuaikaa — voitaisiin säädellä. Tätä varten ei kuitenkaan katsottu tarvittavan erityisiä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, vaan Kommerskollegium'in tuli neuvotteluteitse hoitaa kysymys ja ehtoja muuteltaessa tuli ottaa huomioon suhdannepoliittiset näkökohdat.²

Tätä suositusta noudatettiin vuosina 1951—1959.³ Kommerskollegium'in ja autoalan järjestöjen välillä solmittiin helmikuussa 1951 sopimus, jossa sovittiin autojen osamaksukaupassa noudatettavista ehdoista. Vuoden 1955 lopulla sopimusverkostoa laajennettiin; sen piiriin tulivat tällöin autot, polkupyörät, radiot, huonekalut, pianot ja pesukoneet. Syksyllä 1956 sopimuksia — kahta lukuunottamatta — ei enää uudistettu. Syynä tähän oli, että järjestäytyneet yritykset katsoivat kärsineensä siitä, että järjestäytymättömät myyjät olivat osamaksukaupassa vallinneen kilpailun vuoksi ryhtyneet myymään sovittua edullisemmin ehdoin. Sen sijaan pesukoneiden ja autojen osalta sopimukset uudistettiin.

Kysymys sopimuksen rikkojia kohtaan toimeenpantavista sanktioista oli keskustelussa esillä. Autoalalla oli vuoden 1955 sopimuksen mukaan voimassa järjestelmä, jonka mukaan autonmyyjien liitto pyrki hankkimaan jäseniltään sitoumuksia sopimuksen noudattamisesta. Sitoumuksen antaja, joka rikkoi sopimusta osamaksuehtojen osalta, oli velvoitettu maksamaan liitolle 2 000 kruunun suuruisen korvauksen jokaisesta rikkomustapauksesta. Järjestäytymättömien osalta tuli autojen tuottajien ja maahantuojien hankkia vastaavat sitou-

¹ SOU 1945: 11, Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering VIII, Stockholm 1945, s. 10, 42—44 ja sen liitteenä oleva: MARIANNE BJÖRK PM rörande avbetalningshandelsreglering i Förenta Staterna under kriget samt lagstiftning och praxis m.m. i Sverige i fråga om avbetalningshandeln.

² SOU 1949: 38 Betänkande rörande avbetalnings- och förskottsköp m.m., Stockholm 1949, s. 9—35.

³ Bihang till riksdagens protokoll 1959. 1 saml. Nr 155; FREDRIK LETTSTRÖM Teilzahlungskreditgeschäft in Schweden, Handbuch der Teilzahlungswirtschaft, s. 776—777.

mukset. Lisäksi alan järjestöt suostuivat palkkaamaan reviisorin valvomaan sopimuksen noudattamista.

Sopimusteitse tapahtunut osamaksukaupan säätely ei muodostanut kuitenkaan pysyvää järjestelmää, sillä pesukonealan sopimus lakkasi olemasta voimassa vuoden 1957 päättyessä ja autoalan sopimus vuoden 1958 heinäkuun alussa. Jälkimmäisellä alalla viitattiin siihen, että sopimusten tueksi vaadittiin myös järjestäytymättömiin myyjiin kohdistuvia toimenpiteitä. Suoritetun tutkimuksen jälkeen solmittiin vuoden 1959 huhtikuussa Kommerskollegium'in ja autonmyyjien liiton välillä sopimus osamaksukaupassa noudatettavista ehdoista; sopimuksen voimaantulon ehtona oli kuitenkin, että sopimukseen liittymättömien myyjien osalta saatiin voimaan lakisäätteiset pakotteet. Joulukuussa 1959 vahvistettiin huhtikuussa 1960 voimaantulunut asetus, jonka mukaan autojen — pl. yli 1 800 kiloiset kuorma- ja linja-autot — osamaksukaupassa käsirahan tuli olla vähintään 40 % ja maksuajan korkeintaan 15 kuukautta; ammattimaiseen liikennöimiseen tarkoitettujen autojen osalta kuitenkin 24 kuukautta. Sanktioksi määrättiin kymmenes osa hinnasta, kuitenkin vähintään 500 kruunua ja enintään 2 000 kruunua.¹ Osamaksuehtoja on tarkoitus muuttaa suhdannetilanteen vaatimusten mukaisesti. Tällöin kuitenkin edellytetään neuvotteluja alan järjestöjen kanssa.

Mainittakoon vielä, että syyskuussa 1955 Nämnden för planering av ekonomiska stabiliseringsåtgärder ehdotti, että osamaksukaupan ehtoja ryhdyttäisiin lakisäätteisellä pohjalla säännöstelemään. Ehdotus ei silloin saavuttanut kannatusta, mutta kysymys on edelleen tutkimisen kohteena.

T a n s k a s s a² on vuodesta 1954 alkaen otettu huomioon mahdollisuus käyttää osamaksukaupan ehtojen säätelyä yhtenä talouspolitiikan keinona. Ensinnäkin vuoden 1954 kesäkuussa annetulla lailla säädettiin — lähinnä sosiaaliset näkökohdat huomioon ottaen — että käsirahan tulee olla vähintään 15 % tavarahan osamaksuhinnasta, mikäli maksuajan pituus on yli vuosi, muussa tapauksessa käsirahan minimiksi määrättiin $\frac{1}{12}$ eli $8\frac{1}{3}$ %; kirjoista on annettu erityismääräykset. Määräysten rikkominen aiheuttaa sen sanktion, ettei myyjällä ole oikeutta tavarahan takaisin ottamiseen, jos ostaja laiminlyö osamaksuerien suorittamisen. Toiseksi, vuoden 1954 syyskuussa osamaksukaupassa noudatettavista ehdoista annetuilla säännöksillä oli sen sijaan selvä suhdannepoliittinen tarkoitus. Tällöin määrättiin käsirahan suuruudeksi 40 % mm. henkilöautojen, moottoripyörien ja mopojen sekä 25 % muiden osamaksulla myytävien tava-

¹ Kungl. Maj:ts förordning med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar. Svensk Författningssamling 1959 Nr 575.

² Teilzahlungskreditgeschäft in Dänemark, Handbuch der Teilzahlungswirtschaft, s. 765—766; Lov om køb på afbetaling, Nr. 224/11. 6. 1954 § 1; Lov om ændring i lov nr. 224 af 11. juni 1954 om køb på afbetaling, Nr. 295/30. 9. 1954. Anordning om nedsættelse af graensen for minimumsudbetalingen ved visse salg på afbetaling 29. 3. 1957. Anordning om nedsættelse af graensen for minimumsudbetalingen ved visse salg på afbetaling 20. 2. 1959.

roiden osalta. Kielto tavarain takaisin ottamisesta liittyi näihin määräyksiin. Asetuksella voidaan muuttaa osamaksukaupan ehtoja. Niinpä maaliskuussa 1957 palattiin vuoden 1954 kesäkuussa annetun lain säädöksiin muiden kuin henkilöautojen, moottoripyörien ja mopojen osalta. Viimeksi mainittujen kohdalla tämä tapahtui helmikuussa 1959.

Eräissä muissa maissa noudatetusta politiikasta mainittakoon seuraavaa.

I t ä v a l l a s s a tehtiin 31. 10. 1955 valtiovarainministeriön, keskuspankin ja osamaksukaupan rahoitusyhtiöiden välillä sopimus siitä, että osamaksuluottojen määrää supistettaisiin 10 prosentilla. Lisäksi vuoden 1957 huhtikuussa pankkien kanssa tehty sopimus tähtäsi siihen, ettei osamaksuluottojen määrää lisättäisi.¹

Vuonna 1956 **H o l l a n n i n** hallitus sai valtuudet säännöstellä osamaksukaupan ehtoja, ja 13. 6. 1956 eräiden tavaroiden osalta määrättiin käsirahan suuruus ja maksuajan pituus. Valmistella oleva uusi osamaksukauppaa koskeva laki pyrkii ottamaan huomioon sekä sosiaaliset että talouspoliittiset näkökohdat.²

Kun osamaksukaupan laajeneminen **A u s t r a l i a s s a** oli erittäin voimakasta vuosina 1953—1955, ei valtiovallalla ollut valtuuksia puuttua osamaksukaupan ehtoihin ja laajenemiseen. Kesäkuussa 1955 keskuspankki kehotti pankkeja lopettamaan uusien luottojen myöntämisen osamaksukaupan rahoitusyhtiöille, ja jälkimmäisiä kehoitettiin lyhentämään velkaansa pankeille. Saman vuoden lokakuussa pääministeri sai lisäksi osamaksua rahoittavien yhtiöiden kanssa tehdyksi sopimuksen siitä, että autojen osamaksuluotot pidettäisiin korkeintaan 10 % vallinneen tason yläpuolella ja että käsiraha olisi autosta riippuen 33 1/3—50 % maksuaikojen vaihdella 18—30 kuukauteen. Kesäkuussa 1956 sopimusta ei kuitenkaan enää uudistettu, ja osamaksukaupan ehtoja lievennettiin tällöin.³

K a n a d a s s a on osamaksukaupan säätelyssä noudatettu samoja suunta- viivoja kuin USA:ssa. Se on nimittäin kohdistunut ensinnäkin vain osamaksukaupan ehtoihin ja toiseksi sitä on tapahtunut ainoastaan poikkeustapauksissa: toisen maailmansodan aikana (14. 10. 1941—13. 1. 1947) ja Korean korkeasuhdanteen vallitessa (marraskuu 1950 — toukokuu 1952). Jälkimmäisen periodin aikana käsirahan suuruus oli aluksi 33 1/3 autokaupoissa ja 20 % muiden osamaksulla myytävien tavaroiden osalta. Pisin maksuaika oli 18 kuukautta kaikissa osamaksukaupoissa. Vuoden 1951 maaliskuussa näitä ehtoja kuitenkin tiukennettiin, minkä lisäksi keskuspankki pyrki rajoittamaan luottovolyymiin kasvua ja välillistä verotusta kiristettiin.

Toimenpiteiden katsottiin vaikuttaneen osamaksukauppaa supistavasti. Suhdannekäänteeseen tapahtuttua lievennettiin vuoden 1952 keväällä annettuja määräyksiä ja säännöstely päättyi vuoden 1952 toukokuussa. Tämän jälkeen ei Kanadassa ole turvaututtu osamaksukaupan erityissäännöstelyyn, vaan osamaksuluottojen volyyymiin on rahapolitiikan yleisten keinojen lisäksi pyritty

¹ GRETE KOHLHAUSER & ADOLF NUSSBAUMER Teilzahlungskreditgeschäft in Österreich, Handbuch der Teilzahlungswirtschaft, s. 740—741.

² J. M. REES van den ENDE Teilzahlungskreditgeschäft in den Niederlanden, Handbuch der Teilzahlungswirtschaft, s. 695, 698—700.

³ FURTH et. al., s. 225—260.

vaikuttamaan keskuspankin ja rahalaitosten kesken käytävin neuvotteluihin. Esimerkiksi vuoden 1955 marraskuussa pankit suostuivat rajoittamaan luotonantoon osamaksukauppaa rahoittaville yhtiöille. Sen sijaan seuraavan vuoden lopulla *finance companies* -ryhmään kuuluvien yhtiöiden kanssa osamaksuluottojen rajoittamisesta käydyt neuvottelut muodostuivat tuloksettomiksi ja liikepankkien luotonannon rajoitus johti siihen, että osamaksua rahoittavat yhtiöt tyydyttivät rahoitustarpeensa muilta markkinoilta.¹

Edellä esitetty katsaus osamaksuluottojen säätelyyn perustuu käytettävissä olleisiin painettuihin lähteisiin. Onkin näin ollen luonnollista, ettei ole ollut mahdollista tarkastella yksityiskohtaisesti niitä »taustatekijöitä», jotka kussakin tapauksessa ovat motivoineet tämän selektiivisen luottokontrollin käytäntöön ottamisen, ja eräissä tapauksissa on tuottanut vaikeuksia ulottaa tarkastelu nykytilanteeseen saakka.

4. 2. *Vaikuttaako osamaksukauppa talouteen destabilisoivasti?*

Osamaksukaupan selektiivisen säätelyn voitaneen katsoa perustuvan kahteen perushypoteesiin: (1) Osamaksukaupalle tyypillinen ominaisuus on, että se aiheuttaa taloudellista tasapainottomuutta ja/tai myötävaikuttaa siihen. (2) Yleiset rahapoliittiset toimenpiteet eivät ole riittävän tehokkaita osamaksuluottojen säätelämiseksi, minkä vuoksi on tarpeen ottaa käytäntöön selektiivisiä toimenpiteitä.

Missä määrin nämä oletukset ovat perusteltuja? Osamaksukaupasta on kirjoitettu kokonainen kirjastollinen. Useimmat kirjoituksista ovat tosin poliittisia julistuksia osamaksuluottojen oletetuista sosiaalisista haitoista tai positiivisesta merkityksestä, mutta laaja on myös kirjallisuus, joka on analyttisesti mielenkiintoinen. Teoreettisesta keskustelusta ei ole suoritettu viime aikoina synteisiä eivätkä osamaksukauppaa koskeneet tutkimukset ole päässeet liiemmin vaikuttamaan hedelmöittävästi makroteoriaan.

Federal Reserve System'in tutkimuksessa HOMER JONES² luo katsauksen osamaksuluottoja koskeneeseen teoreettiseen keskusteluun. Sen perusteella voidaan todeta, että osamaksuluottojen vaikutus suhdannevaihteluihin oli vilkkaan keskustelun kohteena maailmansotien välisenä aikana. Eri kirjoittajat lähestyivät ongelmaa erilaisin analyysin välinein ja eri näkökulmista. Niinpä 1920-luvun keskustelu muodostui pääasiallisesti hypoteeseja luovaksi näkökohtatarkasteluksi. Ajanjakson pioneerityö oli EDWIN R. A. SELIGMANIN kaksiosainen teos,³

¹ FURTH ma. s. 260—266; E. P. NEUFELD *Bank of Canada Operations and Policy*, Toronto 1958, s. 78—79, 204—205.

² HOMER JONES *Theories of Consumer Instalment Credit in Relation to Economic Stability, Consumer Instalment Credit, Part I, Volume 1*, s. 235—256.

³ EDWIN R. A. SELIGMAN *The Economics of Instalment Credit, A Study in Consumer's Credit*, 2 vol., New York & London 1927.

jossa suhtauduttiin optimistisesti mahdollisuuksiin laajentaa jatkuvasti osamaksuluottojen määrää. Toiset kirjoittajat taas korostivat sitä merkitystä, mikä osamaksuluotoilla arveltiin olevan uusien hyödykkeiden markkinoimiseen ja joukkotuotannon laajenemiseen. Mutta 1920-luvulla kuultiin myös puheenvuoroja, joissa korostettiin osamaksuluottojen destabilisoivaa luonnetta. Huomautettiin, että noususuhdanteen aikana osamaksuluotot vaikuttavat taloudelliseen aktiviteettiin stimuloivasti. Seurauksena on yrittäjien optimistisuuden lisääntyminen, jolloin tuotantosunnitelmien liiallinen laajentaminen saattaa johtaa menekkivaikeuksiin silloin, kun osamaksuluottojen kasvunopeus hidastuu. Näin ollen osamaksuluotot voivat muodostaa yhden kumulatiiviseen lamakehitykseen johtavan tekijän.

Suhdannevaihteluita koskevissa tarkasteluissa 1930-luvulla kiinnitettiin runsaasti huomiota myös osamaksuluottoihin. Noususuhdanteen aikana tehtyjen osamaksusitoumusten arveltiin hidastavan elpymistä. Kestävien kulutushyödykkeiden ja investointitavaroiden kysynnässä tapahtuville muutoksille haettiin yhtymäkohtia. J. E. MEADE esitti teoksessaan,¹ että rikkaiden maiden kulutuksen volyymissa tapahtuu voimakkaita heilahteluja, koska kestävien kulutushyödykkeiden osuus kokonaiskulutuksesta on näissä maissa korkea. Meade ehdottikin, että valtiovallan olisi veroilla rajoitettava osamaksuluottoja noususuhdanteen aikana ja lamakauden vallitessa taas stimuloitava niitä tukipalkkioilla.

Synteesin sotien välisenä aikana käydystä keskustelusta suorittivat ROLF NUGENT ja GOTTFRIED HABERLER.² Nugent'in mukaan kulutusluotoilla on samanlainen tuloja lisäävä vaikutus kuin yrityssektorin pääomanmuodostuksella ja stimuloiva vaikutus on sitä suurempi mitä pitempi maksuaika kulutusluotoilla on. Noususuhdanteen paisuttaessa tuloja myös kestävien kulutushyödykkeiden kysyntä kasvaa ja osamaksuluotot laajenevat. Tällöin myös tuotantoportaassa tapahtuu kapasiteetin laajenemista. Mikäli tulonmuodostus heikkenee jostakin syystä, heikentyy kestävien kulutushyödykkeiden kysyntä voimakkaasti, mikä vaikuttaa kumulatiivisesti näiden tavaroiden tuotantoportaassa tulonmuodostukseen. Lisäksi, koska korkomenot muodostavat vain pienen osan rahoituspalkkiosta, Nugent katsoi koron muutosten vain heikosti vaikuttavan osamaksuluottoihin.

Haberler puolestaan korosti, että osamaksuluotot vaikuttavat erittäin stimuloivasti silloin, kun ne otetaan yleisemmin käytäntöön ja ennen kuin ne ovat saavuttaneet »kypsyyssvaiheen». Tällöin hänen mukaansa osamaksuluottojen vaihtelut ainoastaan heijastavat yleisessä tulotasossa tapahtuvia vaihteluita, ja osamaksuluotoilla on sekä noususuhdanteen että laman aikana ainoastaan vallit-

¹ J. E. MEADE *Consumer Instalment Credit and Unemployment*, London 1938.

² ROLF NUGENT *Consumer Credit and Economic Stability*, New York 1938; GOTTFRIED HABERLER *Consumer Instalment Credit and Economic Fluctuations*, New York 1942.

sevaa suuntaa voimistava vaikutus. Myös Haberler asettui epäilevälle kannalle kysymyksen ollessa korkopolitiikan mahdollisuuksista vaikuttaa osamaksuluottojen volyyymiin.

Seuraten vielä Homer Jones'in esitystä voidaan todeta, että teoreettinen keskustelu on jatkunut vilkkaana toisen maailmansodan jälkeen, mutta ideoiden lopullista kristallisoitumista ei vielä ole tapahtunut. Tässä yhteydessä ei ole syytä lähteä referoimaan käytyä laajaa keskustelua. Sen sijaan luodaan kat-saus siihen, miten tuoreessa teoreettisessa tarkastelussa on osamaksuluottojen suhdannepoliittista ongelmaa lähestytty.

Suhdanneteoreetikkojen näkemystä selvittää R. C. O. MATTHEWS teoksessaan *The Trade Cycle*.¹ Kirjoittaja huomauttaa, että kestävien kulutushyödykkeiden kysynnällä on yhtymäkohtia sekä säästämisessä että investoinneissa tapahtuviin heilahteluihin.

Ensinnäkin kestävien kulutushyödykkeiden hankinta saattaa muodostaa vaihtoehdon säästämiselle, joten molempiin vaikuttanevat osittain samat tekijät. Näin ollen kestävien kulutushyödykkeiden ostoissa tapahtuvat heilahtelut liittyvät herkästi — säästämisessä todettavien muutosten lailla — tulotasossa tapahtuviin muutoksiin. Kestävien kulutushyödykkeiden kysyntä saattaa siis muodostaa destabilisoivan tekijän, jonka vuoksi kokonaiskysyntä heilahtelee enemmän, kuin jos kulutus muodostuisi vain kertakulutushyödykkeistä.

Toiseksi kestävien kulutushyödykkeiden kysyntään vaikuttaa tulotasossa tapahtuvien muutosten lisäksi kuluttajien hallussa olevien hyödykkeiden varanto ja sen ikärakenne. Kestävien kulutushyödykkeiden varannon kasvettua voimakkaasti saattaa niiden kysyntä laimentua jo ennen kuin noususuhdanne on saavuttanut huippunsa. Lisäksi on mahdollista, että syntyy samanlaisia uusintahankintojen aiheuttamia heilahduksia kuin investointihyödykkeiden kohdalla.

Näin ollen kestävien kulutushyödykkeiden ostojen vaihtelut vaikuttavat sekä kokonaiskysynnän tasoon että sen koostumukseen. Kestävien kulutushyödykkeiden kysynnän vaihteluihin vaikuttaa lisäksi se, että ostot voidaan rahoittaa säästöillä ja/tai luotoilla. Osamaksuluottojen tarjonnalla saattaa olla tärkeä merkitys kuluttajien kokonaiskysynnän kannalta; säästöt ja osamaksuluotot siis tekevät kestävien kulutushyödykkeiden kysynnän vaihtelut suuremmiksi, kuin ne olisivat ilman näitä mahdollisuuksia.

Matthews huomauttaa kuitenkin, ettei ole helppoa arvioida, mikä merkitys kestävien kulutushyödykkeiden kysynnän heilahduksilla on ollut suhdannevaihteluissa. Joka tapauksessa se on voinut olla destabilisoiva tekijä ja eräissä tapauksissa myös heilahduksiin johtanut tekijä. Vaikka kestävien kulutushyödyk-

¹ R. C. O. MATTHEWS *The Trade Cycle*, Cambridge 1959, s. 123—127.

keiden merkitys tässä suhteessa — ja samaa voitaneen sanoa osamaksuluotoista — lienee toistaiseksi jäänyt varsin vähäiseksi, niin elintason noustessa sen merkitys saattaa lisääntyä.¹

* * *

Tiivistelmänä esitettäköön seuraavaa:

1. Teollistuneissa markkinatalouksissa osamaksukauppa on saavuttanut pysyvän sijan yhtenä markkinoimismuotona. Vaikka Suomessa osamaksukaupan suhteellinen merkitys on toistaiseksi ollut pienempi kuin useissa Länsi-Euroopan maissa, voidaan perustellusti olettaa, että osamaksukaupan merkitys edelleen lisääntyy ja että sen laajeneminen olennaisesti myötävaikuttaa 1960-luvulla kulutusrakenteen muutoksiin.

2. Osamaksukaupalle tunnusomainen piirre on, että hyödykkeen hinta muodostuu kalliimmaksi kuin käteisellä ostettaessa. Onkin syytä herättää kysymys, missä määrin ostajalla on mahdollisuus rationaalisesti suorittaa kulutusvalintansa, koska hänen mahdollisuutensa arvostella osamaksukauppaan liittyviä kustannuksia ovat yleensä varsin pienet.

3. Osamaksuluottojen volyyymi on toisen maailmansodan jälkeen paisunut siinä määrin, että tiettyjen talouspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi on useissa maissa katsottu aiheelliseksi täydentää traditionaalisia raha- ja finanssi-politiikan keinoja osamaksuluottojen säätelyllä.

4. Osamaksuluottojen säätelyyn on yleensä turvauduttu muiden talouspoliittisten toimenpiteiden yhteydessä.

5. On riippunut kunkin maan taloudellisesta ja poliittisesta järjestelmästä, mille elimelle osamaksuluottojen säätelyvalta on annettu ja mitä keinoja on käytetty osamaksuluottoihin vaikuttamiseksi. Kuitenkin voidaan todeta, että käsirahan minimin ja osamaksuluottojen pisimmän maksuajan määrääminen on ollut tämän säätelyn keskeisimpiä toimia.

¹ Tässä yhteydessä voidaan viitata viime suhdannetaantumana aikana Suomessa saatuihin kokemuksiin. Kun taloudellisen aktiviteetin elpyminen tapahtui vuoden 1959 alkupuoliskolla, elpymiseen vaikutti aluksi yrittäjien optimistisuuden lisääntymiseen liittynyt varastojen lisäämispyrkimys sekä yksityisen kulutuskysynnän elpyminen. Kulutusalttiuden nousu puolestaan liittyi paitsi palkkojen kansantulo-osuuden kasvuun myös todennäköisesti tuona ajankohtana tapahtuneeseen osamaksukaupan voimakkaaseen laajenemiseen Suomessa. Ks. J. J. PAUNIO The Finnish Economy in 1959, Bank of Finland, Monthly Bulletin no. 2/1960, s. 18.

HINNAT JA PALKAT VUOSINA 1959—1960

Taloudellisten Selvitysten edellisessä numerossa A: 22 tarkasteltiin hintojen ja palkkojen kehitystä syyskuun puolivälistä 1958 vastaavaan ajankohtaan vuonna 1959. Koska hinta- ja palkkakysymykset jatkuvasti ovat keskeisiä, pyrittiin katsauksessa niin ikään aivan pääpiirteissään valottamaan hinta- ja palkkapolitiikan ajankohtaisimpia ongelmia. Yleishuomiona todettiin, että hintojen ja palkkojen kehitys oli vakiintuneempi kuin vuosikausiin. Hinnat pysyivät melkein muuttumattomina puolitoista vuotta. Joskin maatalouden tuottaja- ja kuluttajahintoja yhä subventoitiin, vapauduttiin hintasäännöstelystä suurimmaksi osaksi ja palkkamarkkinoilla purkautui mekaaninen indeksisidonnaisuus.

Tässä katsauksessa tarkastellaan uusinta hintojen ja palkkojen kehityksen vaihetta. Koska kehitys on tällä kertaa ollut varsin suoraviivainen, jää katsaus tavallista lyhyemmäksi.

Hintojen kehitys

Vaikka vuoden 1959 puolivälissä alkanut suhdannenousu jatkui koko katsausajan, ei suhdannenousu kuvastunut niinkään hinnoissa kuin myydyissä määrissä, sillä raaka-aineiden runsaan tuotannon ja ostajien varovaisen ostopolitiikan johdosta ei yleisessä hintatasossa tapahtunut suuria heilahduksia. Kansainväliset selvitykset raaka-ainemarkkinoiden kulloisestakin tilasta ovat auttaneet hallituksia suunnittelemaan realistisemmin ostopolitiikkaansa ja kansainväliset, hintojen vakautumiseen tähtäävät, sopimukset ovat entistä laajemmalla pohjalla. Myöskin kustannustason jarruttamiseksi omaksuttu korko- ja luottopolitiikka on ollut omiaan estämään noususuhdanteen liikakuumenemistä johtamasta hintojen nousuun. Rahdit pysyttelivät edelleenkin vakaina. Sekä raaka-aineindeksit että tukkuhintaindeksit pysyivätkin näissä oloissa melko vakaina ja eräissä maissa tapahtunut 2—3 prosentin elinkustannusindeksin nousu johtui osaksi palvelusten kallistumisesta. Palvelun ja jakelun alalla on nimittäin ns. tuottavuuden nousu vähäinen.

Kuivuuden aiheuttaman tuotannon supistuksen takia nousivat maitotaloustuotteiden hinnat syksyllä 1959 Euroopan markkinoilla, mutta kasvaneen tuotannon johdosta hinnat jälleen alenivat vuoden 1960 alussa. FAO:n laatima maataloustuotteiden maailmanmarkkinaindeksi oli tammikuussa 1960 vain pro-

sentin korkeampi kuin vuotta aikaisemmin ja etenkin karjataloustuotteiden ja vehnän suuret tarjontaylijäämät estänevät elintarvikkeiden hintojen nousun kuluvanakin vuonna.

Katsauskaudelle ominainen piirre oli se, että dollari- ja puntahintojen ero raaka-ainemarkkinoilla muodostui pienemmäksi kuin neljään vuoteen, mikä näkyy esim. Moodyn ja Reuterin raaka-aineindekseistä. Mahdollisesti Moodyn indeksin aleneminen johtui myös siitä, että USA on pyrkinyt purkamaan strategisia raaka-ainevarastojaan, jotka tekniikan ja uusien synteettisten raaka-aineiden aikakaudella eivät enää ole yhtä tärkeitä kuin ennen. Yksityisten raaka-aineiden osalta tapahtui pieniä hinnannousuja vain kumin, polttoaineiden, keuruuaineiden sekä ei-rautapitoisten metallien kohdalla.

Puunjalostustuotteiden hinnat sen sijaan alkoivat kohota vuoden 1959 puolivälistä alkaen. Ilmeisesti puunjalostustuotteet jatkuvasti ovatkin tuotteita, joiden tarve kasvaa tuotantotasoa nopeammin. Sitä paitsi taloudellisen aktiiviteetin vilkastuminen lisäsi puunjalostustuotteiden kysyntää poikkeuksellisesti etenkin sahatavaran ja vanerin osalta, joiden kulutus mm. Englannin markkinoilla nousi vuoden 1960 alussa noin 20 % suuremmaksi kuin edellisenä vuonna. Puutavaran vientihinnat markoissa kohosivat katsauskautena 12 % ja ne ovat nykyisin, Tilastollisen päätoimiston indeksin mukaan, noin 30 % korkeammassa hinnoissa kuin ennen devalvaatiota. Pyöreän puun vientihinta on katsauskautena noussut 20—30 %.

Paperituotteiden hintojen kehitys ei ole ollut yhtä edullinen, sillä vaikka mm. voimaperin hinta on katsauskautena noussut, on paperituotteiden vientihintaindeksi nyt vain 20 % korkeampi kuin ennen devalvaatiota. Kun kansainvälisten selvitysten valossa näyttää siltä, että tuontitavaroiden hinnoissa ei ole kuluvana vuonna odotettavissa jyrkempiä nousuja, jatkunee ulkomaankaupan vaihtosuhte meille edullisena. Indeksierojen takia on tosin vaikea muodostaa aivan tarkkaa kuvaa vaihtosuhteen kehityksestä. Niinpä Tullihallituksen mukaan vaihtosuhte I neljänneksellä 1960 on 5 % alempi kuin vuonna 1954, mutta Tilastollisen päätoimiston indeksin mukaan 8 % korkeampi kuin vuonna 1954. Tämä johtuu mm. siitä, että Tilastollisen päätoimiston indeksistä puuttuvat metallitavarat ja tuontitavaroiden painot ovat vanhentuneet. Toisaalta Tilastollisen päätoimiston indeksi kuitenkin kuvastaa nopeammin hintasuuntaa, koska se laaditaan tehtyjen kauppohen perusteella, mutta Tullihallituksen laskelma perustuu laivauksiin. Joka tapauksessa voidaan olettaa, että pitemmällä tähtäyksellä vaihtosuhte huononee, mikäli Suomi ei pääse osalliseksi ns. ulko-seitsikkomaiden laajemmista markkinoista ja toisilleen myöntämistä tullialennuksista. Ensimmäiset näistä astuvat voimaan 20 prosentin suuruisina 1. 7. 1960 ja tullit poistetaan kokonaan vuoteen 1970 mennessä. Tullialennus kohtaa eniten pitkälle jalostettujen tavaroiden vientiä. Sen sijaan vähemmän jalostettujen tavarain tullit ovat jo nytkin vähäiset tai olemattomat, joten tullialennukset eivät niiden menekkiin ja hintoihin vaikuta.

Vaihtosuhte

(Tilastollinen päätoimisto, 1935 = 100)

	Vientitavarain (fob) yleisindeksi	Tuontitavarain (cif) yleisindeksi	Vaihtosuhte
1952	2 410	1 801	134
1953	1 944	1 590	122
1954	2 074	1 550	134
1955	2 175	1 510	144
1956	2 134	1 572	136
1957	2 347	1 780	132
1957 elok.	2 106	1 622	130
1958 »	2 707	1 927	141
1959 toukok.	2 545	1 853	137
1959 heinäk.	2 554	1 851	138
1959 jouluk.	2 584	1 902	136
1960 huhtik.	2 741	1 885	145

(Tullihallitus, 1954 = 100)

1959 I nelj.	134	135	99
1959 II »	127	133	95
1959 III »	130	133	98
1959 IV »	130	132	98
1960 I »	131*	138*	95

Paperiteollisuus on kuitenkin ilmoittanut, että sen on pakko alentaa vientihintojaan, mikäli EFTA:an ei liitytä. Sahatavaramme on yleensä ollut esim. Board of Traden tilastojen mukaan hiukan muita halvempaa. Vuonna 1959 oli nimittäin Neuvostoliiton keskihinta (cif) Englannin markkinoilla £66.11.2, Suomen £64.8.11, Norjan £69.17.11 ja Ruotsin £67.8.4 standartilta. Vuoden 1960 tammi—kesäkuussa olivat hinnat vastaavasti £68.13.0, £69.11.4, £75.14.0 ja £73.8.6. Laatuerot ja lajitelmat kuitenkin luonnollisesti vaikuttavat keskihintaan.

Vientihintojen nousu ei vielä hakkuukautena 1958/59 kuvastunut kantohintoihin, osaksi vientimaksujen, osaksi ostajien varovaisuuden takia. Niinpä Metsäntutkimuslaitoksen laskemat koko maan myyntimäärillä punnitut keskiarvot osoittivat kantohintojen tason hiukan laskeneen hakkuukauteen 1957/58 verrattuna, kuten taulukosta sivulla 62 havaitaan. Syksyllä 1959 Aulangon puuhuutokaupoissa, jotka tosin edustavat vain noin 15 % kokovuotisista hakkuumääristä, osoittivat hinnatkin 15—20 prosentin nousua edelliseen vuoteen verrattuna ja Pohjois-Suomen valtionmetsien myynneissä nousivat hinnat jopa 30 %. Tapahtunut raakapuun hinnannousu on havaittavissa myöskin tukkuhintaindeksin puutavaran alaindeksistä, joka syyskuusta 1959 huhtikuuhun 1960 on noussut 7 %.

Muut hinnanmuodostukseen ratkaisevasti vaikuttaneet tekijät olivat katsauskautena maataloustuotteiden hintojen tarkistus elokuussa sekä vuokrien tarkistus lokakuussa 1959 ja tammikuussa 1960. Sen sijaan katsauskautena tapahtuneet palkkojen korotukset ovat ilmeisesti pysyneet keskimääräisen tuotavuuden nousun rajoissa, joten ne ovat olleet hintaneutraaleja.

Vaikka poikkeusajan säännöstelyjärjestelmää on vuosi vuodelta purettu, puuttuu valtiovalta edelleen monella tavalla kotimaan hintojen muodostukseen. Hintasäännöstelystä vapautettiin syyskuussa 1959 mm. kaupunkien raitiotiemaksut, mutta säännöstelyyn jäi edelleen vielä 17 % kuluttajan hintaindeksin tavaroista. Säännöstelyyn kuuluu mm. maito, kerma, meijerivoi, edamerjuusto, pullokerma, margariini, sokeri, sekoittamattomat väkirehut, koksi, linja-automaksut, munat, tuore liha sekä kuusi tullinimikeryhmää, mm. autot. Lain hintatason turvaamiseksi vuodeksi 1960 eduskunta hyväksyi 23. 12. 1959. Vuokrasäännöstelylaki hyväksyttiin ensin vain kesäkuun loppuun, mutta eduskunta pidensi sen Helsingin, Turun ja Tampereen kaupunkien osalta vielä vuodella eli kesäkuun 1961 loppuun.

Keskimääräiset kantohinnat hakkuuvuosittain
(Myyntimäärillä painotetut)
Koko valtakunta

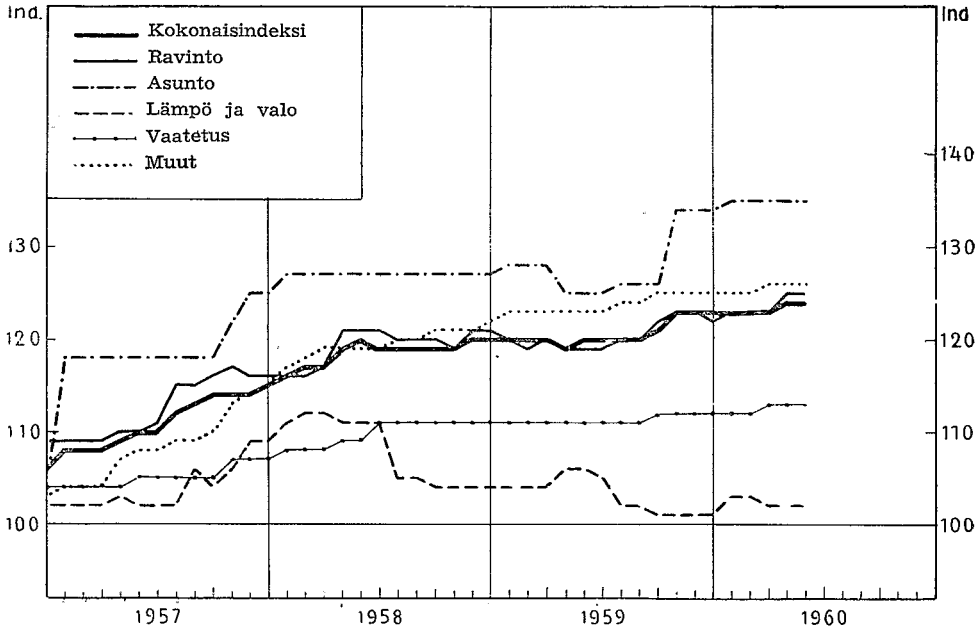
Hakkuuvuosi	Havusahapuu mk/j ³	Kuusipaperipuu mk/p-m ³	Koivuhalko mk/p-m ³
1949—50	34	346	198
1950—51	64	699	350
1951—52	119	1 918	679
1952—53	83	942	463
1953—54	84	887	383
1954—55	93	1 031	224
1955—56	80	899	267
1956—57	73	805	264
1957—58	87	830	223
1958—59	77	767	167
1959—60 ¹	90	800	150

Valtioneuvostolle myönnettyt säännöstelyvaltuudet ovat niin ollen muodollisesti edelleen laajat, vaikkei niitä enää sovelletakaan täydessä laajuudessaan. Periaatteessa kuitenkin esim. laki hintatason turvaamisesta antaa valtioneuvostolle vallan säännöstellä kaikkien muiden paitsi tuonnin vapaalistalla olevien tavaroiden hintoja. Ulkomaankaupassa on edelleen hankittava vientilupa lähinnä valuutántarkkailun takia. Länsituonnista on 17 % lisenssipakon alaista. Hinnantasaussjärjestelmää on jossakin määrin jatkettu tuontikaupparahaston puitteissa

¹ Arvioluku.

Elinkustannusindeksi

1956 = 100

ja erilaiset tullijärjestelmät, polttoaineen ja margariinin verolaki, nykyinen liikevaihtovero, maatalouden hintajärjestelmä, kotimaisen sokerin tuotannon turvaamislaki ym. rajoittavat kilpailua eri alojen yrittäjien kesken. Myöskin tuottajien ja tuojien väliset kartellisopimukset sekä esiintynyt bruttohintapyykimys ovat muovanneet kansantalouttamme ns. järjestöjen taloudeksi, jossa hinnanmuodostus ei ole yhtä vapaa kuin joskus 1920- ja 1930-luvulla. Ulkomaisen kilpailun kasvu on todettu kuitenkin tekijäksi, joka jarruttaa hintapainetta. Säännöstelyn lieventämisen hyödyllisyys havaittiin myöskin valuuttasäännöstelyn alalla. Valuuttasäännöstelylakia jatkettiin vuoden 1962 loppuun saakka, mutta säännöstelymääräyksiä lievennettiin, mikä nosti välittömästi ulkomailla markkasetelien vaihtokurssia jopa yli pariarvon.

Valtiovalln hintapoliittisista toimenpiteistä on vielä mainittava, että polttoaineiden liikevaihtoverossa suoritettiin vuoden 1960 alusta tasaaminen siten, että polttoöljyjen vero alennettiin 20:stä 10 prosenttiin ja hiili sekä koksi tulivat veronalaisiksi samalla määrällä. Kun vientimaat odotuksen mukaan alensivat vientihintaansa veron määrällä pysyäkseen markkinoilla, ei vähittäishinnoissa veronmuutoksesta huolimatta ole tapahtunut nousua. Odotettua esitystä liikevaihtoveron siirtämisestä myyntiportaaseen ei hallitus esittänyt eduskunnalle.

Hintojen kehityksen valvontaa varten on sosiaaliministeriön hintaosastolla edelleen suoritettu hintatiedusteluja vähittäismyyntihintojen muodostamisesta. Suoranaiset hintarikkomukset ovat olleet vähäisiä. Seuraava taulukko osoittaa hintojen kehitystä 88 tarvikelajin ryhmän perusteella elo—syyskuusta 1957 lähtien.

	1957 elo-syyskuu	1959 toukokuu	1959 marraskuu	1960 huhtikuu
Elintarvikkeet	100.0	113.5	120.0	121.9
Kotitalouden metallitavarat	100.0	115.5	120.6	122.7
Rakennustarvikkeet.....	100.0	106.3	109.0	111.2
Tekstiili-, kumi- ja nahkatuotteet	100.0	104.9	107.9	107.7
Sekalaiset tarvikkeet	100.0	110.8	113.6	113.4
Maksut	100.0	110.9	111.9	113.3
Yhteensä	100.0	110.3	114.3	115.4

Kuten edellisessä katsauksessa todettiin, oli devalvaatio pääosiltaan lyönyt itsensä läpi hintatasossa jo toukokuussa 1958 ja siitä lähtien tapahtunut hintojen nousu johtuu muista syistä. Ulkomaisen kilpailun kasvusta huolimatta on metalliteollisuus pystynyt ilmeisesti siirtämään tuotantokustannuksiaan myös hintoihin, mitä taas tekstiilialan kireämpi markkinatilanne ei ole sallinut. Joka tapauksessa kotimarkkinateollisuuskin on ilmoittanut varautuneensa siihen lisääntyvään kilpailuun, mitä mahdollinen liittyminen ns. seitsikkomaihin merkitsisi.

Elinkustannusindeksi ja tukkuhintaindeksi ovat nousseet 3—4 %, mikä osoittaa lievää hintojen nousutendenssiä. Vaikka hintataso ei niin ollen ole ollut yhtä vakaa kuin edellisenä katsauskautena, ei meidän hinnankehityksemme vielä sanottavasti poikkea maailman hintojen yleistasosta. Esim. Ruotsissa on hintojen kehitys ollut aivan samansuuntainen kuin meillä, joskin on otettava huomioon, että Ruotsissa tuli vuoden alusta voimaan 4 prosentin liikevaihtovero. Tanskassa on elinkustannusindeksi noussut 2.5 %, Ranskassa 3.1 %, Saksassa 1.8 %, mutta Norjassa, Yhdysvalloissa, Sveitsissä ja Englannissa vain vajaan prosentin. Tukkuhintaindeksin mukaan ei hinnankehityksemme kuitenkaan ole yhtä hyvä, sillä meillä on nousu 4 %, kun monissa maissa hintataso noususuhdanteesta huolimatta on laskenut tai pysynyt paikallaan.

Yleiskatsauksen kotimaisten hintojen viimeaikaisesta kehityksestä antaa seuraava virallisia hintaindeksejä koskeva asetelma.

	1957 elokuu	1959 elokuu	1960 huhtikuu	Muutos % elok. -57— huhtik. -60	Muutos % elok. -59— huhtik. -60
Kuluttajan hintaindeksi, X—XII 1957 = 100	104	108	..	+ 3.8
Elinkustannusindeksi, X 1951 = 100.....	125	133	138	+ 10.4	+ 3.8
Tukkuhintaindeksi: koti- markkinatavarain yleisindeksi, 1935=100	1 919	2 092	2 168	+ 13.0	+ 3.6
<i>Kotimaiset tavarat</i>	1 958	2 132	2 234	+ 14.1	+ 4.8
Maataloustuotteet.....	2 123	2 240	2 373	+ 11.8	+ 5.9
Metsätaloustuotteet	2 834	3 005	3 205	+ 13.1	+ 6.7
Teollisuustuotteet.....	1 610	1 803	1 863	+ 15.7	+ 3.3
<i>Tuontitavarat</i>	1 834	2 005	2 026	+ 10.5	+ 1.0
Rakennuskustannus- indeksi, 1951 = 100 ..	113	119	120	+ 6.2	+ 0.8

**Eräiden maiden elinkustannusindeksin ja tukkuhintaindeksin
muutos III neljänneksestä 1959 huhtikuuhun 1960**

	Elinkustannusindeksi %	Tukkuhintaindeksi %
Suomi	3.1	4.1
Ruotsi	3.2	2.8
Norja	0.8	0.0
Tanska	2.5	0.0
Saksa	1.8	1.0
Englanti	0.8	0.9
Ranska	3.1	2.4
Belgia	0.0	0.0
Hollanti	0.9	—1.0
Italia.....	2.7	2.1
USA	0.9	0.0
Sveitsi	0.9	1.0

Maataloustuotteiden hinnat

Kun elintarvikkeiden hinnat ovat noin 40 % kuluttajan hintaindeksin budjetista ja kun viime vuosiin asti palkat ovat olleet sidottuja elinkustannusindeksiin, on etenkin maatalouden tuottajahintoihin kiinnitetty julkisuudessa suurta huomiota. Kuitenkin on huomattava, että tuottajahinnat eivät keskimäärin ole kuin 50—70 % kuluttajan maksamasta vähittäishinnasta, minkä lisäksi elintarvikeryhmään kuuluu merkittävä osa tuontitavaroita, siirtomaatavaroita, kalaa, vihanneksia, puutarhatuotteita ym., joiden hinnat eivät ole välittömästi riippuvaisia maatalouden hintalasta. Poikkeuksetta kaikissa teollisuusmaissa on niin ikään ollut voimassa ns. maataloustulolakeja, joilla pyritään toisaalta turvaa-

maan tietty elintarvikkeiden omavaraisuus ja toisaalta kaventamaan maatalouden ja muiden elinkeinojen välillä vallitsevia tuloeroja. Mm. Ruotsissa on voimassa ns. maatalouden hintalaki 1. 9. 1965 saakka. Meidän nykyinen lakimme on voimassa vielä satovuoden 1960/61. Lain arvostelijat pitävät sitä inflatorisena, koska tietty palkkojen nousu johtaa myös maataloustuotteiden hintojen nousuun. Lain puoltajat taas ovat päinvastoin esittäneet käsityksen, että se on omiaan hillitsemään jyrkkiä palkkojen korotuksia. Eduskunta hyväksyi keväällä 1960 puolestaan toivomusaloitteen, että lakia uudistettaessa otettaisiin huomioon mahdollisuuksien mukaan mm. maatalouden tuotantokustannusten erilaisuus maan eri osissa ja erikokoisilla viljelmillä.

Kuten jo edellisissä Selvityksissä esitettiin, suoritettiin maataloustulon tarkistus elokuussa 1959, jolloin satovuodelle 1959/60 määrättiin uudet takuu- ja tavoitehinnat. Elinkustannusindeksiä uudet hinnat korottivat prosentin verran ja elintarvikeryhmää pari prosenttia. Tähän vaikutti osaltaan myöskin ns. kausimarkka, jolla maidon kuluttajahintaa yleensä talvikuukausina korotetaan kalliimpien kuljetuskustannusten takia.

Maatalouden hintatoimikunnan kesken satovuoden suorittamissa maataloustulon tarkistuslaskelmissa 1960 todettiin maidon ja kananmunien tuottajahintojen pysyneen sallituissa vaihtelurajoissa eikä aiheuttavan toimenpiteitä. Maidon ns. kausimarkka poistettiin Sosiaaliministeriön päätöksellä Helsingin maidonhuoltoalueella huhtikuun alusta ja koko maassa 11. 5. 1960 lukien. Sianlihan tuottajahinnan pysyttämiseksi vahvistetun tavoitehinnan tasolla alennettiin maahan tuotavan sianlihan tullia 12. 3. 1960 lukien 125 markasta 98 markkaan ja toukokuussa 1960 vielä 13 markkaa eli 85 markkaan kilolta jäljellä olevaksi satovuodeksi. Kesäkuun alusta voimaan tulleen uuden tullitariffin mukaan sianlihan tulli on 100 markkaa kilolta.

Kuten jo aikaisemmin mainittiin, nousivat voin maailmanmarkkinahinnat syksyllä 1959, minkä vuoksi valtion vientitukimenot supistuivat noin miljardin edellisestä vuodesta, vaikka voin vienti kasvoikin 4 %. Voin vientipalkkion keskiarvo vuonna 1958 oli 267: 23 mk/kg ja vuonna 1959 140: 18 mk/kg. Kaikkiaan maataloustuotteiden vientipalkkioihin tarvittiin 7.7 miljardia markkaa. Vientihintojen laskun ja viennin kasvun johdosta vientipalkkioiden tarve kuluvana vuonna kuitenkin nousee.

Voin kotimainen hinnanalennuskorvaus, joka maksetaan myös vientivoista, on koko katsauskauden ollut 209 mk/kg.

Seuraava taulukko osoittaa maataloustuotteiden keskimääräisten luovutus hintojen kehitystä katsauskautena. Heinäkuusta 1959 huhtikuuhun 1960 ovat maataloustuotteiden luovutushinnat nousseet noin 10 %, maatalouden käyttämät tarvikkeet 5.5 % ja tukkuhinnat 4.4 %. Kuluttajan hintaindeksi on vastaavasti noussut vajaat 4 %, josta kuitenkin vain 1.6 % johtuu ravintoryhmän kallistumisesta, sillä vuokrat ovat nousseet samanaikaisesti 8 % ja »muut menot» 1.8 %.

Maataloustuotteiden luovutushinnat ja luovutushintaindeksit

	1937/39	1959 huhtikuu	1959 heinäkuu	1960 huhtikuu
Maito mk	1:24	29:16	28:81	30:63
Kananmunat »	14:20	224:10	212:60	252:50
Sianliha »	11:75	220:—	242:—	284:60
Naudanliha »	7:25	211:90	208:60	246:70
Lampaanliha »	9:11	263:90	291:—	267:20
Vehnä »	2:62	46:26	46:16	51:60
Ruis »	2:25	46:49	46:96	51:90
Ohra »	2:07	34:54	30:46	36:90
Kaura »	1:62	33:31	29:83	36:20
Herne »	3:20	67:—	68:54	67:—
Peruna »	—:62	10:05	15:34	15:10
Luovutushintaindeksit:				
Kotieläintuotteet	100	2 226	2 254	2 460
Peltoviljelystuotteet	100	1 885	1 878	2 105
Kaikki maataloustuotteet	100	2 125	2 115	2 329
Maataloustarvikkeet	100	1 569	1 553	1 639
Koneet ja kalusto	100	1 856	1 862	1 906
Väkirehut	100	1 317	1 296	1 364
Väkilannoitteet	100	1 048	1 000	1 171
Rakennustarvikkeet	100	2 010	1 993	2 008
Maatalouspalkat	100	3 471	3 471	3 609
Tukkuhintaindeksi	100	1 748	1 744	1 821

Nykyisen, lokakuun 14 päivänä 1958 maatalouden hintatasosta annetun lain nojalla vahvistetaan maataloustuotteiden hinnat elokuussa viimeisen kerran tulleiksi satovuodeksi.

Palkat

Työmarkkinoilla vallitsi koko vuoden 1959 verraten hyvä työrauha, huomattavampia lakkoja oli vain rakennusalalla, ja työehtosopimukset olivat voimassa kaikilla aloilla. Työväen reaaliansiossa tapahtui myös nousua, sillä yleisen 3 prosentin tasokorotuksen lisäksi tapahtui ns. liukumista 2—3 %, mikä yhteensä ylitti elinkustannusindeksin nousun, niin että reaaliansiot olivat nousseet vuoden kuluessa 2 %. Työehtosopimusten päättyessä syksyllä 1959 ei kuitenkaan saatu keskusliittojen välillä aikaan yleissuosituksia uusista palkoista. SAK:n esittämä 6 prosentin palkkavaatimus, oli nimittäin STK:n mielestä epärealistinen ja inflatorinen (STK:n alkutarjous oli 2 %). SAK puolestaan arvioi suotuisan suhdannekehityksen sekä työn tuottavuuden nousun antavan mahdollisuuden suurempaan nousuun. Lopullisissa sopimuksissa päädyttiin kompromissiin.

Useina vuosina on metallialan sopimus antanut suuntaa työehtosopimuk-

sille. Tällä kertaa solmittiin ensimmäinen sopimus puunjalostusalalla 15. 2. 1960. Sopimuksen mukaan oli palkankorotus 3 %, minkä lisäksi maksetaan korvausta kahdelta arkipyhältä. Metalliala solmi heti sen jälkeen sopimuksen, jossa korotus oli 3.5 %; lisäksi tuli 75 prosentin korvaus kahdelta arkipyhältä. Yhteensä arvioitiin metallialan korotus 4.3 prosentiksi. Elintarvike-, sähkö-, ravintola-ym. aloilla päästiin sopimukseen vasta pitkällisten neuvottelujen ja lakon uhkan jälkeen, mutta toukokuussa olivat kaikkien STK:n alaisten liittojen palkkasopimukset selvät vuodeksi 1960. Korotukset vaihtelivat 2.5 ja 3.5 prosentin välillä, minkä lisäksi eräillä aloilla sovittiin mainituista arkipyhäkorvauksista, 45 tunnin työviikosta ym. Työehtosopimuksissa tapahtuneiden muutosten lisäksi katsauskautena toteutettiin sosiaalilainsäädännön alalla eräitä kauan vireillä olleita uudistuksia, joilla on kauaskantoinen vaikutus työ- ja palkkaoloihin.

Työttömyysvakuutuslaki hyväksyttiin kahta tietä työttömyyskassalain ja työttömyyskorvauslain muodossa. Viimeksi mainittu on tarkoitettu turvaamaan erityisesti pienviljelijäin ja metsätyöntekijäin toimeentulon valtion varoilla työttömyysaikoina. Korvauksen suuruus vaihtelee kunnan kalleusryhmityksestä riippuen 710—800 markkaan perheellisille ja 540—600 markkaan perheetömille päivässä. Korvausta voidaan antaa enintään 120 päivältä henkilölle, jolle ei ole voitu osoittaa työtä. Tämä laki turvaa siten työttömyysvakuutuksen ulkopuolelle jäävän tilapäisansiossa käyvän maaseutuväestön edut työttömyyden varalta.

Työttömyysvakuutuslaki, jota on valmisteltu jo viiden vuoden ajan ja josta kaksi hallituksen esitystä oli hylätty, tuli hyväksytyksi ns. kassalinjan mukaisesti. Työnantajat osallistuvat kustannuksiin 1/4 prosentilla maksettujen palkkojen määrästä. Työmarkkinajärjestöjen alkuperäinen esitys oli, että sosiaaliministeriö vahvistaisi vuosittaiset maksut vastaamaan arvioitua työttömyyttä. Laki täydentää vanhaa kassalakia ja johtanee lukuisten uusien kassojen perustamiseen. Sosiaaliministeriö vahvistaa kassojen säännöt.

Edellä mainitut lait vähentävät ilmeisesti painetta valtion työllisyystöihin, johon etenkin maaseudun rakennetyöttömyys on johtanut.

Toukokuussa 1960 eduskunta hyväksyi myös uuden vuosilomalain, joka piteni yksityisoikeudellisessa työsuhteessa olevien lomat viikolla eli kolmeen viikkoon.

Uuden lomalain tultua voimaan on keskimääräinen teollisuuden työaika Suomessa arvioitu 2 090 tunniksi vuodessa työntekijää kohti. Ruotsissa vastaava luku on 2 110 tuntia, eli 20 tuntia pitempi. Keskeytymättömässä kolmivuorotyössä, jossa työviikko on 42 tuntia, on työaika Suomessa 2 000 tuntia vuodessa työntekijää kohti STK:n laskelmien mukaan. Seuraava taulukko osoittaa keskimääräistä työaikaa yksivuorotyössä eri maissa käytettävissä olevien ILO:n tilastojen mukaan. Taulukkoa tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, että vapaa-aikaa koskevissa järjestelyissä tapahtuu jatkuvasti muutoksia ja että mm. USA:ssa ja Kanadassa on 5 päivän työviikko.

	Viikkotyöaika tuntia	Lomapäivien luku	Vapaapäivien luku
Suomi.....	45	20	32
Ruotsi	45	18	29
Norja	45	18	28
Tanska	45	18	29
Länsi-Saksa	44	12	22—25
Ranska	40	18	28
Englanti	42	12	18
USA	40	12	20
Kanada.....	40	12	19

STK:n ennakoarvion mukaan merkitsi loma-ajan piteneminen 1.7 % keskituntiansioihin ja 3.5 miljardin markan lisämenoa teollisuudelle vuodessa. Ilmeisesti automaation edistyminen kuitenkin johtaa yhä lyheneviin työaikapyrkimyksiin. TVK on myös tuonut esille esityksen 5-päiväisestä työviikosta virkamiehille.

Metsätyöpalkkasopimus, joka astui voimaan 22. 2. 1960 lukien, solmittiin vuodeksi 1960 aikaisempaa laajemmalle pohjalle, sillä myös Maataloustyönantajain Liitto osallistui neuvotteluihin metsähallituksen, Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliiton, Vapon sekä Suomen Maaseututyöväenliiton ohessa. Korotukset olivat suunnilleen samaa suuruusluokkaa kuin paperi- ja puumassateollisuudessa sekä mekaanisen puunjalostuksen alalla eli 3.5 % kokonaisansioihin. Viime aikoina esiintyneen hevosmiesten puutteen takia korotettiin ajomiesten palkkoja jonkin verran enemmän. Uudet palkat johdettiin entisistä siten, että miehen päiväpalkkaan lisättiin 40 markkaa ja urakkanormeihin 50 markkaa. Vastaavat lisäykset hevosmiehille olivat 100 markkaa ja 120 markkaa. Kuten ennenkin on maa jaettu kahdeksaan palkkausalueeseen ja uudet päiväpalkanormit vaihtelevat siten 1 010 ja 1 230 markan ja urakkanormit 1 280 ja 1 530 markan välillä. Hevosmiesten vastaavat päiväpalkanormit vaihtelevat 2 130 ja 2 890 markan ja urakkanormit 2 750 ja 3 640 markan välillä.

Metsäpalkat eroavat siinä suhteessa edelleen muiden alojen palkkauksesta, että valtiolta pitää palkkatarkkailua tarpeellisenä työväen vähäisen järjestyneisyyden takia. Metsätyövoimastahan on valtaosa itsenäisiä pienviljelijöitä. Sosiaaliministeriön lokakuussa 1959 tekemän päätöksen mukaan on metsäpalkkasopimusten noudattamista tarkkailtava myös järjestymättömien työnantajien mailla. Mm. tammikuussa 1960 todettiin keskipäiväansion olleen 6 % normien alapuolella. Hallitus teki keväällä 1960 esityksen metsä- ja uittotyöväen minimipalkkalaiksi vuoden 1962 loppuun asti. Vaikka maassamme ei tähän mennessä ole ollutkaan vähimmäispalkkalainsäädäntöä, ja vaikka säännöstelystä onkin pyritty yleensä vapautumaan, on mm. Kansainvälinen Työjärjestö suositellut säännöstelyä heikosti järjestäytyneille aloille. Seuraava taulukko osoittaa hakkuumiesten palkkojen kehitystä sosiaaliministeriön mukaan vuo-

desta 1957 lähtien. Virallinen tilasto lasketaan vuodesta 1958 lähtien vuosineljänneksittäin.

Hakkuumiesten päiväansio

		mk			mk
Tammikuu	1957	1 350	I nelj.	1957	1 301
»	1958	1 330	I	» 1958	1 320
»	1959	1 280	I	» 1959	1 300
»	1960	1 284	I	» 1960	1 331
Huhtikuu	1960	1 366			

Moottorisahoilla työskentelevien päiväansiot muodostunevat 400—500 markkaa korkeammiksi.

Maatalouden palkkasopimuksessa, joka solmittiin 15. 3. 1960 myönnettiin maataloustyöntekijöille päiväpalkkaan samat markkamääräiset korotukset kuin metsätyömiehillekin, mikä palkkojen alhaisuuden takia merkitsi 4.5 prosentin korotusta. Vaikka maatalouspalkkasopimus käsittää noin 60 000 työntekijää, ulottuu sopimuksen merkitys laajalle, sillä kesä kautena on työntekijämäärä kaksinkertainen, ja maatalouspalkkojen mukaan otetaan huomioon nykyisessä maatalouden hintajärjestelmälaskelmassa myös viljelijäperheen oma työ. Miesten keskimääräinen tuntiansio maataloudessa marraskuussa 1959 oli 120 markkaa ja naisten 93 markkaa.

Virkamiesten palkkoihin hyväksyi eduskunta kesäkuussa 1960 korotuksen ns. sekalinjaa soveltaen siten, että tammikuun alusta maksetaan palkkoihin 3 % taannehtivasti ikälisät ja kalliinpaikanlisät mukaan luettuina, kuitenkin vähintään 1 500 mk kuukaudessa, mikä alimmissa palkkaluokissa merkitsee prosentuaalisesti suurempaa korotusta. Minimikorotusta sovelletaan IV kalleusryhmän palkoista 19. palkkaluokkaan asti, III ryhmän 20. palkkaluokkaan asti jne.

Kokemus osoittaa, että ns. keskimääräinen työn tuottavuus eli tuotannon määrä työntekijää ja aikayksikköä kohti teollistuneissa maissa nousee suunnilleen samaa eli 3—4 prosentin vuosivauhtia, joskin suhdannevaihtelut voivat aikaansaada lyhempiäaikaisia heilahduksia puoleen tai toiseen. Jonkinlaisena »sormisääntönä» joka tapauksessa pidetään, että palkankorotukset, jotka eivät ylitä ns. keskimääräistä tuottavuutta (ts. kansantuote per työntekijä) ovat hintaneutraalit. Jos oletetaan tuottavuuden kehittyneen katsauskautena eri maissa samalla vauhdilla, voi palkkatason kehityksen vertailu antaa jonkinlaista osviittaa kansainvälisestä kilpailukyvyvystämme. Käytettävissä olevien tietojen mukaan merkitsevät katsauskautena Länsi-Euroopan maissa toteutetut palkkajärjestelyt 4—8 prosentin nousua ansioihin, minkä lisäksi eräissä maissa on työaikaa lyhennetty. Kun meillä suoritettavat normipalkankorotukset liikkuvat 3—4.5 prosentin vaiheilla ja kun voimakas noususuhdanne on lisännyt etenkin vientiteollisuuden kannattavuutta, tuottavuus on noussut ja kansantuote kasva-

nut 7—9 %, eivät palkankorotukset aiheuttane sanottavaa hintapainetta. Työajan lyheneminen ja loma-ajan piteneminen ovat kuitenkin tässä vaiheessa vielä tekijöitä, joiden vaikutusta tuotannon tehoon ja kilpailukykyyn on vaikea arvioida. Niin ikään on syytä olettaa, että mahdollinen tullisuojan alentaminen rajoittaa kustannusten nostomahdollisuutta etenkin kotimarkkinateollisuudessa, sillä nykyinen tullitasomme on lähes kaksinkertainen muihin pohjoismaihin verrattuna.

Virallinen palkkatilasto II neljännekseltä 1959 ja I neljännekseltä 1960

Markkaa

Teollisuusala	Miehet		Naiset	
	Keskituntiansio		Keskituntiansio	
	1959 II	1960 I	1959 II	1960 I
Malmikaivokset (ei rauta-) ja rikastamot	249	258	—	—
Kalkkivilouhimot ja -rouhimot	240	245	147	147
Kalkki- ja sementtiteollisuus	234	238	144	143
Lasitehtaot	237	236	138	139
Posliinitehtaot	251	256	171	174
Metalliteollisuus	238	244	160	164
Nahka-, kenkä-, nahkateos- ja kumitavarateollisuus	202	203	151	152
Kutomateollisuus	203	210	150	156
Vaateteollisuus	204	203	146	152
Paperi- ja puumassateollisuus	233	249	161	170
Saha-, vaneri- ja puutaloteollisuus	205	213	150	156
Puulaiva- ja veneveistämöt	242	245	—	—
Sokeri- ja makeisteollisuus	230	227	157	158
Tupakkateollisuus	225	225	164	168
Sähkölaitokset	226	227	139	150
Keskimäärin	229	237	154	159

Sosiaalisen tutkimustoimiston laskemien ennakkotietojen mukaan oli vuoden 1960 I neljänneksellä teollisuudessa miesten keskimääräinen tuntiansio 237 markkaa ja naisten 159 markkaa eli 2.2 % ja 1.9 % korkeampi kuin IV neljänneksellä 1959, mikä on uusien työehtosopimusten aikaansaamaa nousua. Kun kokemuksen mukaan kesäkautena tapahtuu vielä ns. liukumista, on todennäköistä, että arvio 5—6 prosentin noususta teollisuuden ansiotasossa käy toteen. Työllisyyden kasvun, virkamiespalkkojen korotuksen ym. johdosta kansantalouden palkkasumma nousee vielä enemmän. Samanaikainen tuottavuuden kasvu (teollisuustuotanto 14. % suurempi kuin edellisenä vuonna) edulliset tuontihinnat ja ulkomainen kilpailu peittänevät palkkakustannusten nousun kuitenkin niin, ettei kustannuspuolelta ole odotettavissa sanottavaa painetta hintojen nousuun. Mm. suotuisa talletusten kasvu viittaa taasen siihen, ettei kulutusalttius ole kasvanut siinä määrin, että se johtaisi voittojen korotus-

**Eräiden maiden
teollisuuden tuntiansiot dollareissa**
(Miehet ja naiset; Suomi = 100)

Maat	1956		1959 I nelj.	
	\$	Indeksi	\$	Indeksi
Suomi	0.75	100	0.63	100
Saksa	0.46	61	0.54	86
Belgia	0.55	73	0.56	89
Tanska	0.63	84	0.75	119
Ranska	0.53	71	0.47	75
Englanti	0.60	80	0.67	106
Italia	0.32	43	0.35	56
Hollanti	0.42	56	0.44	70
Norja	0.67	89	0.79	125
Ruotsi	0.91	121	0.94	149
Sveitsi	0.64	85	0.66	105
USA	1.98	264	2.23	354

pyrkimyksiin hintoja nostamalla. Hintojen ja palkkojen kehitys näyttää niin ollen tätä kirjoitettaessa vakaalta.

Joskin kansainvälisiin vertailuihin rakenne-eroavuuksien ym. takia on aina suhtauduttava varauksella, antanee yllä oleva asetelma yleiskuvan teollisuuden palkkojen kehityksestä eri maissa devalvaatiomme jälkeen. Ns. sosiaaliset lisät eivät sisälly esitettyihin lukuihin.

Kaikissa johtavissa talousmaissa pyritään nykyisin taloudelliseen kasvuun ilman inflaatiota. Suomessa liittyy taloudelliseen kasvuun vielä ns. suurten ikäluokkien sijoittaminen työmarkkinoille, mikä tehtyjen selvitysten mukaan edellyttää paisuvaa investointitoimintaa. Kansainvälisen kilpailukyvyyn säilyttäminen edellyttää sen vuoksi jatkuvasti myös maltillista hinta- ja palkkapolitiikkaa.

15. 6. 1960. -

LUOTTOVOLYYMITILASTOT JA LUOTTOLAITOSTEN LUOTTOVOLYYMI VUONNA 1959

Luottovolyymitutkimuksen rakenne

Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen suorittaman luottovolyymitutkimuksen tulokset julkaistaan nyt kahdennentoista kerran. Luottovolyymitutkimuksen täydellinen uudistaminen suoritettiin vuoden 1958 tilastossa.¹ Nyt julkaistava luottovolyymitutkimus on täten toinen uudistetussa sarjassa. Itse luoton käsitteen suhteen ei ole tehty mitään muutoksia vuoden 1958 tutkimukseen verrattuna. Luotonsaajien sektorijakoa on täsmennetty siten, että ensinnäkin ryhmään 9, *Kunnat ja seurakunnat*, on muodostettu uusi alaryhmä, *kuntainliitot*. Aikaisemmin kuntainliitot oli ryhmitetty maalaiskuntain kanssa samaan alaryhmään. Toiseksi on ryhmä 11, *Henkilö- ja sekalaisluotot*, jaettu kolmeen alaryhmään, joiden määritelmät ovat seuraavat:

111. Yksityiset henkilöt: kiinteistöluotot. Omakotirakennuttajien, omakotien omistajien sekä yksityisten henkilöiden omistamien liike- ja asuntokiinteistöjen saamat luotot (lukuun ottamatta yli 2 ha:n suuruisille tiloille myönnettyjä luottoja).

112. Yksityiset henkilöt: muut luotot. Kaikki muut yksityisten henkilöiden saamat luotot paitsi kiinteistöluotot.

113. Muut luotonsaajat. Aatteelliset yhdistykset, säätiöt, kannatusyhtiöt ja -osakeyhtiöt, koulut, sairaalat ja muut em. ryhmiin soveltumattomat (pääasiallisesti ei voittoa tavoittelevat) talousyksiköt.

Eräiden muiden ryhmien ja alaryhmien kohdalta on tehty vain joitakin määritelmien täsmennyksiä. Edellä esitetyistä luotonsaajaryhmien alajaotteluista huolimatta voidaan sanoa, että vuoden 1959 luottovolyymitutkimus on joka suhteessa vuoden 1958 tutkimukseen verrattavissa oleva ja vuoden 1959 aikana tapahtuneet muutokset ovat luotonannon muutoksia, eivätkä siis johdu tilastokäsitteen muuttumisesta.

¹ JUSSI LINNAMO Luottovolyymitutkimuksen rakenne ja käyttömahdollisuudet, Taloudellisia Selvityksiä 1959: II, Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, Sarja A: 22.

Tämän kirjoituksen tarkoituksena on selvittää 1) luottovolyymitutkimuksen asemaa varallisuustilastona, 2) luottovolyymien luottolaitoskohtaista jakautumista ja 3) mahdollisuuksien mukaan myös luotonsaajakohtaista jakautumista vuosina 1948—1959 sekä 4) luonnehtia eri luottolaitosryhmien luotonannon rakenteessa tapahtuneita muutoksia mainittuina vuosina. Selvitykseen on liitetty Suomen Pankin taloustieteellisessä tutkimuslaitoksessa suoritetun vuoden 1959 luottovolyymitutkimuksen tilastotaulut ja niitä selventävä teksti.

Luottovolyymitutkimus luottomarkkinatilastona

Luottovolyymitutkimuksen tarkoituksena on selvittää: 1. luottolaitosten luottokanta vuoden päättyessä ja 2. tässä luottokannassa tapahtuneet muutokset. Luottovolyymitutkimuksen ja rahalaitosten antolainaustilaston välistä suhdetta on selvitetty aikaisemmin,¹ joten siihen ei tässä yhteydessä ole enää syytä palata. Luottovolyymitutkimuksen ja rahalaitosten antolainaustilaston eroavuutta osoittaa seuraava asetelma. Luottovolyymitutkimuksen kohdalta on otettu huomioon luottolaitosten ei-obligaatiomuotoiset luotot ja rahalaitosten antolainaustilaston kohdalla rahalaitosten antolainaus yleisölle.

	Luottovolyymi- tutkimus		Rahalaitosten anto- lainaustilasto	
	31. 12. 58	31. 12. 59	31. 12. 58	31. 12. 59
	milj. mk			
Suomen Pankki	24 702	16 220	23 119	16 688
Liikepankit	177 106	210 035	174 542	209 686
Postisäästöpankki	28 189	32 378	29 027	33 138
Säästöpankit	115 328	132 583	115 481	132 663
OKO ja osuuskassat	83 779	97 233	83 511	96 715
Kiinnitysluottolaitokset....	21 900	31 783	21 931	32 578

Itse luottovolyymien jakautumista kuvaavaa tilastoa voidaan pitää osana sektorikohtaisesta kansanvarallisuustilastosta. Luottovolyymitilastossa otetaan huomioon vain tietyt tyyppiset rahavaateet, joten esimerkiksi omaisuustaseen varoista ei kiinteätä reaaliomaisuutta eikä varastoja ole otettu huomioon, eikä liioin omaisuustaseen veloista omia pääomia. Samoin on luotonsaajaryhmien kohdalla tilastoitu vain tietyt tyyppiset velat.

Luottovolyymitilasto pystyy vastaamaan kysymykseen, kuka on kenelle velkaa, mutta vain tietyt ehdot täyttävien vaateiden kohdalla. Luottolaitosten omaisuustaseen vastaavat ovat ryhmitetyt seuraavasti:

¹ LINNAMO ma.

Kassa

Talletukset muissa rahalaitoksissa ja avistasaatavat valtiolta

Vekselit Shekkitilit Lainat Obligaatiot ja debentuurit

Osakkeet

Muut saatavat

Reaaliomaisuus

Luottovolyymitilasto ottaa huomioon vain kehyksiin merkityn osan ja senkin vain siinä tapauksessa, että velallisenä on jokin kotimainen luotonottaja.

Luotonsaajasektorin omaisuustaseen vastattavat on kansantalouden kirjanpitojärjestelmässä ryhmitelty seuraavasti:

Tilivelat

Vekselit Shekkitilivelat Lainat Obligaatiot ja debentuurit

Osakepääoma

Vararahastot

Luottovolyymitilasto ottaa huomioon vain kehyksiin merkityn osan ja senkin vain siinä tapauksessa, että luotto on saatu joko kotimaiselta luottolaitokselta suoraan tai sen välityksellä tai luottolaitoksen hallussa on ao. velallisen asettama vekseli tai liikkeelle laskema obligaatio.

Jos vaateen kirjanpitoarvo, markkina-arvo ja nimellisarvo eroavat toisistaan, käytetään luottovolyymitilastossa nimellisarvoa. Tämä merkitsee puolestaan sitä, että velkasuhdetta tarkastellaan velallisen kannalta. Täten eivät siis velkojan mahdolliset markkinahintaisten vaateiden nimellisarvosta poikkeavat arvostukset tule otetuiksi huomioon. Luottovolyymitilastoa ei voida käyttää hyväksi velkojen tuotto-odotuksien, riskin, likviditeetin tms. tutkimukseen ilman täydentäviä tietoja.

Luottovolyymitiedustelussa tilastoidaan valtion myöntämät luotot vain siinä tapauksessa, että luoton myöntäminen on tapahtunut jonkin luottolaitoksen välityksellä, mutta sen sijaan ei tilastoida valtion suoraan luotonsaajalle myöntämiä luottoja. Samaten luottovolyymitilastossa tilastoidaan ne ulkomailta saadut luotot, jotka on nostettu jonkin kotimaisen luottolaitoksen (esim. Suomen

Pankin, Mortgage Bank of Finlandin tai Teollistamisrahaston) välityksellä, mutta ei suoranaisia ulkomaisia luottoja.

Luotonsaajaryhmät on jaettu sektoreihin juridis-institutionaalisen ryhmitelyn mukaisesti. Luotonsaajana on siis osakeyhtiö, osuuskunta, avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, yksityinen henkilö, yhdistys, julkisoikeudellinen yhteisö (valtio, kunta) tms. Jos luotonsaajan toiminta jakautuu usean elinkeinonhaaran kohdalle kuten konserneissa, julkisoikeudellisissa yhteisöissä jne., niin luotonsaajan pääasiallinen toiminta määrää, mihin luotonsaajaryhmään kirjaus tapahtuu. Näin ollen luottovolyymien ryhmitykset eivät ole suoranaisesti verrattavissa esimerkiksi kansantulotilaston, teollisuustilaston ym. elinkeinotilastojen ryhmityksiin. Elinkeinotilastoissa on tilastointiyksikkönä säännönmukaisesti toimintayksikkö. Kuhunkin juridis-institutionaaliseen päätöksentekoyksikköön saattaa kuulua useitakin toimintayksikköjä, kuten esimerkiksi johonkin pääasiallisesti paperiteollisuuden piirissä kuuluvaan yritykseen saattaa kuulua saha, voimalaitos, konepaja, liikenneosasto, metsäosasto, maatila jne. Vastaavasti kunnilla saattaa olla sähkölaitos, liikennelaitos, pesula, asuntokiinteistöjä jne. Kaikissa näissä tapauksissa toimintayksikköjen »pääsektoriin kuulumaton» toiminta tulee luetuksi päättävän yksikön toimialaan.

Luottovolyymien muutoksia koskevat tilastot kuvaavat luottolaitosryhmien eri luotonsaajaryhmiltä olevien saatavien nettomuutoksia. Kaikki vekselit, shekitilit, lainat ja remburssiluotot tulevat tällöin kirjatuiksi sen mukaisesti, kuka luoton saa. Sen sijaan obligaatioluottojen kohdalla luottolaitoksen saatavien kasvu ei välttämättä merkitse obligaation emissioijan saamaa uutta luottoa, eikä obligaatioluottojen supistuminen kuoletuksia, sillä luottolaitosten hallussa oleva obligaatiokanta voi muuttua myös jo aikaisemmin liikkeelle lasketujen obligaatioiden myyntien ja ostojen takia.

Luottovolyymien muutokset kuvaavat päättävien yksikköjen nettovelkaantumisen muutosta luottolaitoksille. Luottovolyymien muutoksista ei voida tehdä johtopäätöksiä, mihin tarkoitukseen tai minkä toimiyksikön rahoittamiseen luottoa on käytetty. Luoton saaja on saattanut käyttää saamaansa luottoa kiinteän pääoman hankintaan, varastojen lisäämiseen, kassojen tai rahasaataviensa lisäämiseen, kulutukseen tahi mahdollisesti joidenkin muiden velkojensa supistamiseen. Vastaavasti luotonsaajan luottovolyymien supistaminen on voitu toteuttaa reaali-pääoman myynnillä, varastojen, kassojen tai rahasaatavien supistamisella tahi jonkin muun velkaerän, esim. omien varojen lisäyksellä.

Luottovolyymitilastosta ei näin ollen voida lukea, kuinka paljon jokin elinkeinonhaara on saanut bruttoluottoja. Siitä ei voida myöskään lukea, mihin tarkoitukseen luotot on käytetty, ts. luottovolyymien nettomuutokset eivät anna vastausta kysymykseen, kuinka paljon luottolaitokset ovat antaneet esim. rakennusluottoja, koneenostoluottoja tai kulutusluottoja. Sen sijaan luottovolyymitilaston avulla saadaan selvitys siitä, kuinka paljon eri luottolaitosryhmillä on vuoden lopussa luottosaatavia erilaisilta luotonkäyttäjiryhmiltä.

Kuten edellä olevasta lienee käynyt selville, on luottovolyymitutkimuksen paikka kansantalouden tilinpitojärjestelmässä melko yksikäsitteisesti osoitettavissa. Sen sijaan toisaalta elinkeinotilastojen ja kansantulotilaston sekä toisaalta luottovolyymitilaston käyttämien elinkeinoryhmien erilaisuus tekee ainakin nykyisellään mahdottomaksi antaa vastausta moniin käytännön talouspolitiikan kannalta tärkeisiin kysymyksiin, joista tärkeimmät ovat reaali-investointien, viennin, tuonnin ja kulutuksen rahoittaminen. Myöskään ei luottovolyymitilaston avulla voida vastata kysymykseen, millä »painolla» eri luottolaitosryhmät ovat osallistuneet reaali-investointien, viennin, tuonnin tai kulutuksen rahoittamiseen.

* * *

Luottovolyymien kehitys vuosina 1948—1959

Luottovolyymi kuvaa tilannetta vuoden viimeisenä päivänä. Koska eri luontokäyttäjärühmien luoton kausiluonteisuutta ei ole selvitetty, ei luottovolyymitilaston tietojen perusteella voida sanoa, edustaako vuoden viimeinen päivä missään suhteessa vuoden aikana vallinnutta luottovolyymien jakautumisen keskimääräistä tilannetta. Toistaiseksi ei kuitenkaan ole ollut käytännöllisiä mahdollisuuksia suorittaa puolivuotistutkimuksia, jotka jo sellaisenaan voisivat antaa lisävalaistusta eri elinkeinojen saaman rahalaitosluoton kausivaihteluista.

Eri luottolaitosten myöntämien luottojen suhteellinen osuus koko yksityisen sektorin ja kuntien saamista luotoista on pysynyt suunnilleen ennallaan. Luottovolyymien kokonaismäärästä on näin ollen liikepankkien myöntämää vajaa 1/3, säästöpankkien, OKO:n ja osuuskassojen yhteensä runsas 1/3, vakuutusyhtiöiden ja Kansaneläkelaitoksen yhteensä 1/5 sekä Postisäästöpankin, kiinnitys-luottolaitosten, Suomen Pankin ja muiden luottolaitosten yhteensä yli 1/10.

Eri luottolaitosten suhteellisen aseman muutokset selvitetyn 12 vuoden aikana käyvät ilmi seuraavalla sivulla olevasta asetelmasta.

Selvänä piirteenä kehityksessä on havaittavissa se, että Suomen Pankin suhteellinen osuus luottovolyymissa on supistunut jatkuvasti, liikepankkien suhteellinen osuus on niin ikään supistunut, mutta 1950-luvun jälkimmäisellä puoliskolla suhteellisen supistumisen vauhti on selvästi hidastunut. Säästöpankkien, OKO:n ja osuuskassojen suhteellinen osuus on taas pysynyt miltei muuttumattomana. Postisäästöpankin ja Kansaneläkelaitoksen suhteellinen osuus on kasvanut; kuitenkin voidaan todeta, että Postisäästöpankin luottovolyymi on suhteellisesti supistumassa 1950-luvun keskiosan tilanteeseen verrattuna. Kansaneläkelaitoksen suhteellinen osuus luottovolyymista on supistunut 1950-luvun viimeisinä vuosina uuden kansaneläkelain tultua voimaan, mutta se oli sittenkin yli kolminkertainen 1940-luvun loppupuoleen verrattuna. Selvää kasvua ovat sen sijaan osoittaneet koko 12-vuotiskautena vakuutusyhtiöt ja ennen kaikkea

**Luottojen prosenttinen jakaantuminen eri luottolaitosryhmien kesken
vuosina 1948—1959**

	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Suomen Pankki..	14.3	5.1	8.7	6.2	5.4	5.0	3.7	3.6	3.9	3.4	4.3	2.6
Liikepankit	42.0	37.8	39.9	38.8	37.3	33.9	34.4	34.6	33.1	32.2	30.7	31.8
Postisäästöpankki	1.2	5.3	2.4	3.7	4.5	5.4	5.3	5.2	5.0	4.9	4.7	4.8
Säästöpankit	19.6	19.5	19.9	19.7	20.2	20.9	20.8	20.7	20.3	20.2	19.4	19.6
OKO ja osuuskas- sat	11.1	13.2	13.1	13.9	14.0	13.9	13.8	13.4	13.4	13.3	14.2	14.4
Kiinnitysluotto- laitokset	1.2	0.9	0.9	0.6	0.6	1.5	1.8	1.6	1.7	1.8	3.7	4.7
Kansaneläkelaitos	4.5	9.9	7.6	8.9	9.7	10.4	11.2	11.8	12.7	13.4	12.2	11.5
Vakuutusyhtiöt..	6.1	8.3	7.5	8.2	8.3	9.0	9.0	9.1	9.7	10.7	10.6	10.4
Muut	—	—	—	—	—	—	—	—	0.2	0.1	0.2	0.2
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

kiinnitysluottolaitokset. Erikoisluottolaitosten toiminta on vasta varsinaisesti päässyt alkuun.

Koska luottovolyymitilaston elinkeinoryhmitystä on muutettu, on seuraavassa yhdistelty luotonsaajaryhmiä siten, että saataisiin mahdollisimman vertailukelpoisia ryhmiä koko tarkastelukaudeksi.

S u o m e n P a n k i n eri elinkeinonhaaroille antamasta luotosta on teollisuus ja kaivannaisteollisuus saanut valtaosan. Niiden suhteellinen osuus on vaihdellut eri vuosina 65 ja 80 prosentin välillä. Sähkö- ja voimalaitoksille myönnetty luotto on kasvanut pääasiallisesti obligaatioluoton muodossa. Sen suhteellinen osuus on lisääntynyt näin ollen 10 prosentista jo yli 30 prosenttiin tämän elinkeinonhaaran kaikista luotoista. Kaupan ja liikenteen saamien luottojen suhteellinen osuus on taas vähentynyt noin 20 prosentista alle 5 prosenttiin. Kaikkien muiden luotonsaajaryhmien osuus Suomen Pankin luotonannossa on ollut vähäinen.

L i i k e p a n k k i e n luotonannossa teollisuuden ja kaivannaisteollisuuden suhteellinen osuus on vähentynyt noin 50 prosentista 35 prosenttiin. Samanlaisesti on kaupan ja liikenteen suhteellinen osuus kasvanut 25 prosentista yli 30 prosenttiin. Rakennusalan yritysten, kiinteistöjen omistuksen sekä sekalaisten ja henkilöluottojen yhteenlaskettu määrä on pysytellyt 20 prosentin tienoilla, maatalouden saamien luottojen suhteellinen osuus on ollut 3—4 % ja kaikkien muiden ryhmien alle 2 %.

P o s t i s ä ä s t ö p a n k i n luotonannosta nykyisin noin 40 % suuntautuu taloyhtiöille ja yksityisille kiinteistöjen omistajille. Tämän luottoryhmän suhteellinen osuus on kasvanut nopeasti varsinkin 1950-luvun loppupuolella. Aikaisemmin 1950-luvun alkupuoliskolla hallitsivat voimalaitosluotot Postisäästöpan-

kin luotonantoa, ja niiden suhteellinen osuus oli aika ajoin jopa 60 % Postisäästöpankin luotonannosta yksityiselle sektorille ja kunnille. Voimalaitosluottojen suhteellinen osuus on nykyisin painunut jo alle 30 prosentin. Teollisuudelle myönnettyjen luottojen osuus on kasvanut ja niitä on nykyisin noin 15 %. Aikaisemmin melkoista osaa esittäneet luotot kunnille ovat vähentyneet 10 prosentin tienoille Postisäästöpankin lainanannosta. Näiden luottojen suhteellinen osuus oli vielä 1940/50-lukujen vaihteessa lähes 40 %. Muille elinkeinonhaaroille ei Postisäästöpankki ole myöntänyt huomattavasti luottoja.

Säästöpankkien luotonannon rakenteessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Taloyhtiöille ja yksityisille myönnetyt kiinteistöluotot ovat hallitsevassa asemassa, niiden suhteellinen osuus säästöpankkien luotonannosta on lähes 50 %. Tärkeysjärjestyksessä ovat toisena maataloudelle myönnettyt luotot, joiden suhteellinen määrä on 1950-luvun puolivälin jälkeen jonkin verran kasvanut, 17 prosentista 21 prosenttiin. Kaupan ja liikenteen saamat luotot ovat myös kasvaneet suhteellisesti noin 7 prosentista 12 prosenttiin ohittaen täten tärkeysjärjestyksessä kunnille myönnettyt luotot, joiden suhteellinen osuus on taas supistunut 9 prosentista 6 prosenttiin. Teollisuudelle myönnettyjen luottojen suhteellinen osuus on pysynyt 7 prosentin tienoilla koko sen ajan, jolloin luottovolyymiselvityksiä on tehty.

Osuuskassojen ja Osuuskassojen Keskus Oy:n luotonannossa on maatalousluotoilla ollut hallitseva asema. Sen suhteellinen osuus on vaihdellut 35—40 prosentin tienoilla. Osuuskassajärjestön kaupalle ja liikenteelle myöntämät luotot ovat tärkeysjärjestyksessä toisena, tosin niiden suhteellinen osuus on vähentynyt noin 25 prosentista 16 prosenttiin. Kolmannella sijalla ovat rakennusalan yrityksille, kiinteistöyhtiöille ja yksityisille kiinteistön omistajille (pl. maanviljelijät) myönnettyt luotot, joiden suhteellinen osuus on taas kasvanut noin 10 prosentista 14 prosenttiin. Osuuskassajärjestön teollisuudelle myöntämien luottojen suhteellinen osuus kasvoi 1950-luvun alkupuoliskolla nopeasti 7 prosentista noin 15 prosenttiin, mutta on tämän jälkeen supistunut jossain määrin. Kuntien osuus osuuskassojen luotonannosta on ollut suunnilleen muuttumaton eli 3—5 %.

Kiinnitysluottolaitosten luotonannon rakenteessa on tapahtunut hyvin suuria muutoksia. Tähän on osittain vaikuttanut aivan uuden luottolaitoksen, Mortgage Bank of Finland Osakeyhtiön, perustaminen ja Suomen Teollisuus-Hypoteekkipankki Osakeyhtiön toiminnan laajentuminen. Kiinnitysluottolaitosten luotonannossa merkitsivät 1940-luvun loppupuolella kiinteistöyhtiöille sekä yksityisille kiinteistön omistajille myönnettyt luotot yli 50 %. Tämän lisäksi maatalouden luottojen suhteellinen osuus oli noin 20 %. Seuraavana olivat teollisuudelle myönnettyt luotot noin 15 %, kun taas voimalaitoksille myönnettyjä luottoja ei ollut laisinkaan. Muiden luotonsaajaryhmien osuus oli melko mitätön. Vuoden 1953 jälkeen lähinnä Kansainväliseltä Jälleenrakennuspankilta saatujen luottojen kotimaisen rahoitusosan järjestelyn yhteydessä kiin-

nitysluottolaitosten luotonannossa ovat teollisuusluotot muodostaneet noin puolet. Aivan viime vuosina ovat voimalaitosluotot tulleet tärkeysjärjestyksessä toiseksi ja niiden suhteellinen osuus on nykyisin noin 20 %. Kiinteistöyhtiöille ja yksityisille kiinteistön omistajille myönnettyjen luottojen merkitys on vähentynyt ja niiden suhteellinen osuus onkin nykyisin alle 20 %. Vielä jyrkemmin on supistunut maatalousluottojen suhteellinen osuus, joka nykyisin on noin 5 %. Kuntien saamat luotot ovat jo selvästi ohittaneet merkitykseltään maatalouden luotot. Asian luonteesta johtuen on selvä, että kaupan ja liikenteen sekä henkilökohtaisten luottojen osuus kiinteistöluottolaitosten luotonannossa on pieni.

Kansaneläkelaitoksen luotonannosta ovat suurimman osan saaneet voima- ja sähkölaitokset. Niiden suhteellinen osuus on kuitenkin supistunut yli 70 prosentista noin 65 prosenttiin. Kansaneläkelaitoksen luotonannossa on tärkeysjärjestyksessä toisena teollisuus, jonka suhteellinen osuus on nopeasti kasvanut 2 prosentista noin 17 prosenttiin. Sen sijaan kuntien osuus on supistunut 18 prosentista 12 prosenttiin. Kansaneläkelaitoksen rakennustoiminnalle ja kiinteistöille myöntämien luottojen suhteellinen osuus on pysynyt miltei muuttumattomana 1—2 prosentin tienoilla, samoin ovat Kansaneläkelaitoksen kaupalle ja liikenteelle myöntämät luotot pysyneet 4—5 prosentin paikkeilla-laitoksen luottovolyymista.

Vakuutusyhtiöiden luotonanto suuntautuu pääasiallisesti kiinteistöyhtiöille, rakennusalan yrityksille ja yksityisille kiinteistön omistajille. Tämän luoton suhteellinen osuus on kuitenkin supistunut lähes 60 prosentista noin 45 prosenttiin. Nykyisin ovat vakuutusyhtiöiden luotonannossa toisella sijalla teollisuusluotot, joiden osuus on kasvanut vajaasta 10 prosentista noin 20 prosenttiin. Kolmannella sijalla ovat kaupan ja liikenteen saamat luotot, joiden osuus on puolestaan kasvanut 7 prosentista 17 prosenttiin. Sen sijaan kunnat ja seurakunnat ovat menettäneet merkitystään vakuutusyhtiöiden asiakaina, sillä niiden suhteellinen osuus on supistunut noin 20 prosentista 12 prosenttiin. Muiden luottoasiakkaiden osuus vakuutusyhtiöiden lainanannosta on pieni.

Muiden rahalaitosten — so. Teollistamisrahaston ja Vientiluotto Oy:n — asiakaspiirissä on teollisuudella ja kaivannaisteollisuudella täysin hallitseva asema, sillä niiden osuus on 97 %.

Tarkasteltaessa eri elinkeinonhaarojen osuuden kehitystä voidaan todeta, että teollisuuden ja kaivannaisteollisuuden suhteellinen osuus luottolaitosten luottovolyymista on supistunut vuosi vuodelta. Teollisuuden suhteellinen osuus oli vielä 1940-luvun loppuvuosina runsaasti yli 30 %, mutta sen osuus on nykyisin vain noin 23 %. Toisella sijalla luottolaitosten luottovolyymissa ovat rakennusalan yritysten, kiinteistöyhtiöiden ja yksityisten kiinteistöjen omistajien saamat luotot, joiden suhteellinen osuus on noussut 19 prosentista 22 prosent-

tiin. Kaupan saamien luottojen suhteellinen osuus on pysytellyt vuodesta vuoteen 15 prosentin paikkeilla. Neljännellä sijalla ovat voima- ja sähkölaitokset, joiden suhteellinen osuus luottolaitosten luottovolyymista on kasvanut 7 prosentista 12 prosenttiin. Voima- ja sähkölaitokset ovat ohittaneet tärkeysjärjestyksessä maa- ja metsätalouden, vaikkakin maa- ja metsätalouden luottojen suhteellisessa osuudessa on todettavissa selvää kasvua 10 prosentista lähes 12 prosenttiin. Kuntien luottojen ja kulutusluottojen suhteellinen osuus on pysynyt vuodesta vuoteen 6 prosentin tienoilla. Samoin on liikenteen osuus luottolaitosten luottovolyymissa pysytellyt melko vakaasti 3 prosentin tienoilla.

M a a t a l o u d e n ja metsätalouden sekä kalastuksen luottolaitoksilta sama luotto on asiallisesti vain kolmen luottolaitosryhmän, nimittäin osuuskassojen ja OKO:n, säästöpankkien ja liikepankkien myöntämää. Osuuskassajärjestön suhteellinen osuus maatalouden luottolaitosluotossa on vaihdellut 47 ja 54 prosentin välillä. Säästöpankkien luotonannon vaihteluväli on puolestaan ollut 33—41 % ja liikepankkien osuus maatalousluotosta vastaavasti 9—12 %.

K a i v a n n a i s t e o l l i s u u d e n tärkeimpinä luotonantajina ovat Kansaneläkelaitos, liikepankit, kiinnitysluottolaitokset ja Postisäästöpankki.

T e o l l i s u u d e n tärkeimpänä rahoittajana ovat liikepankit, joskin niiden suhteellinen osuus on supistunut 1950-luvun aikana 65 prosentista 48 prosenttiin. Tätä nykyä ovat toisella tilalla kiinnitysluottolaitokset, joiden suhteellinen osuus on kasvanut 1 prosentista 10 prosenttiin. Kolmantena ovat vakuutusyhtiöt, joiden osuus on kasvanut 2 prosentista 9 prosenttiin. Teollisuuden rahoittajana on edelleen Kansaneläkelaitos, jonka suhteellinen osuus nousi jo 1950-luvun puoliväliin mennessä 1 prosentista 8 prosenttiin, missä se on tämän jälkeen pysytellyt. Osuuskassojen ja OKO:n suhteellinen osuus on 8 %. Tämän suhteellisen osuuden osuuskassajärjestö saavutti jo 1950-luvun alkupuoliskolla. Suomen Pankin osuus teollisuuden rahoittajana on supistunut lähes 30 prosentista 9 prosenttiin. Säästöpankkien ja Postisäästöpankin osuus on pysynyt muuttumattomana 6 prosentissa ja vastaavasti 3 prosentissa.

Eri teollisuuden haarojen kohdalla on liikepankkien suhteellinen osuus suurin kaikissa muissa alaryhmissä paitsi paperiteollisuudessa, jossa kiinnitysluottolaitokset ja Suomen Pankki ovat liikepankkeja tärkeämmät rahoittajat. Savi-, läsi- ja kivenjalostusteollisuuden rahoittajana on liikepankkien ohella mainittava vakuutusyhtiöt. Kansaneläkelaitos on liikepankkien ohella huomattava kemian teollisuuden rahoittaja. Elintarviketeollisuudessa on taas osuuskassojen ja OKO:n suhteellinen osuus tuntuva.

S ä h k ö - j a v o i m a l a i t o s t e n saamassa luottolaitosluotossa on Kansaneläkelaitoksen luotoilla selvästi hallitseva asema. Kansaneläkelaitoksen luottojen suhteellinen osuus on vaihdellut 1950-luvun aikana 58 ja 78 prosentin välillä. Tärkeysjärjestyksessä toisena sähkö- ja voimalaitosten luotonantajana on Postisäästöpankki, jonka suhteellinen osuus tosin on vähentynyt 1950-luvun alkupuoliskon 22 prosentista 11 prosenttiin. Kolmanneksi tärkeysjärjestyksessä

ovat nousseet kiinnitysluottolaitokset, joiden osuus on kohonnut parin vuoden aikana nollostä 8 prosenttiin. Suomen Pankin, liikepankkien, säästöpankkien, osuuskassojen ja OKO:n sekä vakuutuslaitosten suhteelliset osuudet eivät ole sanottavasti muuttuneet 1950-luvun aikana.

Rakennusalan yritysten pääasiallisimpina luotonantajina ovat liikepankit (noin 60 %), säästöpankit (noin 20 %) sekä osuuskassat ja OKO (yhteensä noin 10 %).

Kaupan luottovolyymiin ei luottovolyymitutkimuksissa ole laskettu osuuskappojen säästökassojen ottolainausta, joka miltei kokonaisuudessaan on yleisön luottoja kaupalle. Tukkukaupan ja nimenomaan agentuuriliikkeiden luottolaitoksilta saamissa luotoissa on liikepankkien osuus täysin hallitseva vaihdellen 60 ja 80 prosentin välillä. Nykyisin voidaan liikepankkien ohella tukkukaupan luotonantajina mainita vain osuuskassat ja OKO, joiden osuus on 1950-luvun aikana vaihdellut 5 ja 9 prosentin välillä. Kansaneläkelaitoksen ja vakuutusyhtiöiden tähän tarkoitukseen myöntämien luottojen suhteellinen osuus on kasvanut 1950-luvun aikana, mutta on edelleen 5 prosentin paikkeilla. Suomen Pankin osuus tukkukaupan luotoista oli vielä 1950-luvun alussa noin 10 %, mutta se on nopeasti painunut mitättömäksi.

Liikepankeilla on niin ikään tärkeä asema vähittäiskaupan luottolaitoksilta saamissa luotoissa, joskin niiden osuus vähittäiskaupan luottovolyymissa on ollut tuntuvasti pienempi kuin edellisessä ryhmässä eli noin 40 %. Sekä säästöpankkien että osuuskassojen ja OKO:n suhteellinen osuus on ollut noin 20 %. Vakuutuslaitoksien osuus vähittäiskaupan saamassa luottovolyymissa on nopeasti kohonnut 5 prosentista 15 prosenttiin. Muiden luottolaitosten vähittäiskauपालle myöntämät luotot ovat vähäisiä.

Liikepankit hallitsevat niin ikään liikenteen luottolaitoksilta saamaa luottovolyymia. Niiden osuus liikenteen luotoissa on supistunut yli 60 prosentista noin 50 prosenttiin. Säästöpankkien suhteellinen osuus on kasvanut vajaasta 10 prosentista 20 prosenttiin sekä osuuskassojen ja OKO:n 7 prosentista 14 prosenttiin. Vastaavanlaista kasvua on todettavissa vakuutuslaitosten liikenneluottojen kohdalla, sillä niiden suhteellinen osuus on kasvanut 3 prosentista 10 prosenttiin. Suomen Pankin osuus liikenteen rahoittamisessa oli vielä 1950-luvun alussa noin 10 %. Vuosikymmenen loppupuolella ei Suomen Pankilla ole ollut enää liikenneluottoja.

Nimenomaan laivaliikenteen saamassa luottovolyymissa on liikepankkien asema erityisen tärkeä.

Kiinteistöyhtiöiden ja yksityisten kiinteistön omistajien rahalaitoksista saaman luottovolyymin jakautumisessa ei ole tapahtunut sanottavia muutoksia. Säästöpankit ovat pysyneet tärkeimpänä luotonantajiryhmänä. Niiden suhteellinen osuus on vaihdellut 42 ja 49 prosentin välillä. Toiseksi tärkeimpänä ryhmänä ovat vakuutuslaitokset, joiden suhteellinen osuus on vaihdellut 18 ja 23 prosentin välillä. Kolmantena ryhmänä on mainittava

liikepankit, joiden suhteellinen osuus on jonkin verran supistunut, 20 prosentista 17 prosenttiin. Osuuskassojen ja OKO:n osuus on pysytellyt 10 prosentin tienoilla, kun sen sijaan muut ryhmät — lähinnä Postisäästöpankki ja kiinnitysluottolaitokset — ovat kasvaneet, jopa siinä määrin, että Postisäästöpankki on ohittanut osuuskassajärjestön viime vuosina.

Säästöpankkien asema on hallitseva asuntokiinteistöjen ja yksityisten kiinteistönomistajien saamista luotoissa, kun taas vakuutuslaitokset ovat lainoittaneet muita kiinteistöyhtiöitä. Postisäästöpankin suhteellinen merkitys on suurempi asuntokiinteistöjen kuin yksityisten kiinteistönomistajien lainoittamisessa, sen sijaan osuuskassajärjestön merkitys näissä ryhmissä on päinvastainen.

Kuntain, kuntainliittojen ja seurakuntain luottolaitoksilta saaman luottovolyymien jakautumisessa ei ole niin ikään tapahtunut suuria muutoksia. Luottolaitoksista säästöpankit olivat vielä 1950-luvun alussa kuntain tärkein luotonantaja. Vuosikymmenen vaihteessa säästöpankkien suhteellinen osuus koko tämän luotonkäyttäjryhmän luottovolyymista oli 30 %, josta se on tasaisesti vähentynyt vajaan 20 prosenttiin. Samana aikana on Kansaneläkelaitoksen suhteellinen osuus kasvanut 14 prosentista 24 prosenttiin. Vakuutusyhtiöiden osuus kuntain, kuntainliittojen ja seurakuntain luottovolyymissa on pysytellyt 20 prosentin tienoilla. Samoin on liikepankkien osuus pysytellyt 15 prosentin ja Postisäästöpankin osuus 10 prosentin tienoilla. Sen sijaan osuuskassojen ja OKO:n osuus on noussut 7 prosentista 11 prosenttiin.

Kaupunki- ja kauppalakuntien luottovolyymissa on Kansaneläkelaitoksen asema hallitseva. Sen suhteellinen osuus on kohonnut 19 prosentista 45 prosenttiin samaan aikaan, kun säästöpankkien osuus on supistunut 33 prosentista 14 prosenttiin. Vakuutuslaitosten osuus on supistunut 21 prosentista 17 prosenttiin ja liikepankkien osuus 17 prosentista 12 prosenttiin. Sen sijaan on Postisäästöpankin osuus kasvanut 7 prosentista 10 prosenttiin. Muiden luottolaitosryhmien merkitys kaupunki- ja kauppalakuntien luottovolyymissa on melko pieni.

Maalaiskuntain rahalaitoksilta saamassa luottovolyymissa on säästöpankkien, vakuutuslaitosten sekä osuuskassojen ja OKO:n suhteellinen osuus miltei yhtä suuri. Säästöpankkien suhteellinen osuus on kuitenkin 1950-luvun aikana supistunut 33 prosentista 22 prosenttiin, osuuskassajärjestön asema on pysytellyt ennallaan, kun taas vakuutuslaitosten suhteellinen osuus on noussut 17 prosentista 23 prosenttiin. Liikepankkien suhteellinen asema on pysynyt melko lailla ennallaan 10—11 prosentin tienoilla, kun taas kiinnitysluottolaitosten suhteellinen osuus on kasvanut 2 prosentista 11 prosenttiin. Postisäästöpankki ja Kansaneläkelaitos eivät ole maalaiskuntain luotonantajina tärkeitä.

Kuntainliittojen luottolaitoksilta saamassa luottovolyymissa ovat säästöpankit, vakuutuslaitokset ja liikepankit suunnilleen yhtä tärkeitä, sillä niiden kaikkien suhteellinen osuus on noin 20 %. Osuuskassajärjestön osuus on 15 % ja Postisäästöpankin 13 %.

Seurakuntain luotonantajina ovat säästöpankit tärkeimmät. Säästöpankkien

osuus on vaihdellut 35—40 prosentin tienoilla. Liikepankkien osuus on runsaat 20 % ja vakuutuslaitosten vajaat 20 %. Osuuskassojen ja OKO:n osuus on suunnilleen samaa suuruusluokkaa kuin kuntainliittojen luottovolyymissa eli noin 15 %. Kansaneläkelaitos ei ole myöntänyt luottoja seurakunnille ja Postisäästöpankin osuus on myös vaatimaton.

Varsinaisten palveluselinkeinojen luottolaitoksilta saaman luottovolyymien kohdalla on todettava liikepankkien osuus 58 %, säästöpankkien osuus 22 % sekä osuuskassojen ja OKO:n osuus 10 %.

Lopuksi on syytä mainita, että erittäin epähomogeenisen yksityisten henkilöiden muun kuin kiinteistöluoton sekä erilaisten voittotavoittelemattomien yhteisöjen ryhmän saamasta luottovolyymista on liikepankkien osuus ollut noin 45—50 %, säästöpankkien osuus noin 30 %, osuuskassojen ja OKO:n osuus 12—16 % sekä vakuutusyhtiöiden osuus 2—6 %.

* * *

Suomen luottovolyymi vuonna 1959

Tauluissa 3, 4, 5 ja 6 esitetään Suomen luottovolyymi 31. 12. 1959. Nimenoimaan taulut 3 ja 6 esittävät yksityiskohtaiset tiedot eri elinkeinohaarojen saamista luotoista. Taulut 4 ja 5 antavat selvän kuvan eri luottolaitosryhmien eri elinkeinoille myöntämistä luotoista, mutta eivät luotonannon yksityiskohdista, koska niissä on käytetty vain yksinumeroista elinkeinojakoa.

Perustilastojen puutteellisuuden takia ei luottovolyymien jakautumista indeksiehdon mukaisesti vuoden 1959 päättyessä voida julkaista. Uusien tiedustelujen avulla pyritään tämä taulu kuitenkin julkaisemaan vuoden 1960 tutkimuksen yhteydessä.

Luottovolyymien muutokset vuonna 1959

Luottovolyymien muutokset on esitetty taulukoissa 1 ja 6. Luottolaitosten yksityiselle sektorille ja kunnille myöntämä luottovolyymi kasvoi vuoden 1959 aikana 81 548 milj. mk eli 13.6 %. Markkamääräisesti tämä oli suurin todettu vuotuinen kasvu Suomessa, mutta prosenttisesti kasvu on ollut pienempi vain vuonna 1956, jolloin se oli 8.3 %, ja vuonna 1957, jolloin se oli 4.1 %.

Liikepankkien luottovolyymien markkamääräinen kasvu oli 32 282 milj. markkaa eli 17.5 %. Säästöpankkien luottovolyymien markkamääräinen kasvu oli 17 283 milj. markkaa eli 14.8 %, OKO:n ja osuuskassojen 13 263 milj. markkaa eli 15.7 % sekä kiinnitysluottolaitosten 9 953 milj. markkaa eli 45.4 %. Suomen Pankin luottovolyymi supistui 8 146 milj. markkaa eli 31.6 %.

Markkamääräisesti suurin luottovolyymien kasvu oli henkilö- ja sekalaisluottojen kohdalla, joiden määrä lisääntyi 20 794 milj. markkaa eli 25.9 %. Toiseksi suurin kasvu oli koko kaupan — so. tukku- ja vähittäiskaupan, agentuurien,

välitystoiminnan ja muun kaupan — luottojen kohdalla, joiden määrä kasvoi 17 047 milj. markkaa eli 21.2 %. Nimenomaan agentuurien, välitystoiminnan ja »muun kaupan» saamat luotot kasvoivat suhteellisesti eniten eli 43.7 %. Maa- ja metsätalouden sekä kalastuksen luottojen kasvu oli järjestyksessä kolmantena, joskin lisäys oli markkamääräisesti edellisten ryhmien kasvua huomattavasti pienempi, 12 086 milj. markkaa eli 18.2 %. Merkille pantavaa on muun liikenteen kuin laivaliikenteen saamien luottojen suhteellisesti voimakas lisäys. Tämän ryhmän kohdalla kasvu oli nimittäin 4 798 milj. markkaa eli kokonaista 40.5 %.

Teollisuuden luotot kasvoivat vain vähän, eli 1 807 milj. markkaa ja suhteellisesti 1.2 %. Markkamääräisesti suurimmat supistukset tapahtuivat puuteollisuuden ja kemian teollisuuden luotoissa, sen sijaan paperiteollisuuden, tekstiiliteollisuuden ja elintarviketeollisuuden saamat luotot kasvoivat. Metall-, kone- ja kulkuneuvoteollisuuden luottokannassa ei tapahtunut käytännöllisesti katsoen lainkaan muutoksia.

Tarkasteltaessa eri luottolaitosryhmien luottovolyymien muutoksia voidaan todeta, että Suomen Pankin luottovolyymien supistuksesta, joka johtui lähinnä luottojen siirtämisestä liikepankeille, 90 % kohdistui teollisuusluottoihin. Lähes 70 % eli yhteensä 22 330 milj. markkaa liikepankkien luotonannon lisäyksestä oli kaupan sekä henkilö- ja sekalaisuottojen kasvua. Liikepankkien myöntämät teollisuusluotot supistuivat 1 088 milj. markkaa. Pääosa Postisäästöpankin luotonannon lisäyksestä koitui teollisuuden ja asuntokiinteistöjen hyväksi. Säästöpankkien myöntämät henkilö- ja sekalaisuotot kasvoivat 9 383 milj. markkaa, maatalousluotot 3 916 milj. markkaa ja kaupan luotot 1 459 milj. markkaa. Osuuskassojen ja OKO:n luottovolyymien kasvu tapahtui pääasiallisesti maatalousluottojen (5 719 milj. mk) sekä henkilö- ja sekalaisuottojen (3 422 milj. mk) kohdalla. Kiinteistöluottolaitosten luotonannon lisäys tapahtui pääasiallisesti teollisuuden sekä voima- ja sähkölaitosten kohdalla. Kansaneläkelaitoksen luottovolyymi kasvoi voima- ja sähkölaitosten sekä teollisuuden kohdalla, mutta supistui kaikkien muiden luotonsaajaryhmien osalta. Pääosa vakuutuslaitosten luottovolyymien kasvusta tapahtui kiinteistöjen hallintayhtiöiden, kuntien ja seurakuntien sekä henkilö- ja sekalaisuottojen nousun takia.

Luottolaitosten omistamat obligaatiot vuonna 1959

Luottolaitosten hallussa olevia obligaatioita koskevat tiedot on esitetty taulukoissa 7 ja 8. Luottolaitosten hallussa oli eri elinkeinonhaarojen sekä kuntien ja seurakuntien liikkeelle laskemia obligaatiolainoja nimellisarvoltaan 15 798 milj. markkaa. Tästä määrästä oli teollisuusobligatioita 7 326 milj. markkaa eli 46.4 %, voima- ja sähkölaitosobligatioita 4 586 milj. markkaa eli 29.0 % sekä kuntien ja seurakuntien obligaatioita 2 822 milj. markkaa eli 17.9 %.

Liikepankkien hallussa oli 6 335 milj. markkaa obligaatioita, jotka olivat pääasiallisesti teollisuuden, liikenteen sekä kuntien ja seurakuntien liikkeelle laskemia. Kansaneläkelaitoksella oli 3 340 milj. markkaa obligaatioita, joista 2 947 milj. markkaa voima- ja sähkölaitosten obligaatioita. Vakuutusyhtiöiden obligaatiokanta oli 2 126 milj. markkaa, josta kuntien ja seurakuntien obligatioita oli 1 115 milj. markkaa.

Luottolaitosten hallussa oleva eri elinkeinonhaarojen obligatioluotto supistui vuoden 1959 aikana 1 507 milj. markkaa eli 8.7 %. Eniten, 785 milj. markkaa eli 14.6 %, supistuivat voima- ja sähkölaitosobligatiot, teollisuusobligatiot supistuivat 547 milj. markkaa eli 6.9 %.

Eri luottolaitosten suurin obligaatiokannan supistuminen oli todettavissa Kansaneläkelaitoksen kohdalla, jonka elinkeinoelämän liikkeelle laskemien obligatioiden nimellisarvoinen varanto supistui 2 040 milj. markkaa, ja myös liikepankkien obligaatiovaranto supistui. Sen sijaan vakuutusyhtiöiden ja Suomen Pankin obligaatiovarannot kasvoivat.

Luottolaitosten välittämä valtion luotto vuonna 1959

Kaikkiaan luottolaitosten välittämän valtion eri elinkeinonhaaroille myöntämän luoton määrä oli vuoden 1959 lopussa 22 130 milj. markkaa. Tästä oli noin puolet eli 11 200 milj. markkaa maatalouden luottoja. Henkilö- ja sekalaisluottoja, pääasiallisesti kuitenkin yksityisille kiinteistönomistajille myönnettyjä luottoja oli vajaa neljännes eli 5 275 milj. markkaa. Kiinteistöyhtymille myönnettyjä valtion luottoja oli yhteensä 2 566 milj. markkaa sekä teollisuudelle myönnettyjä luottoja 2 877 milj. markkaa. Kaikkien muiden elinkeinonhaarojen saamat valtion myöntämät ja luottolaitosten välittämät luotot olivat pieniä.

Suurin osa valtion myöntämästä luotosta oli välitetty osuuskassajärjestelmän kautta. Muina välittäjinä mainittakoon nimenomaan kiinnitysluottolaitokset ja säästöpankit. Osuuskassat olivat välittäneet noin 3/4 maataloudelle myönnettävistä luotoista, kiinnitysluottolaitokset yli 95 % kiinteistöyhtymien valtion luotosta ja säästöpankit sekä kiinnitysluottolaitokset yhteensä noin 85 % yksityisille henkilöille ja voittoa tavoittamattomille yhtymille välitettävästä luotosta.

Luottolaitosten kautta välitetty valtion luotto kasvoi vuoden 1959 aikana 2 879 milj. markkaa eli 15.0 %. Pääosa tästä kasvusta oli maatalouden luottoja. Eniten eli 1 710 milj. markkaa välitettiin osuuskassajärjestön kautta.

* * *

Luottovolyymitilaston kehittämismahdollisuudet

Suomen Pankin taloustieteellisessä tutkimuslaitoksessa on jatkuvasti selvitetty luottovolyymitilaston kehittämismahdollisuuksia. Yksityisten luotonsaaja-sektorien velkojen tilastoinnin kohdalla on nykyisin tuntuvana puutteena se, ettei luottovolyymitilastoon sisälly valtion suoranaisesti myöntämiä luottoja, so. sellaisia valtion luottoja, joita luottolaitokset eivät ole välittäneet luotonsaajille. Valtion antolainauksen sektorikohtainen selvitystyö on jo pantu alulle ja vuoden 1960 luottovolyymitilastossa voitaneen julkaista tässä suhteessa täydennettyjä tauluja. Edelleen on harkittu, voitaisiinko luottovolyymitilastossa julkaista yksityisten luotonsaajasektorien suoranaisesti ulkomailta saamia luottoja — so. sellaisia ulkomaisia luottoja, joita rahalaitokset eivät ole välittäneet — koskevia tietoja. Edellä mainitut uudistukset täydentäisivät jo huomattavasti luottovolyymitilastoja. Yksityisten sektorien rahoituksen tuntemisen kannalta olisi kuitenkin tärkeätä tietää myös eri luotonsaajaryhmien keskinäisen tililuoton käyttö. Tililuottojen selvittäminen on kuitenkin siksi laaja tilastointitehtävä, ettei nykyisin tämän tilastointiuudistuksen suorittamista ole ryhdytty edes harkitsemaan.

Suhteellisen helposti toteutettavissa olevana uudistuksena on eri luotonantajaryhmien keskinäisten luottojen selvittely. Jo nykyisin tiedustellaan luottolaitosten muille luottolaitoksille ja valtiolle antamia luottoja. Tiettyjen luottojen arvostukseen liittyvien vaikeuksien takia näitä taulukoita ei kuitenkaan ole katsottu voitavan julkaista. On kuitenkin luultavaa, että vertailukelpoisen tilastointipohjan löytämisen jälkeen taulut voidaan julkaista, jolloin tietomme Suomen luottolaitosten rakenteesta ja toiminnasta tulevat lisääntymään.

Vuoden 1959 luottovolyymitukimuksen taulukot

Taulukko 1.

Eri luottolaitosryhmien yksityiselle sektorille antaman luoton kasvu vuosina 1958 ja 1959

	1958		1959	
	mmk	%	mmk	%
Suomen Pankki	7 956	44.6	—8 146	—31.6
Liikepankit	17 013	10.2	32 282	17.5
Postisäästöpankki	3 083	12.2	4 182	14.8
Säästöpankit	11 454	10.9	17 283	14.8
OKO ja osuuskassat	15 879	22.9	13 363	15.7
Kiinnitysluottolaitokset.....	12 603	135.5	9 953	45.4
Kansaneläkelaitos	3 463	5.0	5 414	7.4
Vakuutusyhtiöt	8 094	14.5	7 121	11.2
Muut ¹	708	143.0	96	8.0
Yhteensä	80 253	15.4	81 548	13.6

¹ Teollistamisrahasto Oy ja Vientiluotto Oy.

Taulukko 2.

Luotonannon jakaantuminen elinkeinoryhmittäin 31. 12. 1958 ja 31. 12. 1959

Lainanottajan elinkeinoryhmä	31. 12. 1958		31. 12. 1959		Luotto- volyymin muutos		Muutoksen osuus kokonais- kasvusta
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	66 443	11.1	78 529	11.5	12 086	18.2	14.8
2. Kaivannaisteollisuus	3 232	0.5	3 586	0.5	354	11.0	0.4
3. Teollisuus	151 937	25.3	153 744	22.6	1 807	1.2	2.2
31. Elintarviketeollisuus..	27 578	4.6	28 498	4.2	920	3.3	1.1
32. Tekstiili-, vaatetus-, kenkä- ja nahkateolli- suus	18 893	3.1	19 814	2.9	921	4.9	1.1
33. Puuteollisuus	25 547	4.3	24 066	3.5	-1 481	-5.8	-1.8
34. Paperiteollisuus	39 677	6.6	42 318	6.2	2 641	6.7	3.2
35. Metall-, kone- ja kul- kuneuvoteollisuus	18 792	3.1	18 758	2.8	-34	-0.2	-0.0
36. Savi-, lasi- ja kivenja- lostusteollisuus	5 840	1.0	5 469	0.8	-371	-6.4	-0.4
37. Kemian teollisuus ...	7 925	1.3	6 853	1.0	-1 072	-13.5	-1.3
38. Muu teollisuus ja käsi- työ	7 685	1.3	7 968	1.2	283	3.7	0.3
4. Voima- ja sähkölaitokset ..	69 824	11.7	80 541	11.8	10 717	15.3	13.2
5. Rakennusalan yritykset ...	4 647	0.8	5 515	0.8	868	18.7	1.1
6. Kauppa	80 496	13.4	97 543	14.3	17 047	21.2	20.9
61. Tukkukauppa	34 421	5.7	40 636	6.0	6 215	18.1	7.6
62. Vähittäiskauppa	41 371	6.9	50 147	7.3	8 776	21.2	10.8
63. Agentuurit, välitystoi- minta ja muu kauppa	4 704	0.8	6 760	1.0	2 056	43.7	2.5
7. Liikenne	17 345	2.9	22 180	3.3	4 835	27.9	5.9
71. Laivaliikenne	5 501	0.9	5 538	0.8	37	0.7	0.0
72. Muu liikenne	11 844	2.0	16 642	2.5	4 798	40.5	5.9
8. Kiinteistöjen hallinta	84 964	14.2	92 834	13.6	7 870	9.3	9.6
81. Asuntokiinteistöyhtiöt	65 745	11.0	72 933	10.7	7 188	10.9	8.8
82. Muut kiinteistöyhtiöt .	19 219	3.2	19 901	2.9	682	3.5	0.8
9. Kunnat ja seurakunnat ..	37 434	6.2	41 801	6.1	4 367	11.7	5.4
91. Kaupunki- ja kauppa- lakunnat	19 072	3.2	20 068	2.9	996	5.2	1.2
92. Maalaiskunnat	15 597	2.6	14 170	2.1	3 248	20.8	4.0
93. Kuntainliitot			4 675	0.7			
94. Seurakunnat	2 765	0.4	2 888	0.4	123	4.4	0.2
10. Palveluselinkeinot	3 177	0.5	3 980	0.6	803	25.3	1.0
11. Henkilö- ja sekalaisuudet ..	80 301	13.4	101 095	14.9	20 794	25.9	25.5
111. Yksityiset henkilöt: kiinteistöluotot	48 669	7.1
112. Yksityiset henkilöt: muut luotot	36 331	5.4
113. Muut luotonantajat	16 095	2.4
Yhteensä (1—11)	599 800	100.0	681 348	100.0	81 548	13.6	100.0

Taulukko 3. Elinkeinoryhmien osuus eri luotto-

	Suomen Pankki		Liikepankit		Postisäästöpankki		Säästöpankit	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	—	—	9 095	4.2	75	0.2	28 037	20.9
2. Kaivannaisteollisuus	26	0.1	1 298	0.6	139	0.4	198	0.1
3. Teollisuus	11 572	65.6	71 814	33.2	4 859	15.0	9 038	6.8
4. Voima- ja sähkölaitokset	5 457	31.0	4 373	2.0	9 157	28.2	662	0.5
5. Rakennusalan yritykset	—	—	3 456	1.6	46	0.1	1 112	0.8
6. Kauppa	528	3.0	60 619	28.0	852	2.6	11 067	8.3
7. Liikenne	—	—	11 322	5.2	122	0.4	4 547	3.4
8. Kiinteistöjen hallinta	31	0.2	15 990	7.4	10 725	33.0	29 946	22.4
9. Kunnat ja seurakunnat	15	0.1	5 560	2.6	3 467	10.7	7 791	5.8
10. Palveluselinkeinot	—	—	2 314	1.1	63	0.2	872	0.7
11. Henkilö- ja sekalaisuudet	—	—	30 529	14.1	2 966	9.2	40 537	30.3
Yhteensä (1—11)	17 629	100.0	216 370	100.0	32 471	100.0	133 807	100.0

Taulukko 4. Luottolaitosryhmien prosenttinen osuus eri

	1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	2. Kaivannaisteollisuus	3. Teollisuus	4. Voima- ja sähkölaitokset
Suomen Pankki	—	0.7	7.5	6.8
Liikepankit	11.6	36.2	46.7	5.4
Postisäästöpankki	0.1	3.9	3.2	11.4
Säästöpankit	35.7	5.5	5.9	0.8
OKO ja osuuskassat	50.2	3.5	9.3	0.9
Kiinnitysluottolaitokset	2.0	7.5	9.7	8.0
Kansaneläkelaitos	—	37.5	8.0	63.6
Vakuutusyhtiöt	0.4	3.5	8.9	3.0
Muut	—	1.7	0.8	0.1
Yhteensä %	100.0	100.0	100.0	100.0
mmk	78 529	3 586	153 744	80 541

laitosryhmien luotonannosta 31. 12. 1959

OKO ja osuuskassat		Kiinnitys-luotto-laitokset		Kansan-eläkelaitos		Vakuutus-yhtiöt		Muut		Kaikkiaan		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
39 483	40.1	1 543	4.8	—	—	296	0.4	—	—	78 529	11.5	1
125	0.1	270	0.8	1 346	1.7	125	0.2	59	4.6	3 586	0.5	2
14 385	14.6	14 927	46.9	12 256	15.6	13 695	19.3	1 198	92.2	153 744	22.6	3
729	0.7	6 439	20.2	51 236	65.2	2 446	3.5	42	3.2	80 541	11.8	4
591	0.6	—	—	16	0.0	294	0.4	—	—	5 515	0.8	5
12 836	13.0	149	0.5	1 772	2.3	9 720	13.7	—	—	97 543	14.3	6
3 030	3.1	4	0.0	1 003	1.3	2 152	3.0	—	—	22 180	3.3	7
6 464	6.6	3 516	11.1	1 073	1.4	25 089	35.4	—	—	92 834	13.6	8
5 071	5.2	1 945	6.1	9 749	12.4	8 203	11.6	—	—	41 801	6.1	9
392	0.4	140	0.4	37	0.0	162	0.2	—	—	3 980	0.6	10
15 326	15.6	2 922	9.2	109	0.1	8 706	12.3	—	—	101 095	14.9	11
98 432	100.0	31 855	100.0	78 597	100.0	70 888	100.0	1 299	100.0	681 348	100.0	1-11

elinkeinoryhmien saamasta luotosta 31. 12. 1959

5. Rakennusalan yritykset	6. Kauppa	7. Liikenne	8. Kiinteistöjen hallinta	9. Kunnat ja seurakunnat	10. Palveluselinkeinot	11. Henkilö- ja sekalaisluotot	Kaikkiaan (1-11)
—	0.5	—	0.0	0.0	—	—	2.6
62.7	62.1	51.0	17.2	13.3	58.1	30.2	31.8
0.8	0.9	0.6	11.6	8.3	1.6	2.9	4.8
20.2	11.3	20.5	32.2	18.6	21.9	40.1	19.6
10.7	13.2	13.7	7.0	12.1	9.9	15.2	14.4
—	0.2	0.0	3.8	4.7	3.5	2.9	4.7
0.3	1.8	4.5	1.2	23.3	0.9	0.1	11.5
5.3	10.0	9.7	27.0	19.7	4.1	8.6	10.4
—	—	—	—	—	—	—	0.2
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
5 515	97 543	22 180	92 834	41 801	3 980	101 095	681 348

Taulukko 5. Luottolaitosryhmien prosenttinen osuus eräiden

	3. Teollisuus							
	31. Elintarvike-teollisuus	32. Tekstiili-, vaateus-, kenkä- ja nahkateollisuus	33. Puuteollisuus	34. Paperi-teollisuus	35. Metall-, kone- ja kulkuneuvo-teollisuus	36. Savi-, lasi- ja kivenjalostus-teollisuus	37. Kemian teollisuus	38. Muu teollisuus ja käsityö
Suomen Pankki	0.7	0.4	0.7	25.8	0.8	0.0	1.0	—
Liikepankit	40.6	80.5	57.2	19.2	63.7	38.6	46.9	64.4
Postisäästöpankki	2.5	0.8	0.6	5.9	4.0	0.4	7.5	1.1
Säästöpankit	8.3	5.5	9.8	0.4	7.0	11.5	1.2	12.9
OKO ja osuuskassat	32.9	4.0	8.8	0.4	4.0	6.3	1.8	8.5
Kiinnitysluottolaitokset	1.7	0.1	0.0	32.0	3.4	3.7	0.3	0.2
Kansaneläkelaitos	7.0	1.6	14.7	7.4	3.6	1.1	34.9	2.1
Vakuutusyhtiöt	5.9	5.9	7.4	8.4	12.3	36.8	5.8	10.1
Muut	0.4	1.2	0.8	0.5	1.2	1.6	0.6	0.7
Yhteensä, %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
mmk	28 498	19 814	24 066	42 318	18 758	5 469	6 853	7 968

Taulukko 6. Luottolaitosryhmien antaman luoton muutosten

	Suomen Pankki		Liikepankit		Postisäästöpankki		Säästöpankit	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä ka- lastus	—	—	2 325	7.2	7	0.2	3 916	22.6
Kaivannaisteollisuus	—75	—0.9	385	1.2	—48	—1.1	64	0.4
3. Teollisuus	—7 384	—90.7	—1 088	—3.4	1 436	34.3	382	2.2
4. Voima- ja sähkölaitokset ..	133	1.6	1 721	5.3	715	17.1	10	0.1
5. Rakennusalan yritykset	—	—	740	2.3	—4	—0.1	80	0.5
6. Kauppa	—808	—9.9	13 817	42.8	92	2.2	1 459	8.4
7. Liikenne	—	—	2 625	8.1	56	1.3	1 228	7.1
8. Kiinteistöjen hallinta	—3	—0.0	1 830	5.7	1 567	37.4	—446	—2.6
9. Kunnat ja seurakunnat	—9	—0.1	836	2.6	151	3.6	1 084	6.3
10. Palveluselinkeinot	—	—	578	1.8	15	0.4	123	0.7
11. Henkilö- ja sekalaisluotot ..	—	—	8 513	26.4	195	4.7	9 383	54.3
Yhteensä (1—11)	—8 146	—100.0	32 282	100.0	4 182	100.0	17 283	100.0

elinkeinoryhmien alaryhmien luotonkäytöstä 31. 12. 1959

6. Kauppa			7. Liikenne		8. Kiinteistöjen hallinta		9. Kunnat ja seurakunnat				11. Henkilö- ja sekalaisuudet		
61. Tukku- kauppa	62. Vähittäis- kauppa	63. Agentuurit, välitystoiminta ja muu kauppa	71. Laivaliikenne	72. Muu liikenne	81. Asunto- kiinteistöt	82. Muut kiinteistöt	91. Kaupunki- ja kauppataakunnat	92. Maaliskunnat	93. Kuntainliitot	94. Seurakunnat	111. Yksityiset henkilöt: kiinteistöuudet	112. Yksityiset henkilöt: muut luotot	113. Muut luoton- saajat
1.0	0.2	—	—	—	0.0	—	0.1	—	—	—	—	—	—
78.2	45.1	92.1	77.2	42.4	14.5	27.3	12.0	11.1	19.4	23.1	18.2	49.7	22.4
1.8	0.2	—	—	0.7	12.6	7.6	9.8	5.9	12.3	3.2	2.7	0.6	8.8
2.8	19.4	3.3	3.0	26.3	34.3	24.9	13.5	21.3	22.6	35.2	48.4	33.6	29.7
6.5	20.1	1.9	0.2	18.1	6.7	8.0	2.0	23.6	20.2	12.9	19.3	10.7	12.7
0.0	0.3	—	—	0.0	4.6	0.8	0.9	10.2	2.3	6.8	5.7	—	1.0
4.1	0.2	—	3.7	4.8	1.2	0.9	44.3	5.8	0.8	—	—	—	0.7
5.6	14.5	2.7	15.9	7.7	26.1	30.5	17.4	22.1	22.4	18.8	5.7	5.4	24.7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
40 636	50 147	6 760	5 538	16 642	72 932	19 901	20 068	14 170	4 675	28 88	48 669	36 331	16 095

jakaantuminen eri elinkeinoryhmien kesken vuonna 1959

OKO ja osuuskassat		Kiinnitys- luotto- laitokset		Kansan- eläkelaitos		Vakuutus- yhtiöt		Muut		Kaikkiaan		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
5 719	42.8	126	1.3	—	—	—5	—0.1	—2	—2.1	12 086	14.8	1
39	0.3	270	2.7	—260	—4.8	—7	—0.1	—14	—14.6	354	0.4	2
312	2.3	6 700	67.3	585	10.8	759	10.7	105	109.4	1 807	2.2	3
37	0.3	1 922	19.3	5 559	102.7	613	8.6	7	7.3	10 717	13.2	4
—50	—0.4	—	—	—5	—0.1	107	1.5	—	—	868	1.1	5
1 563	11.7	11	0.1	—67	—1.2	980	13.7	—	—	17 047	20.9	6
878	6.6	—1	—0.0	—49	—0.9	98	1.4	—	—	4 835	5.9	7
728	5.4	2 398	24.1	—50	—0.9	1 846	25.9	—	—	7 870	9.6	8
695	5.2	836	8.4	—271	—5.0	1 045	14.7	—	—	4 367	5.4	9
20	0.2	140	1.4	—14	—0.3	—59	—0.8	—	—	803	1.0	10
3 422	25.6	—2 449	—24.6	—14	—0.3	1 744	24.5	—	—	20 794	25.5	11
13 363	100.0	9 953	100.0	5 414	100.0	7 121	100.0	96	100.0	81 548	100.0	1—11

Taulukko 7. Elinkeinoryhmien osuus eri luottolaitos-

	Suomen Pankki		Liikepankit		Postisäästöpankki		Säästöpankit	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Kaivannaisteollisuus	—	—	—	—	—	—	—	—
3. Teollisuus	894	63.4	4 655	73.4	88	94.6	365	29.8
4. Voima- ja sähkölaitokset	500	35.5	515	8.1	—	—	3	0.3
5. Rakennusalan yritykset	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Kauppa	—	—	12	0.2	—	—	—	—
7. Liikenne	—	—	573	9.1	—	—	—	—
8. Kiinteistöjen hallinta	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Kunnat ja seurakunnat	15	1.1	573	9.1	4	4.3	807	65.9
10. Palveluselinkeinot	—	—	—	—	—	—	—	—
11. Henkilö- ja sekalaisuotot	—	—	7	0.1	1	1.1	49	4.0
Yhteensä (1—11)	1 409	100.0	6 335	100.0	93	100.0	1 224	100.0

Taulukko 8. Luottolaitosryhmien prosenttinen osuus niiden hal-

	1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	2. Kaivannaisteollisuus	3. Teollisuus	4. Voima- ja sähkölaitokset
Suomen Pankki	—	—	12.2	10.9
Liikepankit	—	—	63.5	11.2
Postisäästöpankki	—	—	1.2	—
Säästöpankit	—	—	5.0	0.1
OKO ja osuuskassat	—	—	11.9	—
Kiinnitysluottolaitokset	—	—	1.0	—
Kansaneläkelaitos	—	—	1.4	64.3
Vakuutusyhtiöt	—	100.0	3.8	13.5
Muut	—	—	—	—
Yhteensä %	—	100.0	100.0	100.0
mmk	—	4	7 326	4 586

ryhmien hallussa olevista obligaatioista 31. 12. 1959

OKO ja osuuskassat		Kiinnitys- luotto- laitokset		Kansan- eläkelaitos		Vakuutus- yhtiöt		Muut		Yhteensä		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	4	0.2	—	—	4	0.0	2
874	72.9	70	97.2	102	3.1	278	13.1	—	—	7 326	46.4	3
—	—	—	—	2 947	88.2	621	29.2	—	—	4 586	29.0	4
271	22.6	—	—	39	1.2	56	2.6	—	—	378	2.4	6
—	—	—	—	—	—	16	0.8	—	—	589	3.7	7
—	—	—	—	—	—	1	0.0	—	—	1	0.0	8
54	4.5	2	2.8	252	7.5	1 115	52.5	—	—	2 822	17.9	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
—	—	—	—	—	—	35	1.6	—	—	92	0.6	11
1 199	100.0	72	100.0	3 340	100.0	2 126	100.0	—	—	15 798	100.0	1—11

lussa olevista eri elinkeinoryhmien obligaatioista 31. 12. 1959

5. Raken- nusalan yritykset	6. Kauppa	7. Liikenne	8. Kiin- teistöjen hallinta	9. Kunnat ja seura- kunnat	10. Pal- velus- elinkeinot	10. Hen- kilö- ja sekalais- luotot	Kaik- kiaan (1—11)
—	—	—	—	0.5	—	—	8.9
—	3.2	97.3	—	20.3	—	7.6	40.1
—	—	—	—	0.1	—	1.1	0.6
—	—	—	—	28.6	—	53.3	7.8
—	71.7	—	—	1.9	—	—	7.6
—	—	—	—	0.1	—	—	0.4
—	10.3	—	—	9.0	—	—	21.1
—	14.8	2.7	100.0	39.5	—	38.0	13.5
—	—	—	—	—	—	—	—
—	100.0	100.0	100.0	100.0	—	100.0	100.0
—	378	589	1	2 822	—	92	15 798

Taulukko 9. Elinkeinoryhmien osuus eri luottolaitos-

	Suomen Pankki		Liikepankit		Postisäästöpankki	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	—	—	19	1.7	—	—
2. Kaivannaisteollisuus	—	—	11	1.0	—	—
3. Teollisuus	—	—	1 015	89.4	13	100.0
4. Voima- ja sähkölaitokset	—	—	9	0.8	—	—
5. Rakennusalan yritykset	—	—	15	1.3	—	—
6. Kauppa	—	—	47	4.1	—	—
7. Liikenne	—	—	1	0.1	—	—
8. Kiinteistöjen hallinta	—	—	—	—	—	—
9. Kunnat ja seurakunnat	—	—	—	—	—	—
10. Palveluselinkeinot	—	—	4	0.4	—	—
11. Henkilö- ja sekalaisuudet	—	—	14	1.2	—	—
Yhteensä (1—11)	—	—	1 135	100.0	13	100.0

Taulukko 10. Eri luottolaitosryhmien osuus eri elinkeinoryhmien

	1. Maa- ja metsätalous sekä kalastus	2. Kaivannaisteollisuus	3. Teollisuus	4. Voima- ja sähkölaitokset
Suomen Pankki	—	—	—	—
Liikepankit	0.2	30.6	35.3	18.4
Postisäästöpankki	—	—	0.4	—
Säästöpankit	15.2	30.6	30.3	8.2
OKO, osuuskassat	72.3	38.8	33.3	73.4
Kiinnitysluottolaitokset	12.3	—	0.7	—
Kansaneläkelaitos	—	—	—	—
Vakuutusyhtiöt	—	—	—	—
Muut	—	—	—	—
Yhteensä %	100.0	100.0	100.0	100.0
mmk	11 200	36	2 877	49

ryhmien välittämästä valtion luotosta 31. 12. 1959

Säästö- pankit		OKO ja osuuskassat		Kiinnitys- luotto- laitokset		Kansan- eläkelaitos		Vakuutus- yhtiöt		Yhteensä		
mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	
1 706	49.0	8 092	74.4	1 383	20.9	—	—	—	—	11 200	50.6	1
11	0.3	14	0.1	—	—	—	—	—	—	36	0.2	2
872	25.0	958	8.8	19	0.3	—	—	—	—	2 877	13.0	3
4	0.1	36	0.3	—	—	—	—	—	—	49	0.2	4
21	0.6	9	0.1	—	—	—	—	—	—	45	0.2	5
6	0.2	—	—	—	—	—	—	—	—	53	0.2	6
10	0.3	6	0.1	—	—	—	—	—	—	17	0.1	7
93	2.7	13	0.1	2 460	37.2	—	—	—	—	2 566	11.6	8
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
3	0.1	5	0.0	—	—	—	—	—	—	12	0.1	10
757	21.7	1 749	16.1	2 755	41.6	—	—	—	—	5 275	23.8	11
3 483	100.0	10 882	100.0	6 617	100.0	—	—	—	—	22 130	100.0	1—11

saamasta, luottolaitosten välittämästä valtion luotosta 31. 12. 1959

5. Rakennusalan yritykset	6. Kauppa	7. Liikenne	8. Kiinteistöjen hallinta	9. Kunnat ja seurakunnat	10. Palvelus- elinkeinot	11. Henkilö- ja sekalais- luotot	Kaikkiaan (1—11)
—	—	—	—	—	—	—	—
33.3	88.7	5.9	—	—	33.3	0.3	5.1
—	—	—	—	—	—	—	0.1
46.7	11.3	58.8	3.6	—	25.0	14.4	15.7
20.0	—	35.3	0.5	—	41.7	33.1	49.2
—	—	—	95.9	—	—	52.2	29.9
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
100.0	100.0	100.0	100.0	—	100.0	100.0	100.0
45	53	17	2 566	—	12	5 275	22 130

Liite

MAKSUVÄLINEVARANTOTASE VUOSINA 1959—1960

Oheisena julkaistaan tarkistettu maksuvälinevarantotase vuodelta 1959 kuukausittain ja vastaavat ennakkotiedot vuodelta 1960. Taseen laskentamenetelmät on selostettu Taloudellisissa Selvityksissä 1958: II (JUSSI LINNAMO Suomen käteismaksuvälinevaranto ja maksuvälinevarantotase vuosina 1948—1957).

Taulukko 1. Maksuvälinevarantotase kunkin kuukauden lopussa vuonna 1959

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	Miljardia markkaa											
1. Raha	52.7	55.6	54.3	55.6	58.5	57.1	56.3	56.4	56.3	58.8	58.6	61.0
1a. Setelistö	48.9	51.8	50.5	51.8	54.7	53.3	52.5	52.6	52.5	54.9	54.7	57.0
1b. Vaihtoraha	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.9	3.9	4.0
2. Avistasaattavat	60.5	62.0	73.6	65.1	66.1	77.7	69.1	72.1	83.2	75.5	78.9	82.0
3. Käteismaksuvälinevaranto (1+2).....	113.2	117.6	127.9	120.7	124.6	134.8	125.4	128.5	139.5	134.3	137.5	143.0
4. Talletukset	391.7	399.5	404.9	409.9	412.7	412.1	415.5	419.5	422.9	428.1	434.5	454.3
5. Valtion lainat	11.7	11.6	11.5	11.1	11.0	11.1	11.7	12.2	12.8	13.4	13.9	14.2
6. Maksuvälinevaranto (3+4+5)	516.6	528.7	544.3	541.7	548.3	558.0	552.6	560.2	575.2	575.8	585.9	611.5
7. Nettosaattavat valtiolta	45.5	48.4	55.1	47.6	50.8	56.9	50.6	55.9	59.1	52.7	53.6	54.4
8. Saattavat yleisöltä	473.6	478.0	481.5	489.4	493.6	495.3	496.4	499.7	508.5	517.5	525.8	537.8
9. Nettosaattavat ulkomailta	74.6	78.2	77.8	76.5	73.3	76.0	80.2	84.1	84.0	86.0	91.0	90.1
10. Muut (netto)	-77.1	-75.9	-70.1	-71.8	-69.4	-70.2	-74.6	-79.5	-76.4	-80.4	-84.5	-70.8
10a. Omat varat	-34.0	-34.0	-33.0	-33.5	-33.6	-32.5	-32.6	-32.7	-32.8	-32.9	-33.0	-35.5
10b. Muut varat — muut velat	-43.1	-41.9	-37.1	-38.3	-35.8	-37.7	-42.0	-46.8	-43.6	-47.5	-51.5	-35.3
11. Maksuvälinevaranto (7+8+9+10 = 6)	516.6	528.7	544.3	541.7	548.3	558.0	552.6	560.2	575.2	575.8	585.9	611.5
	% maksuvälinevarannosta											
1. Raha	10.2	10.5	10.0	10.3	10.7	10.2	10.2	10.1	9.8	10.2	10.0	10.0
1a. Setelistö	9.5	9.8	9.3	9.6	10.0	9.5	9.5	9.4	9.1	9.5	9.3	9.3
1b. Vaihtoraha	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
2. Avistasaattavat	11.7	11.7	13.5	12.0	12.0	13.9	12.5	12.9	14.5	13.1	13.5	13.4
3. Käteismaksuvälinevaranto (1+2).....	21.9	22.2	23.5	22.3	22.7	24.1	22.7	23.0	24.3	23.3	23.5	23.4
4. Talletukset	75.8	75.6	74.4	75.7	75.3	73.9	75.2	74.9	73.5	74.4	74.1	74.3
5. Valtion lainat	2.3	2.2	2.1	2.0	2.0	2.0	2.1	2.1	2.2	2.3	2.4	2.3
6. Maksuvälinevaranto (3+4+5)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
7. Nettosaattavat valtiolta	8.8	9.2	10.1	8.8	9.3	10.2	9.2	10.0	10.3	9.2	9.1	8.9
8. Saattavat yleisöltä	91.7	90.4	88.5	90.4	90.0	88.8	89.8	89.2	88.4	89.9	89.8	87.9
9. Nettosaattavat ulkomailta	14.4	14.8	14.3	14.1	13.4	13.6	14.5	15.0	14.6	14.9	15.5	14.7
10. Muut (netto)	-14.9	-14.4	-12.9	-13.3	-12.7	-12.6	-13.5	-14.2	-13.3	-14.0	-14.4	-11.5
10a. Omat varat	-6.6	-6.5	-6.1	-6.2	-6.2	-5.8	-5.9	-5.8	-5.7	-5.7	-5.6	-5.8
10b. Muut varat — muut velat	-8.3	-7.9	-6.8	-7.1	-6.5	-6.8	-7.6	-8.4	-7.6	-8.3	-8.8	-5.7
11. Maksuvälinevaranto (7+8+9+10 = 6)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Taulukko 2. Maksuvälinevarantotase kunkin kuukauden lopussa vuonna 1960

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	Miljardia markkaa											
1. Raha	57.8	56.3	57.2	59.3	59.8	61.4	63.6					
1a. Setelistö	53.9	52.4	53.4	55.3	55.7	57.3	59.5					
1b. Vaihtoraha	3.9	3.9	3.8	4.0	4.1	4.1	4.1					
2. Avistasaatavat	71.7	75.0	76.5	72.0	78.2	78.2	77.7					
3. Käteismaksuvälinevaranto (1+2)	129.5	131.3	133.7	131.3	138.0	139.6	141.3					
4. Talletukset	458.9	467.1	477.4	481.6	486.9	486.9	490.6					
5. Valtion lainat	14.4	14.6	14.8	15.1	15.5	16.1	16.9					
6. Maksuvälinevaranto (3+4+5)	602.8	613.0	625.9	628.0	640.4	642.6	648.8					
7. Nettosaatavat valtiolta	40.1	46.3	46.4	36.6	44.1	41.1	38.3					
8. Saatavat yleisöltä	543.1	552.1	561.5	579.9	580.7	590.4	593.7					
9. Nettosaatavat ulkomailta	91.2	93.2	88.9	83.2	82.5	85.1	89.8					
10. Muut (netto)	-71.6	-78.6	-70.9	-71.7	-66.9	-74.0	-73.0					
10a. Omat varat	-35.6	-35.1	-34.4	-34.6	-34.8	-34.9	-35.0					
10b. Muut varat — muut velat	-36.0	-43.5	-36.5	-37.1	-32.1	-39.1	-38.0					
11. Maksuvälinevaranto (7+8+9+10 = 6)	602.8	613.0	625.9	628.0	640.4	642.6	648.8					
	% maksuvälinevarannosta											
1. Raha	9.6	9.2	9.1	9.4	9.3	9.5	9.8					
1a. Setelistö	8.9	8.5	8.5	8.8	8.7	8.9	9.2					
1b. Vaihtoraha	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6					
2. Avistasaatavat	11.9	12.2	12.2	11.5	12.2	12.2	12.0					
3. Käteismaksuvälinevaranto (1+2)	21.5	21.4	21.3	20.9	21.5	21.7	21.8					
4. Talletukset	76.1	76.2	76.3	76.7	76.1	75.8	75.6					
5. Valtion lainat	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	2.5	2.6					
6. Maksuvälinevaranto (3+4+5)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0					
7. Nettosaatavat valtiolta	6.7	7.5	7.4	5.8	6.9	6.4	5.9					
8. Saatavat yleisöltä	90.1	90.1	89.7	92.4	90.6	91.9	91.5					
9. Nettosaatavat ulkomailta	15.1	15.2	14.2	13.2	12.9	13.2	13.9					
10. Muut (netto)	-11.9	-12.8	-11.3	-11.4	-10.4	-11.5	-11.3					
10a. Omat varat	- 5.9	- 5.7	- 5.5	- 5.5	- 5.4	- 5.4	- 5.4					
10b. Muut varat — muut velat	- 6.0	- 7.1	- 5.8	- 5.9	- 5.0	- 6.1	- 5.9					
11. Maksuvälinevaranto (7+8+9+10 = 6)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0					